

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. การนิเทศการศึกษา
 - 1.1 ความหมายของการนิเทศการศึกษา
 - 1.2 จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา
 - 1.3 หลักการนิเทศการศึกษา
 - 1.4 รูปแบบของการนิเทศการศึกษา
 - 1.5 กระบวนการนิเทศการศึกษา
2. การนิเทศภายในสถานศึกษา
 - 2.1 ความหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษา
 - 2.2 จุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษา
 - 2.3 กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา
 - 2.4 รูปแบบของการนิเทศภายในสถานศึกษา
3. การปฏิบัติงานของครูอาชีพศึกษา
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 งานวิจัยต่างประเทศ
 - 4.2 งานวิจัยในประเทศ

การนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษาจัดขึ้นเพื่อปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ดียิ่งขึ้น ในการปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จะสำเร็จได้ผลดี ขึ้นอยู่กับทักษะและความสามารถของศึกษานิเทศก์ ผู้ทำงานร่วมกับครู ตลอดจนเทคนิคและวิธีการต่าง ๆ ที่ศึกษานิเทศก์นำมาใช้ในการนิเทศการศึกษา โดยให้ครูมีโอกาสดำเนินงานที่จะต้องทำด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดความงอกงามขึ้น เมื่อได้เรียนรู้และมีความเจริญงอกงามแล้ว จะได้รู้จักปรับปรุงงานด้านการเรียนการสอนให้ได้ผลดีมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การนิเทศการศึกษามีไว้เน้นการปรับปรุงตัวครู โดยเห็นว่า ครูยังทำหน้าที่ไม่สมบูรณ์ในการสร้างความเจริญงอกงามให้แก่ผู้เรียน หากแต่ให้ความสำคัญไปถึงนโยบายการศึกษา จุดประสงค์ของการจัดการศึกษา การพิจารณาความเหมาะสมของหลักสูตรที่ใช้ วัสดุอุปกรณ์การสอนและ

วิธีสอนของครู สิ่งแวดล้อมของครูและผู้เรียนในขณะที่เรียน ตลอดจนปัญหาต่าง ๆ ในส่วนตัวครูและผู้เรียน ซึ่งสิ่งเหล่านี้อยู่ในขอบเขตการนิเทศการศึกษาทั้งสิ้น

ความหมายของการนิเทศการศึกษา

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมความหมายของการนิเทศการศึกษาจากนักการศึกษาทั้งของไทยและต่างประเทศ แล้วนำมาวิเคราะห์และจัดกลุ่มความหมายของการนิเทศการศึกษาได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาในรูปแบบการช่วยเหลือครูในการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย สาย ภาณุรัตน์ (2517 : 25) ให้ความหมายไว้ว่า การนิเทศการศึกษา คือ การให้ครูเติบโต พึ่งตนเองได้ แล้วนำผู้ที่พึ่งตัวเองไปใช้ให้เป็นประโยชน์แก่สังคมต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับซารี มณีสรี (2538 : 15) ที่ให้ความหมายไว้ว่า การนิเทศ คือ การมองปัญหาโดยรอบด้าน (Super + Vision) การให้คำแนะนำช่วยเหลือปรับปรุงงานให้ดีขึ้นในทุก ๆ ด้าน และเดสไซ (Desai. 1963 : 58) ที่ให้ความหมายไว้ว่า การนิเทศ คือ การศึกษาปัญหาการศึกษาของแต่ละโรงเรียนความเข้าใจในขบวนการศึกษาทุกรูปแบบเพื่อเสนอแนะช่วยเหลือ ครู ครูใหญ่ และผู้บริหารการศึกษา นอกจากนี้ กู๊ด (Good. 1973 : 572) ให้ความหมายไว้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง ความพยายามทุกวิถีทางของอาจารย์ผู้ทำหน้าที่นิเทศในการให้คำแนะนำแก่ครู และบุคลากรอื่นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาให้รู้จักปรับปรุงการสอน สอดคล้องกับแทนเนอร์ และแทนเนอร์ (Taner and Taner. 1987 : 52) ที่ให้ความหมายไว้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง การประเมินคุณภาพการเรียนการสอน การประเมินหลักสูตร การให้คำแนะนำอย่างมีคุณภาพ และกลิกแมน (Glickman. 1990 : 6) ที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับการนิเทศว่า เป็นแนวความคิดในการทำหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงการเรียนการสอนซึ่งเป็นการสอนในเรื่องหลักสูตร การจัดครูเข้าสอน การจัดสื่อการสอน สิ่งอำนวยความสะดวก การเตรียมและการพัฒนาครู รวมทั้งการประเมินผลการเรียนการสอน

จากความหมายของกลุ่มที่ 1 สรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการให้ความช่วยเหลือและให้คำแนะนำครูในทุกด้าน เพื่อให้ครูสามารถปรับปรุงและพัฒนาตนเองในด้านหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ และการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการจัดการศึกษา

กลุ่มที่ 2 ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาในรูปแบบของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ประกอบด้วย ซารี มณีสรี (2542 : 19) ให้ความหมายไว้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง การจัดระบบบริหารและการใช้เทคนิค เพื่อช่วยเหลือผู้ปฏิบัติงานและพัฒนางาน เพื่อส่งเสริมให้การศึกษาที่มีคุณภาพทั้งการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับชาญชัย อาจินสมาจาร (2547 : 1)

ที่ให้ความหมายไว้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง กิจกรรมที่สำคัญในการส่งเสริมการเรียนการสอนที่มีประสิทธิผลในสถานศึกษา วัตถุประสงค์เบื้องต้น คือ การปรับปรุงการเรียนการสอน โดยพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง และ โคแกน (Cogan. 1973 : 9 ; อ้างถึงใน นิพนธ์ ไทยพานิช. 2535 : 12) ที่ให้ความหมายไว้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง การดำเนินงานการนิเทศที่ปฏิบัติงานนอกห้องเรียน จึงได้ระบุนงานต่างๆ เช่น การเขียนการแก้ไขหลักสูตร การเตรียมการพัฒนาระบบการ และ เครื่องมือสำหรับการรายงานผลการเรียนของนักเรียนต่อผู้ปกครอง

จากความหมายของกลุ่มที่ 2 สรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการบริหารจัดการส่งเสริมและพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ของครู กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยการพัฒนาวิชาชีพครูและการพัฒนาหลักสูตร

กลุ่มที่ 3 ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาในรูปแบบของการร่วมมือกันของครู ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย วิลเลิส (Wiles. 1967 : 6) ให้ความหมายไว้ว่า การนิเทศ คือ การแนะนำซึ่งกันและกัน วางแผนงานร่วมกัน ปรีกษาหารือกันและกัน เพื่อหาทางปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแฮร์ริส (Harris. 1985 : 10 - 11 ; อ้างถึงใน รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ. 2557 : 15) ที่ให้ความหมายไว้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง การปฏิบัติงานของบุคลากร ในโรงเรียนเพื่อรักษามาตรฐาน หรือการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนรู้การนิเทศการศึกษา ภายใต้ระเบียบแบบแผน อำนาจความสะดวกแก่การสอนให้พัฒนาดีขึ้น โดยมุ่งเกิดประสิทธิผล ในด้านการสอนเป็นสำคัญ

จากความหมายของกลุ่มที่ 3 สรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง การร่วมมือกัน ของครูผู้สอนในการวางแผน ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และพัฒนาการจัดการเรียนรู้และกระบวนการ เรียนรู้ เพื่อรักษามาตรฐานการศึกษาของโรงเรียน โดยมุ่งเน้นให้เกิดประสิทธิผลด้านการสอน ของครู

จากการวิเคราะห์และสรุปความหมายของแต่ละกลุ่มแล้วนำความหมายของทั้ง 3 กลุ่ม มาสังเคราะห์ความหมายของการนิเทศการศึกษาร่วมกัน ผู้วิจัยให้นิยามของการนิเทศการศึกษาไว้ ดังนี้ การนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการให้ความช่วยเหลือ แนะนำ ส่งเสริม พัฒนา และ สนับสนุนความร่วมมือซึ่งกันและกันของครู ในการพัฒนาศักยภาพการจัดการกระบวนการเรียนรู้ ของตนเองในด้านหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ นวัตกรรมการเรียนรู้ การวัดผลและ ประเมินผลการเรียนรู้ให้มีประสิทธิผลสูง ให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาระบบการเรียนรู้และ สร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง เพื่อให้การจัดการศึกษาบรรลุเป้าหมายสูงสุด

จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา

สังัด อุทรานันท์ (2530 : 12 - 13) กล่าวถึงความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา มี 4 ข้อ ดังนี้

1. การนิเทศการศึกษาเพื่อพัฒนาคน หมายถึง การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการทำงานระหว่างผู้นิเทศร่วมกับครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ครูและบุคลากรได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น
2. การนิเทศการศึกษาเพื่อพัฒนางาน หมายถึง การนิเทศการศึกษา มีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่ผู้เรียน ซึ่งเป็นผลผลิตจากการจัดกระบวนการเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยเหตุนี้การนิเทศที่จัดขึ้นจึงมีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนางาน คือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีขึ้น
3. การนิเทศการศึกษาเพื่อสร้างการประสานสัมพันธ์ หมายถึง การนิเทศการศึกษาเป็นการสร้างการประสานสัมพันธ์ระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ ซึ่งเป็นผลมาจากการทำงานร่วมกัน รับผิดชอบร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งไม่ใช่เป็นการทำงานภายใต้การถูกบังคับและคอยตรวจตราหรือคอยจับผิด
4. การนิเทศการศึกษาเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ หมายถึง การจัดกิจกรรมการนิเทศที่มุ่งให้กำลังใจแก่ครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการนิเทศ เนื่องจากขวัญและกำลังใจเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้บุคคลมีความตั้งใจทำงาน หากนิเทศไม่ได้สร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานแล้ว การนิเทศการศึกษาก็ย่อมประสบผลสำเร็จได้ยากเนื่องจากการนิเทศจะต้องมีการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้นิเทศและผู้ถูกนิเทศจึงจำเป็นต้องพิจารณาบุคคลที่จะทำการนิเทศอย่างดี เพื่อให้ประสานสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทั้ง 2 ฝ่าย ซึ่งปัจจุบันเราทราบดีว่าผู้ที่ทำการนิเทศการสอนไม่จำเป็นต้องเป็นศึกษานิเทศก์เสมอไป บุคคลอื่นที่มีความรู้ ผู้อำนวยการ โรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษา ครูใหญ่ หรือแม้แต่เพื่อนครูก็สามารถทำหน้าที่นี้ได้ แต่จะทำหน้าที่ของการนิเทศได้ครบถ้วนไม่เท่ากัน

สาย ภานุรัตน์ (สาย ภานุรัตน์. 2517 : 30 - 33 ; อ้างถึงใน ชารี มณีสรี. 2538 : 43 - 47) ได้แบ่งความมุ่งหมายการนิเทศการศึกษาในลักษณะดังนี้

1. ช่วยให้ครูเห็นและเข้าใจองค์แท้ในวัตถุประสงค์ของการศึกษา และหน้าที่โดยเฉพาะของโรงเรียนที่จะดำเนินไปสู่วัตถุประสงค์ของการศึกษานั้น การกิจของศึกษานิเทศก์ ครูใหญ่ และผู้บริหาร มิใช่คอยเน้นแต่ในเรื่องเทคนิคและการสอน และคิดค้นระเบียบวิธีสอนเท่านั้น หากแต่ยังต้องมุ่งเสริมสร้างความเจริญเติบโตของนักเรียน คือ ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ ด้านร่างกาย ด้านสังคม ด้านสุนทรียภาพ ด้านมโนภาพ และด้านสร้างสรรค์

2. ช่วยให้ครูได้เห็นและเข้าใจในความต้องการของเยาวชนและปัญหาต่าง ๆ ของเยาวชน และช่วยกันจัดสนองความต้องการของเยาวชนอย่างดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ ตลอดจนช่วยแก้ไขและป้องกันภัยอันจะมีแก่เยาวชน ความต้องการของเด็กในแต่ละวัยย่อมแตกต่างกัน แนวความคิดของเด็กและผู้ใหญ่เดินสวนทางกันเสมอ เพราะผู้ใหญ่เองก็ลืมสภาพของตนเมื่อตอนเป็นเด็ก ศึกษานิเทศก์จะต้องพยายามช่วยกระตุ้นเตือนให้ครูรู้จักให้กำลังใจแก่เด็กนักเรียนเข้าใจปัญหาของเด็กวัยต่าง ๆ และเข้าใจความต้องการของเด็กด้วย

3. ช่วยสร้างครูให้มีคุณลักษณะแห่งความเป็นผู้นำ ลักษณะผู้นำที่ดีคือช่วยส่งเสริมความสามัคคีและรู้จักทำงานร่วมกับครู ช่วยส่งเสริมความเข้าใจที่ดีระหว่างบ้านกับโรงเรียน รู้จักรับผิดชอบทำงานในหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และรวดเร็ว โดยไม่ต้องอาศัยการกระตุ้นเตือนจากใคร และควรมีความรู้ในเรื่องต่อไปนี้

3.1 ความรู้ในเรื่องปรัชญาการศึกษา เข้าใจวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา

3.2 ความรู้ในเรื่องด้านหลักสูตรและประมวลการสอน

3.3 ความรู้ในเรื่องพัฒนาการของเด็กและจิตวิทยา

3.4 ความรู้ในเรื่องระเบียบวิธีการสอน

3.5 ความรู้ในเรื่องประเมินผล

3.6 ความรู้ในบริหารการศึกษาและการนิเทศการศึกษา

4. ช่วยเสริมขวัญของคณะครูให้อยู่ในสภาพที่ดีและเข้มแข็ง และรวมหมู่คณะให้เป็นทีมที่ปฏิบัติงานร่วมกันด้วยกำลังสติปัญญาอันสูงเพื่อบรรลุจุดประสงค์อันเดียวกัน ขวัญ (Morale) เป็นเรื่องจิตใจ หากครูได้รับสวัสดิการพอสมควร มีความสามัคคีระหว่างครูกับศึกษานิเทศก์ และระหว่างครูต่อครูด้วยกันเองแล้ว จะทำให้งานของโรงเรียนเข้มแข็ง และเจริญก้าวหน้าทางวิชาชีพ (Professional Leadership) ยิ่งขึ้น

5. ช่วยพิจารณาความเหมาะสมของงานให้ถูกต้องกับความสามารถของครูแต่ละคน และมอบงานนั้น ๆ ให้ครูแต่ละคน แล้วช่วยประทับประคองให้ครูผู้นั้นใช้ความสามารถของตนปฏิบัติงานนั้นให้ก้าวหน้าอยู่เรื่อย ๆ ค้นหาคุณลักษณะที่ดีเด่นในตัวครูแล้วส่งเสริมให้ดียิ่งขึ้น มนุษย์ย่อมมีความสามารถในบางอย่างและหย่อนในบางอย่าง

6. ช่วยครูพัฒนาการสอนของตน สนับสนุนให้ครูได้พิจารณาวิธีสอนและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ว่าตรงไหนเข้มแข็งดี และตรงไหนเป็นส่วนอ่อนซึ่งจะต้องแก้ไข โดยอาจใช้แบบตรวจสอบรายการ (Check Lists) หรือ แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Forms) โดยอาศัยหลักเกณฑ์วิชา หลักการสอน การเลือกเนื้อหาที่จะนำมาสอน การสร้างโครงการสอน การสร้างหน่วยแบบต่าง ๆ การทำและการใช้อุปกรณ์การสอน ตลอดจนโสตทัศนศึกษา การใช้หลักทรัพยากรให้เป็นประโยชน์

ในการเรียนรู้ การให้งานและการควบคุม การพิจารณาถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล การวัดผล และประเมินผล การแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ของเด็ก มีข้อควรระวัง คือ

6.1 ไม่พยายามขัดเหี้ยมความคิดเห็นที่ตนไม่นิยมให้ครูจำต้องรับ ไม่พยายามฝืนให้ครูต้องทำตามแบบที่ตนชอบ เพราะครูแต่ละคนต่างมีความคิดเห็นเป็นของตนเอง และมีแบบการทำงานตามแบบของตน ศิษยานิเทศกิจจึงควรจะทำงานร่วมกับครู โดยช่วยให้ครูได้รู้จักใช้ความสามารถของตนเอง

6.2 หลีกเลี่ยงการกรอกคำแนะนำต่าง ๆ ในการปรับปรุงการสอนจนครูรับไม่ไหว คือ ทั้งมาก และทั้งยาก

7. ช่วยครูใหม่ให้เข้าใจงานในโรงเรียนงานอาชีพครู ครูใหม่แม้จะได้รับการฝึกอบรมทางวิชาการมาเป็นอย่างดี แต่ยังขาดประสบการณ์ในงานธุรการต่าง ๆ การช่วยฝึกครูใหม่อาจจะทำก่อนโรงเรียนเปิด ทั้งด้านธุรการ และการปกครองชั้นเรียน รวมทั้งด้านสังคมและการทำงานร่วมกัน

8. ช่วยประเมินผลงานครู โดยอาศัยความเจริญงอกงามของเด็กไปตามแนวทางที่ได้ตกลงกันไว้ การประเมินผลงานของครูมีหลักเกณฑ์ เช่น บันทึกรายการสังเกตหรือการสังเกตในเวลา ที่ครูเข้าร่วมประชุม หลักฐานการแสดงความคิดริเริ่ม การวางแผน ความขยันหมั่นเพียร ทัศนคติ ปริมาณ และคุณภาพของงาน เป็นต้น แบบให้ครูวัดตนเองหรือนักเรียนวัดครูในด้านการสอน และการเรียนรู้ของตนก็ได้ ความมุ่งหมายของการวัดผลเพื่อจะได้ทราบว่า อะไรที่ก้าวหน้า และก้าวหน้าไปในระยะความเร็วขนาดไหน อะไรที่หยุดนิ่ง อะไรที่ถอยหลัง ถึงนำมาวิเคราะห์หามูลเหตุ หาทางแก้ไขแต่ละมูลเหตุ เพื่อให้การเรียนรู้ของนักเรียนดีขึ้นเป็นลำดับ

9. เพื่อช่วยให้ครูรู้จักค้นหาจุดลำบากในการเรียนรู้ของเด็กในแต่ละคน และช่วยครูวางแผน การสอนให้เหมาะสม ในการสอนครั้งหนึ่ง ๆ การเรียนรู้ของเด็กในวิชาเดียวกัน ที่ครูสอนอย่างเดียวกันนั้น ย่อมแตกต่างกันเป็นคน ๆ ไป เด็กที่เรียนรู้ได้น้อยกว่าเด็กส่วนมากเขาเรียนรู้ขึ้นเป็นเพราะอะไร ครูบางคนมองหาจุดลำบากนี้ไม่พบ หรือบางทีก็ปล่อยผ่านไปโดยไม่คิดหาทางแก้ไข ข้อนี้เป็นสิ่งที่ศึกษานิเทศกิจจะต้องช่วยครู ร่วมกันวางแผนการสอนให้เหมาะสม เพื่อปรับปรุงการสอนของครูให้ดีขึ้น (Improvement of Teaching) และเพื่อส่งเสริมความเจริญงอกงามของครู (Aiding Teacher Growth)

10. ช่วยในด้านประชาสัมพันธ์ บอกเล่าและชี้แจงให้ราษฎรในท้องถิ่นทราบถึงความเคลื่อนไหวของการศึกษาที่โรงเรียนในท้องถิ่นได้ดำเนินการไปแล้ว ทั้งนี้เพื่อให้ราษฎรเข้าใจ และให้ความร่วมมือช่วยเหลือโรงเรียน ลักษณะที่เป็นไปส่วนมาก ประชาชนส่วนมากไม่มีความเข้าใจในการจัดโรงเรียน บางครั้งอาจมีการกล่าวตำหนิและแสดงทัศนคติที่ไม่ดีต่อโรงเรียน การประชาสัมพันธ์ อาจจะเป็นได้ทั้งการติดต่อเป็นส่วนตัว การเยี่ยม การกีฬา วัด (พระ) การจัดตั้งสมาคมศูนย์ผู้ปกครอง

ปาฐกถา ห้องสมุดประชาชน เมื่อประชาชนเข้าใจกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อความเจริญ
งอกงามของบุตรหลาน แล้วก็จะเกิดศรัทธา ให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือทั้งกำลังใจ กำลังกาย และ
กำลังทรัพย์

11. ช่วยเสนอปัญหาต่าง ๆ ของโรงเรียนที่ไม่สามารถจะแก้ไขได้โดยลำพังเสนอข้อคิดเห็น
และข้อเสนอแนะที่จะแก้ไขให้ลุล่วงไป ความเข้าใจทั่วไป การแก้ปัญหาได้นั้นต้องเป็นครูใหญ่
คณะครู ผู้บังคับบัญชา ฝ่ายบริหารตามลำดับชั้น เช่น ศึกษาธิการอำเภอ ศึกษาธิการจังหวัด หัวหน้า
แผนก หัวหน้ากอง อธิบดี ปลัดกระทรวง รัฐมนตรี ราษฎรในท้องถิ่น ถือว่าไม่มีความรู้พอที่จะช่วย
แก้ไขหรือไม่มีอำนาจทางกฎหมายที่จะเข้ามาเกี่ยวข้องในงานราชการ แต่แนวโน้มในปัจจุบัน
วัดหรือพระสงฆ์ก็มีอิทธิพลและมีความสามารถพอที่จะช่วยแก้ปัญหาให้โรงเรียนได้ เช่น ช่วยจัดตั้ง
โรงเรียนในวัดทั้งประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ข้อควรระวังในการดำเนินงาน คือ จะต้องทำ
อย่างรอบคอบ ไม่ให้บุคคลที่มาร่วมหารืออภิปรายเพื่อหาทางแก้ปัญหาร่วมกัน เกิดกระทบกระทั่ง
จนบาดหมางน้ำใจซึ่งกันและกัน หรือการที่จะให้บุคคลที่มาร่วมหารือกันนั้น เชื่อถือ ความรู้ในด้าน
วิชาการของครู เคารพดำเนินงานตามระเบียบและกฎหมาย และให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็น
อย่างอิสระเสรี

12. ช่วยป้องกันครูให้พ้นจากการถูกใช้งานจนเกินขอบเขต และช่วยป้องกันครู
จากการถูกดำเนินคดีขึ้น หรือถูกลงโทษอย่างไม่เป็นธรรม หน้าที่ของครูนอกจากหน้าที่ทางการสอน
แล้วยังจะต้องให้ความช่วยเหลืองานอื่น ๆ หากการทำงาน ทำโดยสมัครใจก็ไม่มีปัญหา นั่นก็ทำให้
เสียเวลาในการสอนเด็ก และทอดทิ้งภาระทั้งกำลังกาย ทำให้การทำงานประจำคืองานสอน
พลอยบกพร่องไปด้วย ในกรณีที่มีการร้องเรียนขึ้นมา ศักยานิเทศก็มีหลักที่ควรปฏิบัติดังต่อไปนี้

12.1 สืบสวนดูว่ามีมูลความจริงแค่ไหน ถ้าไม่มีมูลความจริงก็เสียเวลา ถ้ามีมูลความจริง
บ้างเล็กน้อย แต่ไม่ทำความเสียหายอะไรเกิดขึ้นก็ควรเสีย

12.2 ถ้ามีมูลความจริงมากหรือน้อยก็ตาม แต่จะนำไปสู่การเสียหายอย่างหนักภายหน้า
ก็ควรพิจารณา โดยแจ้งให้ผู้ที่ถูกกล่าวหาชี้แจงและขอให้แก้ตัว และแจ้งให้ผู้บังคับบัญชาทราบ
และมอบเรื่องให้พิจารณา ศักยานิเทศก็มีหน้าที่ช่วยป้องกันครูให้ได้รับความเที่ยงธรรมจากการดำเนิน
และลงโทษอย่างเป็นธรรม ซึ่งศักยานิเทศก็มีหน้าที่คือ แก้ (Correction) กัน (Prevention)
ก่อ (Construction) และเกิด (Creation)

12.3 ทำการต่อต้าน ถ้าเรื่องนั้นไม่เป็นความจริง ถ้าเรื่องนี้เป็นความจริง จัดการป้องกัน
เพื่อไม่ให้เรื่องเช่นนี้เกิดขึ้นอีก

นอกจากนี้ สุวรรณ โชติสุกานต์ (2530 : 36 - 37) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการนิเทศ
การศึกษาไว้ดังนี้ การนิเทศการศึกษาเป็นความพยายามของผู้จัดการศึกษา ในการแนะนำครู

หรือบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ให้รู้จักปรับปรุงวิธีสอน ช่วยให้เกิดความมั่งคั่งทางวิชาการ การศึกษา ช่วยในการพัฒนาครู ช่วยในการเลือก และปรับปรุง วัตถุประสงค์ของการศึกษา ช่วยในการปรับปรุงวัสดุและเนื้อหาการสอน ปรับปรุงวิธีสอน และช่วยปรับปรุงการประเมินผล การสอน ที่จะช่วยส่งเสริมให้การศึกษาที่มีคุณภาพทั้งด้านการเรียนการสอน เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารโรงเรียน ซึ่งผู้บริหารจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องในการให้บริการทางการศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุน เพื่อให้กระบวนการเรียนการสอนเกิดผลสัมฤทธิ์ตามความคาดหวัง การนิเทศจะเกิดผลดีได้ต้องอาศัยการประสานงานของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษา การกระตุ้น และชี้ช่องทางนำไปสู่ความมั่งคั่งในการศึกษา ซึ่งการนิเทศการศึกษามีความสำคัญดังนี้

1. สภาพสังคมเปลี่ยนไปทุกขณะ การศึกษาจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมด้วย การนิเทศการศึกษาจะช่วยทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
2. ความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ ให้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โดยไม่หยุดยั้งแม้แต่แนวคิดในเรื่องการจัดกระบวนการเรียนรู้ก็เกิดขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลา การนิเทศการศึกษา จะช่วยทำให้ครูมีความรู้ทันสมัยอยู่เสมอ
3. การแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้พัฒนาขึ้น จำเป็นต้องได้รับการชี้แนะ หรือการนิเทศการศึกษาจากผู้อำนวยการ โดยเฉพาะ จึงจะทำให้แก้ไขปัญหาได้สำเร็จลุล่วง
4. การศึกษาของประเทศเพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ จะต้องมีการควบคุมดูแลด้วยระบบการนิเทศการศึกษา
5. การศึกษาเป็นกิจกรรมที่ซับซ้อน จำเป็นที่จะต้องมีการนิเทศเพื่อเป็นการให้บริการแก่ครูที่มีความสามารถต่าง ๆ กัน
6. การนิเทศการศึกษาเป็นงานที่มีความจำเป็นต่อความเจริญขององค์กร แม้ว่าครูจะได้รับการฝึกฝนมาอย่างดีแล้วก็ตาม แต่ครูก็ต้องปรับปรุงฝึกฝนตนเองอยู่เสมอในขณะที่ทำงานในสถานการณืจริง
7. การนิเทศการศึกษา มีความจำเป็นต่อการช่วยเหลือครูในการเตรียมการจัดกิจกรรม
8. การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นต่อการทำให้ครูเป็นบุคคลที่ทันสมัยอยู่เสมอ

เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีอยู่เสมอ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ด้วยเหตุผลความจำเป็นดังกล่าวข้างต้น ผู้มีหน้าที่นิเทศจึงควรจะต้องจัดดำเนินการ เพื่อช่วยเหลือครูให้มีความสามารถในการปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ทำให้ครูก้าวทันโลกที่กำลังเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนอย่างเต็มที่

การดำเนินการใด ๆ ที่ทำให้ครูมีความพึงพอใจ และมีกำลังใจ ที่จะพัฒนาการจัดการเรียนการสอน และพัฒนาการดำเนินงานใด ๆ ของโรงเรียน ให้เป็นไปตามมาตรฐานโรงเรียนและของบุคลากร ให้สูงขึ้นและรักษาไว้ จนส่งผลให้โรงเรียนเป็นที่ยอมรับของผู้รับประโยชน์จากโรงเรียนทุกฝ่าย

หลักการนิเทศการศึกษา

หลักการนิเทศการศึกษาเป็นข้อกำหนดสำหรับเป็นแนวทางในการปฏิบัติของผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศเพื่อให้การนิเทศการศึกษابرรุดตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ หลักการนิเทศนี้มีนักการศึกษาหลายท่านได้นำเสนอไว้ดังต่อไปนี้

มาร์ค และคณะ (Marks and et al. : 1978) ได้ให้หลักเบื้องต้นของการนิเทศการศึกษาไว้ ดังนี้

1. การนิเทศการศึกษาต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย
2. การนิเทศการศึกษาต้องถือหลักกว่าเป็นการบริการ ซึ่งครูเป็นผู้ใช้บริการ
3. การนิเทศการศึกษาควรสอดคล้องกับความต้องการของครู
4. การนิเทศการศึกษา ควรเป็นการสร้างสรรค์ทัศนคติ และความสัมพันธ์ระหว่างผู้นิเทศ กับผู้รับการนิเทศ
5. การนิเทศการศึกษาควรเน้นให้เห็นความสำคัญของงานวิจัยและความพยายามหาทาง ให้ครูศึกษางานวิจัย แล้วนำไปปฏิบัติตามนั้น

6. การนิเทศการศึกษาควรยึดหลักการประเมินผลการนิเทศทั้งผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ
บริกส์ และจัสท์แมน (Briggs and Justman. 1952) ได้เสนอหลักการนิเทศสำหรับผู้บริหาร
ไว้ดังนี้

1. การนิเทศการศึกษาต้องเป็นประชาธิปไตย
2. การนิเทศการศึกษาต้องเป็นการส่งเสริม และการสร้างสรรค์
3. การนิเทศการศึกษาควรจะต้องอาศัยความร่วมมือของวิทยากรหลายคนมากกว่าที่จะ แบ่งผู้นิเทศออกเป็นรายบุคคล

4. การนิเทศการศึกษา ควรตั้งอยู่บนรากฐานของการพัฒนาวิชาชีพมากกว่าจะเป็น ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล

5. การนิเทศการศึกษา จะต้องคำนึงถึงความถนัดของแต่ละบุคคล
6. จุดมุ่งหมายสูงสุดของการนิเทศการศึกษา คือหาทางช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความสามารถตามความมุ่งหมายของการศึกษา

7. การนิเทศการศึกษาจะต้องเกี่ยวข้องอยู่กับการส่งเสริมความรู้สึกรอบอันให้แก่ครู และ การสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีระหว่างหมู่คณะ

8. การนิเทศการศึกษาควรเริ่มต้นจากสภาพการณ์ปัจจุบันที่กำลังประสบอยู่
 9. การนิเทศการศึกษาควรเป็นการส่งเสริมความก้าวหน้า และความพยายามของครูให้มี
- สูงขึ้น
10. การนิเทศการศึกษาควรเป็นการส่งเสริมและปรับปรุงสมรรถวิสัย ทักษะ และ
- ข้อคิดเห็นของครูให้ถูกต้อง

11. การนิเทศการศึกษาพยายามหลีกเลี่ยงการกระทำอย่างเป็นพิธีการมาก ๆ
 12. การนิเทศการศึกษาควรใช้เครื่องมือ และกลวิธีง่าย ๆ
 13. การนิเทศการศึกษาควรตั้งอยู่บนหลักการและเหตุผล
 14. การนิเทศการศึกษาควรมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน และสามารถประเมินผลได้ด้วยตนเอง
- คิมบอล ไวลส์ (Kimball Wiles. 1975) ได้เสนอแนะหลักการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

1. ให้ความสำคัญกับครูทุกคนและทำให้เห็นว่าการความช่วยเหลือจากเขา
2. แผนงานหรือความเจริญก้าวหน้าเป็นผลจากการทำงานเป็นทีม
3. หาโอกาสพบปะสังสรรค์เป็นกันเองกับครู โดยสม่ำเสมอ
4. เปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นและส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่ม
5. เป็นมิตรไมตรีกับบุคคลทั่วไป
6. ปรึกษากับหมู่คณะเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงใด ๆ อันพึงจะมี
7. พิจารณาสภาพที่เป็นปัญหาของสมาชิก อาจจะซักถามสัมภาษณ์หรือให้คณะครู

เสนอปัญหาที่อยู่ในความสนใจร่วมกัน

8. หากศึกษานิเทศก์กระฉับกระเฉง มีชีวิตชีวา หมู่คณะย่อมจะเป็นเช่นนั้น
9. บทบาทการนำของศึกษานิเทศก์ คือ การประสานงานและการช่วยเหลือทางวิชาการ
10. ฟังมากกว่าพูด
11. การปฏิบัติงานเริ่มด้วยปัญหาของสมาชิก
12. วางแผนปฏิบัติงานของหมู่คณะไว้
13. ตำแหน่งหน้าที่มิได้ทำให้ศึกษานิเทศก์ต้องเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือความเป็น

มิตรไมตรีกับหมู่คณะต้องจะงักจะงัน

14. พยายามใช้ประสบการณ์ด้านความสามารถต่าง ๆ ของครูอาวุโสให้เกิดประโยชน์

ในการนิเทศมากที่สุด

15. ตัดสินใจแน่วแน่ทันต่อเหตุการณ์
16. เอาใจใส่ในงานในหน้าที่ดี
17. สำนึกและปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ

18. สนใจในสวัสดิภาพของสมาชิก

19. มีความรับผิดชอบ ปลุกฝังความรับผิดชอบต่อให้แก่หมู่คณะ

20. สนใจในสวัสดิภาพของสมาชิก

รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ (2557 : 25 - 27) กล่าวถึงหลักการนิเทศการศึกษาไว้ดังต่อไปนี้
การนิเทศการศึกษาเป็นความร่วมมือระหว่างผู้นิเทศ และครูในการพัฒนาการเรียนการสอน
อันมีผลสืบเนื่องโดยตรงไปยังนักเรียน จึงเป็นเรื่องของการกระทำต่อบุคคล ซึ่งถือว่าเป็นเรื่อง
ละเอียดอ่อน ผู้นิเทศจึงควรฝึกหลักการสำคัญ ดังนี้

1. หลักความถูกต้องตามหลักวิชา (Theoretical Principle) หมายถึง ความถูกต้อง
ตามหลักทฤษฎี กฎเกณฑ์ ตามหลักวิชาในการนิเทศ กล่าวคือ

1.1 การนิเทศควรจะเป็นไปตามค่านิยม วัตถุประสงค์และนโยบาย ซึ่งเกี่ยวข้องกับ
การนั้นโดยเฉพาะ

1.2 การนิเทศควรจะเป็นไปตามความเป็นจริง และตามกฎเกณฑ์ของเรื่องนั้น ๆ

1.3 การนิเทศควรจะวิวัฒนาการทั้งด้านเครื่องมือและกลวิธี โดยมีจุดมุ่งหมายและ
นโยบายที่แน่นอน

2. หลักวิทยาศาสตร์ (Scientific Principle) เนื่องจากการนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการ
ในการแก้ปัญหา โดยเฉพาะการแก้ปัญหการปฏิบัติงานในชั้นเรียน จึงจำเป็นต้องการศึกษา ทดลอง
วิเคราะห์ ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ กล่าวคือ

2.1 การนิเทศควรเป็นไปอย่างมีลำดับ มีระเบียบและมีวิธีการในการศึกษาปรับปรุง
และประเมินผลสิ่งต่าง ๆ ทั้งนี้ย่อมหมายรวมทั้งด้านกระบวนการนิเทศ และบรรดาอุปกรณ์ที่ใช้
ในการนิเทศด้วย

2.2 การนิเทศควรได้มาจากการรวบรวม และสรุปผลจากข้อมูลอย่างเป็นปรนัย
มีความถูกต้องแน่นอน เป็นที่เชื่อถือได้ ไม่ใช่การสรุปอย่างง่ายจากสิ่งที่ปรากฏ

3. หลักประชาธิปไตย (Democratic Principle) หมายถึง การให้การเคารพนับถือซึ่งกันและกัน
ระหว่างผู้นิเทศและครู ผู้นิเทศต้องยอมรับในความเป็นมนุษย์ (Humanism) ของครู ซึ่งย่อมมี
ความสามารถในการคิดไตร่ตรอง และความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ หลักประชาธิปไตย จึงมี
แนวคิดที่จะต้องพิจารณายึดถือปฏิบัติดังนี้

3.1 การนิเทศจะต้องเคารพในบุคคล และความแตกต่างของแต่ละบุคคล และพยายาม
ส่งเสริมการแสดงออกของแต่ละบุคคลอย่างเต็มที่

3.2 การนิเทศจะต้องเปิดโอกาสให้มีความร่วมมือ และใช้ประโยชน์จากการมีส่วนร่วม
ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้มากที่สุด

3.3 การนิเทศควรใช้อำนาจให้น้อยที่สุด และอำนาจนั้นจำเป็นจะต้องได้มาจากหมู่คณะ เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติงานของหมู่คณะไปสู่เป้าหมาย

4. หลักการริเริ่มสร้างสรรค์ (Creative Principle) เนื่องจากการนิเทศการศึกษา เป็นกระบวนการในการพัฒนาการเรียนการสอนและการทำงานของครู จึงเป็นเรื่องของการแสวงหา สิ่งที่ดีกว่า ผู้นิเทศจึงควรเปิดโอกาสให้ครูได้คิด และตัดสินใจในการวางแผนและการทำงาน ด้วยตนเอง อีกทั้งการนิเทศจะต้องเป็นเรื่องของจุดมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ จึงมีความจำเป็นต่อการนิเทศอย่างหนึ่ง กล่าวคือ

4.1 การนิเทศควรจะแสวงหาความสามารถพิเศษของแต่ละบุคคล แล้วเปิดโอกาสให้ แสดงออกและพัฒนาซึ่งความสามารถนั้นอย่างสูงสุด

4.2 การนิเทศควรมีส่วนในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงสภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิด ความคล่องตัวในการทำงานให้มากที่สุด

5. หลักภาวะผู้นำ (Leadership Principle) ผู้นิเทศเปรียบเสมือนตัวการหรือพาหะของการเปลี่ยนแปลง (Change Agency) ผู้นิเทศจึงต้องมีคุณลักษณะที่สามารถสร้างความศรัทธาเชื่อมั่น และยอมรับจากครู ผู้นิเทศจึงจำเป็นจะต้องเป็นนักวิชาการมีความรอบรู้ในวิชาการทุกด้าน กล่าวคือ

5.1 ผู้นิเทศจะต้องมีความเข้าใจในปัญหาและความต้องการของครู ไม่ยึดถือความรู้สึก และความต้องการของตนเป็นหลัก

5.2 การตัดสินใจต่าง ๆ จะต้องเป็นเรื่องของการตัดสินใจของกลุ่ม ผู้มีข้อพิพาท ในการตัดสินใจที่ดีจะต้องเป็นการตัดสินใจของสมาชิกของกลุ่ม

5.3 ผู้นิเทศจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้อง และมีปฏิสัมพันธ์กับครูให้มากที่สุด เพราะนอกจาก จะเข้าใจถึงสภาพและปัญหาที่เป็นอยู่ ยังจะช่วยให้ครูมีความไว้วางใจ ยึดถือในความสัมพันธ์ด้วย

6. หลักมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation Principle) หมายถึง การนิเทศการศึกษาจะต้อง เน้นในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความสัมพันธ์ในกลุ่ม กล่าวคือ

6.1 การนิเทศจะต้องส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่ม การช่วยเหลือเกื้อกูลกันมากกว่า การแข่งขันชิงดี ชิงเด่น

6.2 การนิเทศจะต้องสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน ระหว่างฝ่ายบริหารและฝ่ายปฏิบัติการ อันได้แก่ ครู เพื่อก่อให้เกิดการสนับสนุนและการช่วยเหลือจากทั้งสองฝ่าย โดยสรุปหลักการนิเทศ การศึกษา ดังนี้

6.2.1 จะต้องเคารพความแตกต่างที่มีระหว่างบุคคลเป็นความร่วมมือร่วมใจกัน ในการดำเนินงานใช้ความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงาน เพื่อให้งานนั้นไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ

6.2.2 มุ่งให้ครูรู้จักวิธีคิดค้นการทำงานด้วยตนเอง มีความสามารถในการนำตนเอง และสามารถตัดสินใจปัญหาของตนเองได้

6.2.3 เป็นการแสวงหาความสามารถพิเศษของแต่ละบุคคล แล้วเปิดโอกาสให้ได้แสดงออกและพัฒนาความสามารถเหล่านั้นอย่างเต็มที่

6.2.4 จะต้องสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง ยั่วยุและสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน และต้องทำให้ครูรู้สึกว่าจะช่วยให้เขาพบวิธีที่ดีกว่าในการทำงาน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์

6.2.5 การนิเทศควรเป็นไปอย่างง่าย ๆ ไม่มีพิธีรีตอง

เบอร์ตันและบรูกเนอร์ (Burton and Bruckner. 1975 : 111) ได้สรุปหลักการนิเทศการศึกษาไว้ 4 ประการ คือ

1. การนิเทศการศึกษาควรมีความถูกต้องตามหลักวิชา การนิเทศการศึกษาที่ดีควรจะเป็นไปตามวัตถุประสงค์ และนโยบายที่วางไว้ ควรเป็นไปตามความจริงและกฎเกณฑ์ที่แน่นอน
2. การนิเทศการศึกษาควรเป็นวิทยาศาสตร์ การนิเทศการศึกษาควรเป็นไปอย่างมีระเบียบ มีการปรับปรุงและประเมินผล การนิเทศควรจะมาจากการรวบรวมข้อมูล และการสรุปผลอย่างมีประสิทธิภาพเป็นที่เชื่อถือได้
3. การนิเทศการศึกษาควรเป็นประชาธิปไตย การนิเทศการศึกษาจะต้องมีการเคารพความแตกต่างของบุคคล เน้นความร่วมมือร่วมใจกันในการดำเนินงาน และใช้ความรู้ ความแตกต่างของบุคคล เน้นความร่วมมือร่วมใจกันในการดำเนินงาน และใช้ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน เพื่อให้งานนั้นไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ
4. การนิเทศการศึกษาควรจะเป็นการสร้างสรรค์ การนิเทศการศึกษาควรเป็นการแสวงหาความสามารถพิเศษของบุคคล แล้วเปิดโอกาสให้แสดงออกและพัฒนาความสามารถเหล่านั้นอย่างเต็มที่

วิจิตร วรุตบางกูร และคณะ (2524 : 132) ได้เสนอแนะหลักสำคัญในการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

1. หาทางให้ครูรู้จักช่วยและพึ่งตัวเอง ไม่ใช่คอยจะอาศัยและหวังพึ่งศึกษานิเทศก์หรือคนอื่นตลอดเวลา
2. ช่วยให้ผู้มีความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถที่จะวิเคราะห์และแยกแยะปัญหาต่าง ๆ ด้วยตัวเองได้
3. ต้องทราบความต้องการของครู แล้ววางแผนการนิเทศเพื่อตอบสนองความต้องการนั้น
4. ศึกษาปัญหาต่าง ๆ ของครู และทำความเข้าใจกับปัญหานั้น ๆ แล้วพิจารณาหาทางช่วยแก้ไข

5. ชักจูงให้ครูช่วยกันแยกแยะและวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน
6. การแก้ไขปัญหามีเกี่ยวกับการเรียนการสอน ควรเปิดโอกาสให้ครูได้ใช้ความคิดและลงมือกระทำเองให้มากที่สุด
7. รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ของครู แล้วนำมาพิจารณาร่วมกัน
8. ช่วยจัดหาแหล่งวิทยากร อุปกรณ์การสอน ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ให้แก่ครู
9. ช่วยจัดหาเอกสาร หนังสือ และตำราต่าง ๆ ให้แก่ครู
10. ช่วยให้ครูรู้จักจัดหา หรือจัดทำวัสดุอุปกรณ์การสอนที่ขาดแคลนด้วยตนเอง โดยใช้วัสดุในท้องถิ่นที่มีอยู่
11. หาทางให้สถานศึกษา ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีความสัมพันธ์กัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
12. ต้องยอมรับนับถือบุคลากรที่ร่วมงานในโรงเรียนนั้น ๆ และแสดงให้เห็นว่าตัวเขามีความสำคัญในสถานศึกษานั้น ๆ ด้วย
13. ช่วยให้ครูได้แสดงกิจกรรม และผลงานต่าง ๆ ของสถานศึกษาให้ชุมชนรับทราบอย่างสม่ำเสมอ
14. ต้องทำความเข้าใจกับผู้บริหารสถานศึกษา ในส่วนที่เป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของกันและกัน
15. ช่วยประสานงานระหว่างสถานศึกษากับองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
16. รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เห็นว่าเป็นประโยชน์มาทำการวิเคราะห์และวิจัย
17. ทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ของการศึกษาอย่างชัดเจน เพื่อจะได้ดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย

วินัย เกษมเศรษฐ์ (2540 : 46) ได้กล่าวไว้ว่า การนิเทศการศึกษาที่มีประสิทธิภาพจะต้องอาศัยหลักการต่าง ๆ ดังนี้

1. หลักสภาพผู้นำ (Leadership) คือการใช้อิทธิพลของบุคคลที่จะทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มเป็นไปตามเป้าหมาย
2. หลักความร่วมมือ (Cooperation) คือการกระทำร่วมกัน และรวมพลังทั้งหมดเพื่อแก้ไขปัญหาด้วยกัน โดยยอมรับและยกย่องผลของความร่วมมือในการปรับปรุงการเรียนการสอนจากหลายฝ่าย และทำหน้าที่และความรับผิดชอบชัดเจนในการจัดองค์การ การประเมินผล ตลอดจนการประสานงาน
3. หลักการเห็นใจ (Considerateness) คือการนิเทศการศึกษาจะต้องคำนึงถึงตัวบุคคลที่ร่วมงานด้วยการเห็นใจ จะทำให้ตระหนักในคุณค่าของมนุษยสัมพันธ์

4. หลักการสร้างสรรค์ (Creativity) คือการนิเทศการศึกษา จะต้องทำให้เกิดพลังที่จะคิดเริ่มสิ่งใหม่ ๆ แปลก ๆ หรือทำงานด้วยตนเองได้

5. หลักการบูรณาการ (Integration) เป็นกระบวนการซึ่งรวมถึงการจัดกระจายให้สมบูรณ์มองเห็นได้

6. หลักการมุ่งชุมชน (Community) เป็นการแสวงหาปัจจัยที่สำคัญในชุมชน และได้มีการปรับปรุงปัจจัยเหล่านั้น เพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ในชุมชนให้ดีขึ้น

7. หลักการวางแผน (Planning) กระบวนการวิเคราะห์ ซึ่งเกี่ยวกับการแสวงผลในอนาคต การกำหนดจุดประสงค์ที่ต้องการล่วงหน้า การพัฒนาทางเลือกเพื่อปฏิบัติให้บรรลุถึงจุดประสงค์ และการเลือกทางปฏิบัติให้เหมาะสมที่สุด

8. หลักการยืดหยุ่น (Flexibility) หมายถึง ความสามารถที่จะถูกเปลี่ยนแปลงได้ และพร้อมอยู่เสมอที่จะสนองความต้องการสภาพที่เปลี่ยนแปลงไป

9. หลักการวัตถุวิสัย (Objectivity) หมายถึง คุณภาพที่เป็นผลจากหลักฐานตามสภาพความจริงมากกว่าความเห็นบุคคล

10. หลักการประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การหาความจริงโดยการวัดที่แน่นอนและหลายอย่าง

นอกจากนี้ ชาญชัย อาจิณสมาจาร (2547 : 36) กล่าวถึงหลักการนิเทศการศึกษาที่ดีไว้ดังต่อไปนี้

1. นิเทศการศึกษาต้องสัมพันธ์กับการบริหาร การบริหารนอกจากจะให้บริการในสิ่งต่าง ๆ แล้วยังจัดให้มีอาคารและเครื่องมือต่าง ๆ อีกด้วย เหล่านี้คือ ส่วนหนึ่งของสภาพการเรียนการสอน การนิเทศการศึกษาเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงสถานการณดังกล่าว ถึงแม้ว่าการนิเทศการศึกษาจะเป็นงานที่อยู่ได้ขอบเขตการบริหาร แต่ถือกันว่าเป็นส่วนสำคัญของการบริหารการนิเทศการศึกษา ในขั้นต้น จึงควรเป็นงานที่ไม่เกี่ยวกับบริการทางจัดการ (Non - managerial Service) ภายใต้วความรับผิดชอบของการบริหาร เป็นที่เข้าใจกันอย่างแจ่มชัดว่าการนิเทศการศึกษากับการบริหาร มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด การบริหารและการนิเทศการศึกษาที่ดีมีหน้าที่เหมือนกัน นั่นก็คือ การสร้างสรรค์สภาพที่เหมาะสมสำหรับกระบวนการศึกษา และคงไว้ซึ่งระดับความมีประสิทธิภาพของสิ่งดังกล่าวในกระบวนการทั้งสองนี้ การบริหารและการนิเทศถือว่ามีสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้ การบริหารก่อให้เกิดสภาพการเรียนการสอนและการนิเทศการศึกษาในสถานการณดังกล่าว แล้วประเมินผล得失 จากนั้นก็วิธีการปรับปรุงในสิ่งดังกล่าวการบริหารและการนิเทศการศึกษา ถือว่าแยกออกจากกันไม่ได้ ทั้งสิ่งจะต้องประสานสัมพันธ์กัน และรวมถึงในการทำหน้าที่ต่อระบบการศึกษา

2. การนิเทศการศึกษาควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของปรัชญา โดยมีหมายความว่า นโยบาย แผน ค่านิยม และความหมายของการนิเทศการศึกษาควรถูกกำหนดโดยแนวทางของปรัชญา หรือชีวิตในสังคม ซึ่งเราจะให้การศึกษาแก่บุคคลในสังคมนั้น จุดมุ่งหมาย เป้าหมาย นโยบาย และแผนจะถูกตรวจสอบโดยวิธีการทางปรัชญาโดยให้สอดคล้องกับชีวิตในชุมชนด้วยเหตุนี้ ข้อมูลทางปริมาณจะถูกตรวจสอบอย่างพิถีพิถันเพื่อการแสดงถึงคุณภาพหรือความสำคัญและความเพียงพอ จะต้องมีการตีค่าจุดมุ่งหมายและเป้าหมาย โดยอาศัยความต้องการ อุดมการณ์และความพึงพอใจของชุมชน สิ่งเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับกระบวนการวิวัฒนาการของโลกและความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ในขณะที่เราใช้วิธีการทางปรัชญา จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้กระบวนการทางตรรกวิทยาและความคิดอย่างพิถีพิถัน นี่เป็นงานยากพอสมควรและจำเป็นต้องอาศัยบุคคลที่ได้รับการฝึกฝนมาแล้วจึงจะได้ข้อสรุปที่ถูกต้อง สมบูรณ์และมีเหตุผล

ดังนั้น คุณประโยชน์ของปรัชญาที่มีต่อการนิเทศการศึกษาจึงต้องอยู่บนขอบข่ายของค่านิยมและวัฒนธรรมของสังคม ทรัพยากรและความพอใจของชุมชน ปัญหาและสภาพภูมิอากาศของชุมชน ตลอดจนวิธีการทางการประเมินผลที่ได้จากการศึกษาสิ่งทั้งหมดจะเป็นข้อชี้แนะในการจัดการและการปฏิบัติงานของกระบวนการทางการศึกษา นอกจากนี้ควรเน้นถึงความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตกับการศึกษา เนื้อหาวิชาและวิธีการ เพราะสิ่งเหล่านี้มีผลกระทบกระเทือนต่อทุกคนในสังคมและชุมชน

3. การนิเทศการศึกษาควรเป็นวิทยาศาสตร์ กิจกรรม แผนวิธีการและเทคนิคต่าง ๆ ควรตั้งอยู่บนเจตคติและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ การนิเทศการศึกษาควรเน้นในเรื่องการทดลอง การสังเกต การวินิจฉัย และความเชื่อถือได้ การนิเทศการศึกษาควรใช้การค้นพบทางการวิจัย ข้อทดสอบมาตรฐานและการวิเคราะห์สถิติ ควรจะมีการตรวจสอบถึงความเที่ยงตรงของข้อมูล การนิเทศการศึกษาที่เป็นวิทยาศาสตร์จะแปลความหมายของจุดหมาย นโยบาย วิธีการบนพื้นฐานของความเป็นจริงและตามกระบวนการสังคมประชาธิปไตย และการศึกษา การนิเทศการศึกษาจะเริ่มต้นด้วยการให้ได้มาซึ่งความสมบูรณ์ ความถูกต้องของความเป็นไปของโรงเรียน อุปกรณ์การสอน และเทคโนโลยีทางการสอน การนิเทศการศึกษาได้มาซึ่งความรู้ที่เกี่ยวกับสถานการณ์เฉพาะอย่าง แรงจูงใจและบุคลิกภาพของผู้เรียน ตลอดจนธรรมชาติของกระบวนการเรียนรู้ การนิเทศการศึกษาควรจะก้าวไปด้วยความมั่นใจในความคิดอย่างพิถีพิถันและการวิเคราะห์จุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงสถานการณ์ นักเรียนและครู ศึกษาพิเศษจะต้องศึกษาอย่างละเอียดเกี่ยวกับความต้องการที่เกิดจากงานการสอนของครูในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง แม้กระทั่งสมุดรายงานผลของนักเรียนก็จะต้องมีการประเมินผลอยู่เสมอ ถึงแม้ว่าในบางครั้งวิธีการ

ทางวิทยาศาสตร์จะไม่สามารถไปใช้กับการนิเทศการศึกษาที่ดีได้ก็ตาม แต่เราก็ต้องใช้ความคิดที่มีเหตุผลเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุปที่สมบูรณ์และเป็นทฤษฎีที่ใช้การได้

4. การนิเทศการศึกษาควรเป็นประชาธิปไตย การนิเทศการศึกษาควรเป็นเรื่องของความร่วมมือ ซึ่งทุกคนมีสิทธิที่จะทำประโยชน์ให้ได้ สิทธิในการร่วมมือในการเลือกอุปกรณ์และวิธีการสอนเป็นสิทธิของครูทุกคน สิทธิในการช่วยตัดสินใจในเส้นทางของการเรียนการสอนเป็นสิทธิของครูทุกคน การนิเทศการศึกษาในสมัยใหม่ เคารพในตัวของแต่ละบุคคลและบุคลิกภาพของนักเรียน ตลอดจนครูและเจ้าหน้าที่ทางการศึกษาอื่น ๆ และยอมรับเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคลของเขาทั้งหลาย ผู้นำทางการนิเทศการศึกษาจะต้องมีความอดทนเมื่อกลุ่มบุคคลนั้นความรู้สึกต่อการทำงานที่มีประโยชน์ย่อมเป็นพื้นฐานขั้นต้นสำหรับโปรแกรมการเรียนการสอนที่ดี ความกระตือรือร้น ความคิดริเริ่ม ความคล่องแคล่ว ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการสอน

การนิเทศการศึกษาแบบประชาธิปไตยให้โอกาสอย่างเต็มที่ในการอภิปราย การแสดงทัศนะ และความคิดเห็นอย่างเสรี การให้ทุกคนมีส่วนร่วมและทำประโยชน์ต่อการปรับปรุงสถานการณ์และกระบวนการทางการเรียนการสอน การนิเทศการศึกษาแบบประชาธิปไตยเชื่อว่าทุกคนมีเหตุผล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีพลังและความสามารถในการช่วยให้เกิดความเจริญงอกงามและการปรับปรุง ดังนั้น การนิเทศการศึกษาแบบประชาธิปไตย จึงจูงใจให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ความเชื่อมั่นในตนเอง และความรู้สึกสำนึกต่อความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของแต่ละบุคคล ผู้นำที่ดีควรปฏิบัติงานสู่เป้าหมายร่วมของทุกคนและแก้ปัญหาโดยอาศัยวิธีการที่ทุกคนเห็นด้วยในการปฏิบัติงานนั้น ๆ

การนิเทศการศึกษาที่ดีย่อมมีความมั่นใจในคุณค่าและศักดิ์ศรีของงานที่คนทำ และพร้อมที่จะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของเขา ศึกษาวิเคราะห์ที่เป็นผู้นำกลุ่มย่อมกระทำทุกอย่างอย่างเป็นไปเพื่อสร้างความรู้สึกให้กับสมาชิกว่า ความคิดเห็นของเขาเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง เพราะการนิเทศการศึกษาจะให้โอกาสสำหรับความเจริญงอกงามและปรับปรุง นอกเหนือจากสิ่งดังกล่าวทั้งหมดศึกษานิเทศก์จะต้องให้ความยุติธรรมแก่ทุกคน นอกจากนี้โปรแกรมการนิเทศการศึกษาในทุกลักษณะจะต้องสะท้อนความรู้สึกในเรื่องมนุษยสัมพันธ์อีกด้วย การนิเทศการศึกษายังประเมินผลผลิตทางการศึกษาไม่เพียงบนพื้นฐานของความรู้เท่านั้น หากยังรวมถึงทักษะ ความเข้าใจและเจตคติเด็กนักเรียนได้รับ สิ่งที่ต้องตระหนักก็คือ ความสัมพันธ์แบบประชาธิปไตยระหว่างศึกษานิเทศก์กับครู การนิเทศการศึกษาที่ดีจะใช้ลักษณะภาวะผู้นำแทนการใช้อำนาจ และถ้าจำเป็นต้องใช้อำนาจนั้นก็มาจากการจำเป็นของสถานการณ์ ความรู้ และทักษะ แต่หาใช่มาจากตำแหน่งที่ศึกษานิเทศก์นั้นดำรงอยู่ การนิเทศการศึกษามีความหมายในการแก้ปัญหา และถ้าหากการนิเทศการศึกษาไม่ได้อยู่ใกล้กับปัญหาของครู ก็เหมือนไม่ได้มีการนิเทศการศึกษา การนิเทศการศึกษาที่ดี

เน้นเรื่องกระบวนการหมู่คณะ มันจะสร้างหมู่คณะที่เข้มแข็งขึ้น ซึ่งหมู่คณะดังกล่าวมีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของเป็นผู้ควบคุมทิศทางเอง หากใช้ถูกควบคุมจากบุคคลภายนอกไม่ การนิเทศการศึกษาดังกล่าวจะยอมรับในสมาชิกทุกคน ดังนั้นทุกคนจึงมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มันจึงทำให้ทุกคนมีความรู้สึกพอใจและพร้อมที่จะก้าวต่อไป

5. การนิเทศการศึกษาควรเป็นการสร้างสรรค์ การนิเทศการศึกษาควรส่งเสริมให้ทุกคนแสดงออกได้อย่างเสรี โดยการเข้ามามีส่วนร่วมในการอภิปรายเพื่อการแก้ปัญหา ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง การให้คำแนะนำ สร้างวิธีการใหม่เพื่อการประดิษฐ์และการผลิตสิ่งใหม่ ๆ สิ่งดังกล่าวทั้งหมดมีความจำเป็นสำหรับการพัฒนาและความก้าวหน้า แนวทางของชีวิตตามระบอบประชาธิปไตย ย่อมให้อิสระในการแสดงความคิดเห็น การเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องความสนใจและเป้าหมาย ตลอดจนปฏิบัติการของหมู่คณะซึ่งจะนำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์ ดังนั้น “ศึกษานิเทศก์ที่มีความคิดสร้างสรรค์จะรวบรวมตัวอย่างของประสบการณ์ หลักสูตรและเทคนิคการสอนเข้าด้วยกันเป็นกลุ่ม จัดเป็นหมวดหมู่แล้วมอบให้กับครู จะเป็นวิธีการที่ดีสำหรับการให้โอกาสที่เต็มไปด้วยความรู้ต่าง ๆ แก่ครู”

การนิเทศการศึกษาส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และได้รับคุณประโยชน์จากสมาชิกทุกคนในกลุ่ม การนิเทศการศึกษาแบบประชาธิปไตยประกอบด้วย กระบวนการทั้งหมดที่ใช้ทรัพยากรมนุษย์ที่เหมาะสม และทรัพยากรวัตถุที่มีอยู่ เพื่อทำให้เป้าหมายของหน่วยงานสำเร็จลุล่วงไปได้ อย่างมีประสิทธิภาพ การนิเทศการศึกษามีลักษณะยืดหยุ่น ดังนั้น จึงสามารถปรับการนิเทศการศึกษาให้สนองต่อความต้องการของสถานการณ์หนึ่งได้ การเข้าร่วมอย่างมีความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการที่ช้า แต่ในระยะยาว ภาวะผู้นำที่เต็มไปด้วยความคิดสร้างสรรค์จะประสบความสำเร็จอย่างสมบูรณ์ในแนวทางแห่งชีวิตตามระบอบประชาธิปไตย

6. การนิเทศการศึกษาควรส่งเสริมความเจริญก้าวหน้า หมายความว่า การนิเทศการศึกษาจะต้องไปถึงที่การส่งเสริมความเจริญของงานของนักเรียนและครู และให้เขา (นักเรียนและครู) ได้ปรับปรุงสังคมอีกต่อหนึ่ง การนิเทศการศึกษามีใหม่ “ต้องเข้าถึงการเรียนการสอนในชั้นเรียน การนิเทศการศึกษาไม่ใช่วิธีการพยากรณ์เหตุการณ์ในห้องเรียนเพียงอย่างผิวเผิน แต่มันเป็นงานที่กว้างขวางมากกว่าแค่การเรียนการสอนในห้องเรียนเพียงอย่างเดียว” นอกจากนี้ยังควรส่งเสริมภาวะผู้นำที่จะก่อให้เกิดการต่อเนื่องเกี่ยวกับแผน นโยบายและกระบวนการทางการศึกษา ตลอดจนการปฏิบัติงานที่ราบรื่นอันจะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย การนิเทศการศึกษาควรพัฒนาวิธีการทางการเรียนการสอน โดยการก่อให้เกิดความเหมาะสมของบรรยากาศทางกายภาพ ทางสังคมและทางจิตวิทยา ศึกษานิเทศก์สามารถแนะนำวิธีการใหม่ ๆ อาจกล่าวได้ว่าศึกษานิเทศก์มีหน้าที่โดยตรงที่จะทำคุณประโยชน์ให้กับการเรียนการสอนในชั้นเรียน

ศึกษานิเทศก์ควรประสาน และผสมผสาน ทักษะการวัดและประเมินผล (Effort) ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน นอกจากนี้ยังควรพัฒนาสภาพที่ก่อให้เกิดความมั่นคงอันจะนำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์และความพึงพอใจต่อความสำเร็จ การนิเทศการศึกษาที่ดีก็เหมือนกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งจะตัดสินใจจากผลที่ได้รับ หลักสูตรจึงควรออกแบบเพื่อปรับปรุงสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง อยู่เสมอการนิเทศการศึกษาจึงควรมีขั้นตอนและเป็นระบบเพื่อให้ได้มาซึ่งผลผลิตทางการศึกษา ที่ดีกว่า

7. การนิเทศการศึกษาควรเป็นวิชาชีพ การนิเทศการศึกษาถือเป็นบริการอย่างหนึ่ง ก็เหมือนกับวิชาชีพอื่น ๆ ซึ่งจะต้องมีการประเมินผลตัวเองอยู่เสมอในด้านเป้าหมายและจุดมุ่งหมาย นอกจากนี้ยังควรประเมินแผน วิธีการและบุคลากร เพื่อที่จะได้พัฒนามาตรฐานและความรู้พิเศษ ทักษะ ตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ การประเมินผลใช้เพื่อวัตถุประสงค์ในการพยากรณ์และการพัฒนา เท่านั้น ผลจากการประเมินควรนำมาใช้เพื่อส่งเสริมให้เกิดแนวความคิดเกี่ยวกับความเจริญงอกงาม มากกว่าจะเป็นแนวความคิดในการจับผิด ศึกษานิเทศก์ นอกจากมีความรู้ทางวิชาการแล้ว ยังต้อง ปรับปรุงตัวเองให้ทันสมัยอยู่เสมอเกี่ยวกับพัฒนาการใหม่ ๆ ของทฤษฎีและความเป็นไปของ การศึกษา ตลอดจนลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ศึกษานิเทศก์ก็จะทำสิ่งเหล่านี้ โดยการศึกษาด้วยตนเอง นำตนเองและการประเมินตนเอง การนิเทศการศึกษาที่ดีควรพัฒนา จรรยาบรรณทางวิชาชีพของตนเองด้วย ดังนั้นผลผลิตของการนิเทศการศึกษาจึงควรเป็นการส่งเสริม ความเจริญงอกงามทางวิชาชีพ พัฒนาหลักสูตร ปรับปรุงการเรียนการสอน และก่อให้เกิด ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

สรุปได้ว่า หลักการนิเทศการศึกษา เป็นศาสตร์ที่มีหลักการ ที่ถูกเรียบเรียงอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปใช้ในการนิเทศการศึกษาได้อย่างดี ในการกระทำและพฤติกรรมของแต่ละบุคคล ย่อมขึ้นอยู่กับหลักการทางปรัชญาแห่งชีวิตของแต่ละบุคคล ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดเป้าหมายและ แรงจูงใจในการกระทำพฤติกรรมของแต่ละบุคคล ในการนิเทศการศึกษาเป็นการรวบรวมหลักการ และพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนการสอน และในการศึกษาซึ่งถูกควบคุมโดยเป้าหมาย หลักการ ธรรมชาติและความเป็นจริงของสถานการณ์ในห้องเรียน ซึ่งในหลักการก็จะเป็นแนวทางในการ กระทำของบุคคลในอนาคต ซึ่งหลักการถูกรวบรวมจากข้อเท็จจริง ประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และทำให้เกิดเทคนิควิธีการในการนิเทศในการ แก้ปัญหาในการจัดการศึกษาต่อไป

รูปแบบของการนิเทศการศึกษา

การศึกษามีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพการณ์และความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป สังคมที่มีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว มีความต้องการผู้ที่มีความสามารถในหลาย ๆ ด้าน และ

ในระดับที่แตกต่างกัน การศึกษามีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของสังคมในการผลิตบุคคลที่มีความสามารถในทุก ๆ ด้าน และทุก ๆ ระดับความสามารถ โรงเรียนจึงต้องพัฒนาตัวเองให้ก้าวทันสภาพการณ์ดังกล่าว ซึ่งโรงเรียนมีวิธีการหลากหลายเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายดังกล่าว เมื่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนมีวิธีการที่หลากหลาย ระบบการนิเทศที่จะนำมาใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาก็จะต้องมีหลากหลายรูปแบบด้วยเช่นกัน การเลือกรูปแบบการนิเทศไปใช้ให้ได้ผลนั้น จึงควรเลือกรูปแบบของการนิเทศที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการนิเทศ ซึ่งชาธิมณีสรี (2538 : 56 - 58) แบ่งรูปแบบของการนิเทศการศึกษาออกตามวิธีปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ออกเป็น 4 รูปแบบ ได้แก่

1. การนิเทศเพื่อแก้ไข (Correction) เป็นการนิเทศเพื่อแก้ไขข้อผิดพลาดข้อบกพร่องที่พบข้อบกพร่องบางอย่างเล็กน้อยพอปล่อยให้ผ่านไปได้ บางอย่างกำหนดบันทึกไว้เพื่อหาทางปรับให้ดีขึ้น บางอย่างต้องแก้ไขโดยใช้เทคนิควิธีอย่างกันเอง แต่บางอย่างต้องแก้ไขอย่างจริงจัง หากปล่อยทิ้งไว้จะเป็นภัยอย่างร้ายแรง

2. การนิเทศเพื่อป้องกัน (Prevention) เป็นการนิเทศที่พยายามหาวิธีการต่าง ๆ มาจัดดำเนินงานเพื่อป้องกันปัญหาต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น ดังคำกล่าวที่ว่า กันไว้ดีกว่าแก้ ประเดี๋ยวแยแล้วจะแก้ไม่ทัน ประสพการณ์ของศึกษานิเทศก์จะช่วยกำหนดรู้ปัญหาต่าง ๆ การแก้ปัญหาเป็นกระบวนการสำคัญของนักบริหารทั้งหลาย ในการทำงานไม่มีงานชนิดไหนที่ราบเรียบปราศจากข้อยุ่งยากโดยเฉพาะงานการศึกษาที่ต้องเกี่ยวข้องกับคนจำนวนมาก ความยุ่งยากอาจเนื่องมาจากตัวเองหรือจากสภาพแวดล้อมต่าง ๆ หากเกิดจากตัวครู ต้องให้ครูได้รู้จักตัวเองและยอมรับในปัญหา ข้อคำนึงในเรื่องนี้ต้องระมัดระวัง ครูคนนั้นมีบุคลิก มีสติปัญญา ความเชื่อมั่นในตัวเองเป็นเช่นไร การเข้าถึงส่วนบุคคล (Personal Approach) เป็นขั้นแรกในการป้องกันปัญหาต่าง ๆ ข้อสำคัญในเรื่องการนิเทศเพื่อป้องกัน สิ่งที่ควรระวังคือ เมื่อครูจัดการป้องกันปัญหาหรือดำเนินการตามแผนแล้ว แต่ไม่สำเร็จผล จะต้องป้องกันอย่าให้ครูเกิดความอับอายขายหน้าและขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ตกต่ำลงมาการนิเทศเพื่อป้องกัน มีหลักสำคัญ 3 ประการ คือ

2.1 ช่วยให้ครูยกระดับความเชื่อมั่นในตนเองไว้อย่างแน่นแฟ้น

2.2 ช่วยให้ครูกล้าที่จะต่อสู้กับอุปสรรคนานาประการ

2.3 ช่วยให้ครูมีความกระตือรือร้นจะประกอบงานสอนอันเป็นอาชีพของตนให้สูงส่ง

3. การนิเทศเพื่อก่อ (Construction) การนิเทศเพื่อมุ่งให้ถึงจุดที่จะเจริญเติบโตได้ในอนาคต แต่ถ้าหากมีจุดใดจุดหนึ่งที่เป็นปัญหาและไม่มีทางที่จะเติบโตในอนาคตได้ จะต้องหาทางแก้ไข การนิเทศที่ตึ้นนั้นมุ่งถึงความเติบโตในอนาคตเป็นสำคัญ มีคำพังเพยว่า เพียงแต่ถ้าแก้ไขความผิดพลาดของตัวครูเท่านั้น ไม่สามารถจะช่วยครูคนนั้นให้กลายเป็นผู้มีสมรรถภาพสูงและเด่น

ขึ้นมาได้ ฉันใดก็ฉันนี้ เพียงแต่มีครูที่ไร้ความผิดและเรียบร้อยเท่านั้น ไม่สามารถทำให้โรงเรียนใดเด่น และมีชื่อเสียงได้กัณันั้น ศักยานิเทศก์จึงควรมีเทคนิควิธี ดังนี้

- 3.1 ช่วยให้ผู้ครูได้ใช้ระเบียบวิธีการสอนที่ดีเป็นประจำ
- 3.2 ช่วยเร่งเร้าครูให้ทำงานด้วยความกระฉับกระเฉง
- 3.3 ช่วยให้กำลังใจ
- 3.4 ช่วยชี้แจงช่องทางที่จะเติบโตได้อย่างจริงจัง

4. การนิเทศเพื่อการสร้างสรรค์ (Creation) คือการใช้ความรู้สติปัญญาให้เป็นประโยชน์ ในทางปฏิบัติศึกษานิเทศก์อาจรวบรวมการงาน ผลงานของกลุ่มครูที่ทำงานขึ้นมา ที่เห็นว่าเป็นงาน สร้างสรรค์มาจัดให้เป็นระเบียบเป็นหมวดหมู่ เป็นผู้นำครูในการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ซึ่งทำให้ การพึงบุคคลภายนอกลดน้อยลง ปัญหาอยู่ที่ว่า ผู้นิเทศจะต้องมีคุณลักษณะเด่น ๆ หลายประการ จึงจะทำในด้านนี้ได้ เช่น ด้านบุคลิกภาพ มีความอดทน รู้ทันคน มีความรู้ด้านวิชาการสูง เป็นต้น

นอกจากนี้ ชารี มณีสรี (2538 : 58 - 59) ได้แบ่งรูปแบบของการนิเทศการศึกษา ตามลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างศึกษานิเทศก์กับครูออกเป็น 5 รูปแบบ ดังนี้

1. การนิเทศแบบตรวจตรา (Inspection Supervision) การนิเทศการศึกษาตามรูปแบบนี้ ศึกษานิเทศก์มีหน้าที่ที่ส่งผลกระทบต่อครูดังนี้

- 1.1 เป็นผู้ตรวจตราในด้านการบริหารมากกว่าที่จะช่วยแนะนำ
- 1.2 เป็นผู้ตรวจตราการสอนและการทำงานของครูเป็นหลัก
- 1.3 คุรขาดความคิดริเริ่มและมีความคับข้องใจในการทำงาน

2. การนิเทศแบบเสรีนิยมหรือโลเลนิยม (Laissez Faire Supervision) การนิเทศการศึกษาตามรูปแบบนี้ ศึกษานิเทศก์มีหน้าที่ที่ส่งผลกระทบต่อครูดังนี้

- 2.1 ใช้หลักการตรวจประเมินค่าว่าดีหรือเลวเพียงใด
- 2.2 ไม่มีกฎเกณฑ์ที่วางไว้ร่วมกัน
- 2.3 ปลดปล่อยให้ครูสอนไปตามที่ตนเห็นสมควร
- 2.4 ไม่มีการแนะแนวทางปรับปรุงตัวเองให้ดีขึ้น
- 2.5 ถ้าไม่มีเรื่องราวก่เกิดขึ้นก็ไม่สนใจ ถือว่าครูทำงานคืออยู่แล้ว
- 2.6 เมื่อเกิดเหตุร้ายแรงมีผลเสียหายก็สายเกินแก้

3. การนิเทศแบบบังคับ (Corrective Supervision) การนิเทศการศึกษาตามรูปแบบนี้ ศึกษานิเทศก์มีหน้าที่ที่ส่งผลกระทบต่อครูดังนี้

- 3.1 มุ่งให้ครูเปลี่ยนแปลงการสอนตามที่ตัวเองต้องการอยากจะเป็น
- 3.2 ขาดการยืดหยุ่น ตารางเรียนตารางสอนกำหนดไว้ตายตัว

3.3 จะตรวจสอบตลอดเวลาว่าครูได้ทำตามกฎข้อบังคับที่วางไว้หรือไม่

3.4 ครูไม่มีหน้าที่ที่จะพิจารณาความมุ่งหมายของการสอน

3.5 ผู้บังคับบัญชาควบคุมรับผิดชอบการสอนของครู

4. การนิเทศแบบฝึกอบรม (Supervision as Training and Guidance) การนิเทศการศึกษาตามรูปแบบนี้ ศึกษานิเทศก์มีหน้าที่ที่ส่งผลต่อครูดังนี้

4.1 วิธีสอนเป็นวิธีที่ผู้นิเทศเลือกไว้แล้ว

4.2 ให้ครูได้รับการอบรมหรือปฏิบัติงานตามแนวที่ศึกษานิเทศก์วางไว้

4.3 ครูไม่จำเป็นต้องคิดหาวิธีการของตนขึ้นใช้เอง เพราะมีวิธีการที่ได้รับการฝึกจากศึกษานิเทศก์อยู่แล้ว

4.4 ครูขาดความคิดริเริ่มเพราะต้องทำตามผู้นำตลอดเวลา

4.5 มีขอบเขตจำกัด จำเพาะในการปรับปรุงตัวครูและวิธีสอนของครูเป็นสำคัญ

5. การนิเทศแบบประชาธิปไตย (Supervision as Democratic Professional Leadership) การนิเทศการศึกษาตามรูปแบบนี้ ศึกษานิเทศก์มีหน้าที่ที่ส่งผลต่อครูดังนี้

5.1 ครูทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มตามมติข้อตกลงของกลุ่ม

5.2 ครูให้ความเคารพซึ่งกันและกัน และยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล

5.3 ให้ครูดำเนินการแก้ไขปัญหามาตามหลักเหตุผลและตามลำดับขั้นตอน

5.4 จัดสรรงานให้ครูทำตามความสามารถ

5.5 ส่งเสริมความเป็นผู้นำให้กับครู

บาร์ทีย์ (Bartkey, 1956 ; อ้างถึงใน รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ, 2557 : 41 - 42) ได้แบ่งรูปแบบของการนิเทศการศึกษาออกเป็น 7 รูปแบบ ดังนี้

1. การนิเทศการศึกษาแบบอิตาธิปไตย (Autocratic Supervision) เป็นการนิเทศการศึกษาที่ยึดตัวผู้นิเทศเป็นใหญ่ ในลักษณะคล้ายกับการนิเทศการศึกษาแบบบังคับ

2. การนิเทศการศึกษาแบบตรวจตรา (Inspectional Supervision) เป็นการนิเทศการศึกษาที่ควบคุมดูแลให้เป็นไปตามแนวทางที่กำหนดไว้

3. การนิเทศการศึกษาแบบแนะนำ (Representative Supervision) เป็นการนิเทศการศึกษาที่ถือว่าผู้นิเทศเป็นตัวแทนที่จะทำให้เกิดการพัฒนาการเรียนการสอน

4. การนิเทศการศึกษาแบบมีส่วนร่วม (Co - operative Democratic Supervision) เป็นการนิเทศการศึกษาที่ผู้นิเทศปฏิบัติงานร่วมกันกับครู เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกันเป็นกระบวนการที่จะช่วยให้ครูสามารถแก้ไขปัญหาทางการศึกษาด้วยตนเอง สนับสนุนความคิดเห็นของครูและเน้นกิจกรรมกลุ่ม

5. การนิเทศการศึกษาแบบสอนงาน (Invitational Supervision) เป็นการนิเทศการศึกษาที่ครูเชิญผู้นิเทศการศึกษาที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาดูการสอน เพื่อให้การแนะนำเรื่องการสอนของครู

6. การนิเทศการศึกษาเชิงวิทยาศาสตร์ (Scientific Supervision) เป็นการนิเทศการศึกษาที่นำเอาวิธีการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาใช้ในกระบวนการนิเทศ

7. การนิเทศการศึกษาแบบสร้างสรรค์ (Creative Supervision) เป็นการนิเทศการศึกษาโดยการให้ครูเป็นตัวของตัวเอง มีความคิดริเริ่มและสามารถปรับปรุงการสอนด้วยตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แรนย์ (Ryans. 1977 : 271 ; อ้างถึงใน ชารี มณีศรี. 2538 : 56) ได้แบ่งรูปแบบของการนิเทศการศึกษา โดยยึดถือคุณลักษณะเด่น ๆ ของแต่ละรูปแบบออกเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

1. การนิเทศการศึกษาแบบ X (Pattern X) การนิเทศการศึกษาตามรูปแบบนี้ คือนิเทศก์มีความเป็นกันเอง และเป็นเพื่อนร่วมงานของครู

2. การนิเทศการศึกษาแบบ Y (Pattern Y) การนิเทศการศึกษาตามรูปแบบนี้ คือนิเทศก์เน้นที่ความเอาใจใส่ในหน้าที่

3. การนิเทศการศึกษาแบบ Z (Pattern Z) การนิเทศการศึกษาตามรูปแบบนี้ คือนิเทศก์เป็นผู้กระตุ้น เร่งเร้า ส่งเสริมครูให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

แทนเนอร์และแทนเนอร์ (Tanner and Tanner. 1987 ; อ้างถึงใน สุวรรณ โชติสุกานต์. 2547 : 12 - 13) ได้แบ่งรูปแบบของการนิเทศการศึกษออกเป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

1. การนิเทศแบบตรวจตรา รูปแบบนี้เป็นการตรวจตราการปฏิบัติงานการสอนของครูเพื่อประเมินผลการปฏิบัติงานตามกฎระเบียบที่ได้กำหนดไว้ และตามที่ได้รับมอบหมาย เมื่อตรวจแล้วจะแจ้งผลเพื่อให้ครูแก้ไขข้อบกพร่อง

2. การนิเทศแบบให้ผลผลิต โรงเรียนคือแหล่งผลิต ครูคือลูกจ้างที่ต้องสร้างผลผลิตนักเรียนคือ ผลผลิต การนิเทศแบบนี้จะเน้นที่ผลผลิต นั่นคือ คุณภาพของนักเรียน การนิเทศแบบให้ผลผลิตนี้ นำเอาวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในการนิเทศ ซึ่งจะมีการจัดระบบการนิเทศอย่างดี

3. สำหรับการนิเทศแบบคลินิก (Clinical Supervision) เป็นการนิเทศที่ใช้ในการนิเทศการสอนโดยตรง มีการสังเกตการณ์สอน และเก็บบันทึกข้อมูลจากสภาพการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นจริง เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ และเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอน การนิเทศแบบนี้จะเน้นการมีส่วนร่วมของครูผู้รับการนิเทศ เนื่องจากจะต้องทำงานร่วมกับผู้นิเทศในทุกขั้นตอน ตั้งแต่กำหนดวัตถุประสงค์ การสังเกต การวิเคราะห์ และหาแนวทางในการพัฒนา

4. การนิเทศเพื่อพัฒนา เป็นการนิเทศที่มุ่งแก้ปัญหาด้วยตัวครูเอง ครูเป็นผู้ที่มีความคิด มีความรับผิดชอบ มีความสามารถ เพียงแค่การเสนอปัญหาให้ครูทราบ ครูก็สามารถที่จะคิดถึงการแก้ปัญหาด้วยตัวเองได้

นอกจากนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้แบ่งรูปแบบการนิเทศออกเป็น 2 แบบ ได้แก่

1. การนิเทศภายนอก หมายถึง การนิเทศที่ดำเนินการโดยหน่วยงานภายนอกสถานศึกษา เป็นการนิเทศการดำเนินงานของสถานศึกษา ในอันที่จะร่วมมือกันเพื่อพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพของการศึกษาให้ดีขึ้น สำหรับผู้นิเทศการศึกษาที่มาจากหน่วยงานภายนอก เราจะเรียกว่าศึกษานิเทศก์

2. การนิเทศภายใน เป็นการจัดการนิเทศโดยบุคคลภายในโรงเรียน เพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างบุคลากรในโรงเรียนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน

การนิเทศการศึกษาทั้งภายนอกและภายใน เป็นรูปแบบของการนิเทศที่ใช้ในระบบการจัดการศึกษาของประเทศ แม้ว่าตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาการนิเทศการศึกษาจะเน้นที่การนิเทศภายนอก แต่หลังจากการปฏิรูปการศึกษาในปี พ.ศ. 2542 การนิเทศภายในจะได้รับความสนใจและมีความสำคัญมากขึ้น เนื่องจากเป็นงานส่วนหนึ่งของการประกันคุณภาพการศึกษาที่ทุกสถานศึกษาจะต้องดำเนินการ การนิเทศการศึกษาทั้งภายนอกและภายใน มีความมุ่งหมาย ขอบข่ายงาน และรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน ที่สำคัญที่สุดคือ มีความสำคัญต่อการสร้างเสริมคุณภาพการศึกษาทั้งสิ้น ในปัจจุบันนี้อาจจะกล่าวได้ว่า การนิเทศการศึกษากลายมาเป็นกิจกรรมสำคัญในการขับเคลื่อนการทำงานของโรงเรียน สิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการนิเทศการศึกษา ได้แก่ ความรู้ลึกของครูที่มีต่อการนิเทศ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการนิเทศด้วยว่าจะใช้การนิเทศการศึกษาเพื่อสนับสนุนบทบาทของครูในฐานะเป็นผู้ตัดสินใจด้านวิชาชีพในปฏิบัติการการเรียนการสอน หรือเพื่อเป็นกลไกเกณฑ์สำหรับการควบคุมครูและการเรียนการสอน ดังนั้นความสำเร็จของการนิเทศการศึกษาจึงขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และรูปแบบของการดำเนินการ

สรุปรูปแบบการนิเทศของไทยจะมีลักษณะของความสัมพันธ์ทางใจเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยจะเป็นการช่วยเหลือกันอย่างจริงใจ เพื่อให้งานดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้องตามความต้องการของผู้นิเทศและผู้ได้รับการนิเทศร่วมกัน

กระบวนการนิเทศการศึกษา

กระบวนการนิเทศการศึกษา หมายถึง การดำเนินการในการนิเทศการศึกษาให้ได้ความสำเร็จ ดังนั้นกระบวนการนิเทศการศึกษาจึงเป็นการทำงานอย่างมีระบบ มีระเบียบ และมีแบบแผน โดยเริ่มจากการวิเคราะห์งานการเรียนการสอนของครูเพื่อจะได้ทราบปัญหา ระบุปัญหาที่จะต้องรีบแก้ไขปรับปรุงก่อนหลัง แล้วจึงวางแผนที่จะดำเนินการ โดยหาทางเลือกที่จะแก้ปัญหาที่ดีที่สุด ต่อจากนั้นก็ดำเนินการตามแนวขั้นตอนตามลำดับจนถึงขั้นการประเมินผลการปฏิบัติงานแล้วจึงนำ

ผลการปฏิบัติไปปรับปรุงแก้ไขต่อไป การดำเนินการนิเทศการศึกษาที่มีประสิทธิภาพนั้นจะต้องดำเนินการเป็นขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง มีการวางแผนปฏิบัติตามแผนและประเมินผล รวมทั้งการสร้างความเข้าใจ จูงใจผู้รับการนิเทศ และการให้ขวัญกำลังใจ ทำให้เข้าใจงาน เห็นประโยชน์ เต็มใจ พร้อมดำเนินการอย่างเต็มศักยภาพ สงัด อุทรานันท์ (2530 : 67 - 69) ได้สรุปไว้ว่า การนิเทศจะประสบผลสำเร็จได้จำเป็นจะต้องดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนและต่อเนื่องกัน 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นวางแผนการนิเทศ (Planning - P) ผู้บริหาร ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศประชุมปรึกษาหารือเพื่อให้ได้ปัญหาและความต้องการจำเป็นที่จะต้องมีการนิเทศ และวางแผนเกี่ยวกับขั้นตอนการปฏิบัติงานการนิเทศ

2. ขั้นให้ความรู้ในสิ่งที่จะทำ (Informing - I) ให้ความรู้ ความเข้าใจถึงสิ่งที่จะดำเนินการว่าจะต้องอาศัยความรู้ความสามารถอย่างไรบ้าง จะมีขั้นตอนในการดำเนินงานอย่างไรและทำอะไรจึงจะให้ได้ผลงานที่มีคุณภาพ

3. ขั้นการปฏิบัติงาน (Doing - D) มี 3 ลักษณะ คือ

3.1 การปฏิบัติงานของผู้รับการนิเทศ ผู้รับการนิเทศลงมือปฏิบัติงานตามความรู้ความสามารถที่ได้รับมาจากการดำเนินการขั้นที่ 2

3.2 การปฏิบัติงานของผู้ให้การนิเทศ ทำการนิเทศ และควบคุมคุณภาพให้งานสำเร็จตามกำหนดและมีคุณภาพสูง

3.3 การปฏิบัติงานของผู้สนับสนุนการนิเทศ ผู้บริหารให้ความสนับสนุนในเรื่องวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ

4. ขั้นการสร้างขวัญและกำลังใจ (Reinforcing - R) เป็นการเสริมกำลังใจของผู้บริหาร เพื่อให้ผู้รับการนิเทศมีความมั่นใจและพึงพอใจ ซึ่งอาจดำเนินการไปพร้อมกับผู้ที่รับการนิเทศ กำลังปฏิบัติงานหรือการปฏิบัติงานได้เสร็จสิ้นลงได้แล้ว

5. ขั้นประเมินผล ผลผลิตของการดำเนินงาน (Evaluating - E) ผู้นิเทศประเมินผลในการดำเนินงานที่ผ่านมาแล้ว ว่าเป็นอย่างไร หากพบว่ามีปัญหาหรืออุปสรรค ต้องทำการปรับปรุงแก้ไข ซึ่งอาจดำเนินการ โดยให้ความรู้ในสิ่งที่ทำอีกครั้งหนึ่งสำหรับกรณีที่ผลงานยังไม่ถึงขั้นที่พอใจ หรือปรับปรุงการดำเนินงานทั้งหมดในกรณีที่การดำเนินงานไม่ได้ผล

ซารี มณีสรี (2538 : 87 - 90) ได้ให้ความหมายของกระบวนการนิเทศการศึกษาไว้ว่า กระบวนการนิเทศการศึกษา หมายถึง การดำเนินการในการนิเทศการศึกษาให้ได้รับความสำเร็จ ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนที่เป็นกระบวนการ 5 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. กระบวนการเกี่ยวกับการวางแผน (Planning Processes) มี 5 ขั้นตอน ดังนี้

1.1 การคิด (Thinking) การวางแผนนิเทศเกี่ยวข้องกับการคิดแผนงานที่จะทำในอนาคตตามลำดับก่อนหลัง

1.2 จัดทำตารางงาน (Scheduling) เพื่อให้แผนงานในข้อ 1.1 มีผลในเชิงปฏิบัติได้และง่ายต่อการปฏิบัติ โดยจัดทำตารางการนิเทศ กำหนดวัน เวลา และสถานที่ให้แน่นอน

1.3 การทำโครงการ (Programming) โครงการเป็นที่ยอมรับของแผนงานและเป็นขั้นนำแผนงานไปปฏิบัติ เช่น โครงการปรับปรุงการสอนประชาธิปไตยในโรงเรียน เป็นต้น

1.4 แผนงานที่ดีนำไปสู่การคาดคะเน (Forecasting) แผนงานเป็นเรื่องของการคิดที่จะทำอะไรสักอย่างในอนาคต การกะประมาณการอย่างดีย่อมง่ายต่อการที่จะทำนายผลการทำงานได้

1.5 ปรับปรุงการทำงานตามแผนให้ดีขึ้น (Developing Procedures) ตระหนักในปัญหาและอุปสรรคของแผนงานที่เกิดขึ้น หาทางปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น งานการนิเทศการศึกษาเป็นงานที่ผูกพันซับซ้อน จะต้องแก้ไขให้เหมาะสมอยู่เสมอ

2. กระบวนการจัดการ (Organizing Processes) มี 5 ขั้นตอนดังนี้

2.1 จัดจำแนกหน้าที่ (Distributing Functions) งานการนิเทศการศึกษา มีหลายประการ ทั้งการฝึกอบรมประจำการ การจัดหลักสูตร และจัดบุคลากร เป็นต้น เพื่อมิให้งานสับสน งานซ้อนงาน ควรจำแนกลักษณะงานให้เด่นชัด

2.2 การประสานงาน (Coordinating) ประโยชน์ของการประสานงานคือ ความเข้าใจในการทำงานร่วมกัน ขจัดปัญหาการทำงานที่ซ้ำซ้อนกัน เป็นต้น และโดยหน้าที่ของผู้นิเทศ ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างโรงเรียนกับฝ่ายบริหารการศึกษาโดยตรง

2.3 จัดแหล่งข้อมูลวิชาการ (Resources Allocating) การจัดวัสดุอุปกรณ์การสอนและอำนวยความสะดวก จัดให้มีเครื่องใช้ในโรงเรียน ทั้งที่หาได้เองและการจัดขึ้น

2.4 จัดให้มีความสัมพันธ์มีความต่อเนื่อง (Establishing Relationship) ความเป็นปึกแผ่นในหน่วยงานการนิเทศ เป็นผลสืบเนื่องจากข้อ 2.2 และมีผลกระทบต่อการนิเทศเป็นอย่างมาก

2.5 เป็นตัวแทน (Delegating) ตามลักษณะงานของศึกษานิเทศก์ ทำหน้าที่เป็นตัวแทนทางการศึกษา มีบทบาทเป็นตัวแทนทั้งในด้านบริหาร ด้านวิชาการ ด้านวิทยาการ และด้านการประสานงาน

3. กระบวนการการนำ (Leading Processes) มี 6 ขั้นตอน ดังนี้

3.1 นำในการตัดสินใจ (Decision Making) กระบวนการนิเทศมิได้มุ่งหมายในการใช้อำนาจเผด็จการ หากแต่การตัดสินใจนั้นจะต้องมาจากหมู่คณะเป็นสำคัญ

3.2 ข้อเสนอแนะ (Suggesting) ให้คำปรึกษาแนะนำ

3.3 แรงจูงใจ (Motivation) กำลังใจมีวันหมดไปได้ การรักษาแรงจูงใจให้คงถาวร ขึ้นอยู่กับการตอบสนองความต้องการ การเข้าใจกัน การเอาใจใส่ในเรื่องสวัสดิภาพ เป็นต้น

3.4 การสื่อความหมาย (Communicating) กระบวนการนำในการนิเทศที่สำคัญ อีกประการหนึ่ง คือ การใช้ความสามารถในด้านการติดต่อสื่อสารความหมายซึ่งขึ้นอยู่กับพื้นฐาน การศึกษาของผู้นิเทศก์เป็นสำคัญ

3.5 การคิดริเริ่ม (Initiating) บรรยายภาสในการคิดริเริ่มอยู่ที่ภาวะของผู้นำ หากผู้ที่ เป็นศึกษานิเทศก์เป็นผู้มีใจกว้างขวาง ยอมรับความคิดของคนอื่น สนับสนุนให้เขาคิด มองข้าม ความผิดพลาดเล็ก ๆ น้อย ๆ โดยไม่ตั้งใจ บังคับเหล่านี้จะช่วยให้อุบายจะคิดอยากจะทำอะไร แปลก ๆ ใหม่ ๆ ข้อที่น่าคำนึงถึงก็คือ ลักษณะของสังคมไทยบางประการที่ทำให้คนไม่อยากจะริเริ่ม ในกิจการต่าง ๆ เช่น การตีเพื่อทำลาย การนินทา การว่ากล่าวผู้ที่คิดทำอะไรแล้วไม่สำเร็จ เป็นต้น

3.6 การสาธิต (Demonstrating) การนำในการสาธิต คือนำการสาธิตมาสู่การเผยแพร่ ทางวิชาการ ศึกษานิเทศก์สาธิตบทเรียน สาธิตการสอนวิธีต่าง ๆ แก่คณะครู สนับสนุนให้โรงเรียน มีการสาธิตวิชาการแก่ชุมชน เช่น จัดสัปดาห์เกษตร สัปดาห์วัฒนธรรม สาธิตเมื่อมีความเคลื่อนไหว ทางวิชาการใหม่ ๆ ในข้อนี้ นอกจากโรงเรียนจะได้ทำหน้าที่ในด้านการประชาสัมพันธ์กับภายนอกแล้ว ยังเป็นการนำให้ชุมชนมองเห็นความสำคัญโรงเรียน เข้าใจโรงเรียน ให้ความสนับสนุนโรงเรียน ในโอกาสต่อมา

4. กระบวนการการควบคุม (Controlling Processes) มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

4.1 ทำให้ถูกต้อง (Taking Corrective Action) การควบคุมในการนิเทศแตกต่างจาก การควบคุมทางบริหาร เพราะการนิเทศใช้พระคุณมากกว่าพระเดช เมื่อศึกษานิเทศก์ทราบข้อบกพร่อง ข้อผิดพลาดของครู ศึกษานิเทศก์จะใช้เทคนิคการนิเทศแก้ไขข้อบกพร่องนั้น ซึ่งเป็นไปเพราะครู มีความเชื่อถือศรัทธาในหลักการ ความร่วมมือในด้านนี้มาจากน้ำใสใจจริง มิใช่จากการใช้อำนาจ บังคับ

4.2 ความเจริญงอกงาม (Expediting) ในกรณีที่การกระทำถูกต้อง หรือมีการเรียน การสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ศึกษานิเทศก์ย่อมช่วยให้กิจการนั้นประสบผลสำเร็จยิ่งขึ้น

4.3 การกล่าวโทษเป็นลายลักษณ์อักษร (Reprimanding) การทำงานร่วมกับบุคคล อีกหลายประเภท เรายอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นพื้นฐานบุคคลบางคน ย่อมง่าย ต่อการแนะนำ บางคนจะต้องใช้หลักการเข้มงวดกวดขันจึงจะยอมเปลี่ยนแปลงแก้ไข พระพุทธเจ้า ทรงแบ่งคนเป็น 4 ประเภท ดังนี้

4.3.1 อุคคหิตัญญบุคคล ง่ายต่อการแนะนำอบรม

4.3.2 วิปจิตัญญบุคคล แนะนำอบรมได้ไม่ยาก

4.3.3 เนยยะบุคคล ต้องพำสอนอยู่เสมอ

4.3.4 ปทปรหมบุคคล ไม่อาจแนะนำได้

ศึกษานิเทศก์อาจใช้การกล่าวโทษเป็นลายลักษณ์อักษรสำหรับบุคคลในข้อ 4.3.3

เพื่อให้เขาปรับปรุงตัวเอง

4.4 บทกำหนดโทษ (Applying Sanctions) เมื่อแนะนำช่วยเหลือโดยประการต่าง ๆ แต่ไม่มีการปรับปรุงแก้ไข บทกำหนดโทษเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการบริหารทั่วไป

5. กระบวนการประเมินผล (Assessing Processes) การประเมินค่าของสิ่งใดเป็นกระบวนการขั้นสุดท้ายของสิ่งนั้นมี 2 ขั้นตอน ดังนี้

5.1 พิจารณาผลงาน (Judging Performance) ประเมินค่าผลงานว่า ดี-เลว ประการใด

5.2 วัดผล (Measuring Performance) วัดผลสัมฤทธิ์ผลการปฏิบัติงาน

แฮริส (Harris. 1985 : 13 - 15) ได้กำหนดขั้นตอนของกระบวนการในการนิเทศการศึกษาไว้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นวางแผน (Planning) ได้แก่ การคิด การตั้งวัตถุประสงค์ การคาดการณ์ล่วงหน้า การกำหนดตารางงาน การค้นหาวิธีปฏิบัติงาน และการวางแผนโปรแกรมงาน

2. ขั้นการจัดโครงการ (Organizing) ได้แก่ การตั้งเกณฑ์มาตรฐานการรวบรวมทรัพยากรที่มีอยู่ ทั้งคนและวัสดุอุปกรณ์ ความสัมพันธ์แต่ละชั้น การมอบหมายงาน การประสานงาน การกระจายอำนาจตามที่ โครงสร้างขององค์การ และการพัฒนานโยบาย

3. ขั้นการนำเข้าสู่การปฏิบัติ (Leading) ได้แก่ การตัดสินใจ การเลือกสรรบุคคล การเร้าใจให้มีความตั้งใจใคร่เริ่มอะไรใหม่ๆ การสาธิต การจูงใจ และให้คำแนะนำ การสื่อสาร การกระตุ้น ส่งเสริมกำลังใจ การแนะนำนวัตกรรมใหม่ๆ และให้ความสะดวกในการทำงาน

4. ขั้นการควบคุม (Controlling) ได้แก่ การสั่งการ การให้รางวัล การลงโทษ การให้โอกาส การตำหนิ การไล่ออก และการบังคับให้กระทำตาม

5. ขั้นประเมินผล (Appraising) ได้แก่ การตัดสินใจ การปฏิบัติงาน การวิจัย และการวัดผล การปฏิบัติงาน กิจกรรมที่สำคัญ คือพิจารณาผลงานในเชิงปฏิบัติว่าได้ผลมากน้อยเพียงใด และวัดผลด้วยการประเมินอย่างมีแบบแผน มีความเที่ยงตรง ทั้งนี้ควรจะมีการวิจัยด้วย

จากแนวทางข้างต้น สรุปว่า การดำเนินการนิเทศที่มีประสิทธิภาพ ควรดำเนินการเป็นขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง มีการวางแผน ปฏิบัติตามแผนและประเมินผล รวมทั้งการสร้างความเข้าใจ จูงใจผู้รับการนิเทศ และการให้ขวัญกำลังใจ ทำให้เข้าใจงานเห็นประโยชน์ เต็มใจพร้อมดำเนินการอย่างเต็มศักยภาพ

การนิเทศภายในสถานศึกษา

การนิเทศภายในสถานศึกษาเป็นกระบวนการนิเทศการศึกษาที่ดำเนินการในสถานศึกษา โดยบุคลากรภายในสถานศึกษาเป็นผู้มีบทบาทในการนิเทศ ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้าและรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับความหมาย จุดมุ่งหมาย กระบวนการ และรูปแบบของการนิเทศภายในสถานศึกษา ตามแนวคิดและความเชื่อของนักการศึกษาหลายท่าน แล้วนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ให้เป็นองค์ความรู้ใหม่มานำเสนอดังต่อไปนี้

ความหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษา

การนิเทศภายในสถานศึกษาเป็นกระบวนการปฏิบัติงานของผู้บริหาร และครูหรืออาจารย์ในสถานศึกษาร่วมมือกันจัดขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงงานด้านต่างๆ และเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอน ในทางที่จะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้นและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังมีนักการศึกษาหลายท่านให้ความหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษาไว้ดังนี้ รุ่งच्छดาพร เวหะชาติ (2557 : 216) ให้ความหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษาไว้ว่า การนิเทศภายในสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการในการปฏิบัติงานทางการศึกษาที่ผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรภายในสถานศึกษาร่วมมือกัน จัดขึ้นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอน อันจะนำมาซึ่งสัมฤทธิ์ผลสูงสุดในการเรียนของผู้เรียนและเพื่อให้เกิดการพัฒนาขึ้นในตัวผู้เรียนในทุกด้าน โดยบุคลากรในสถานศึกษา รวมถึงเป็นการพัฒนาความก้าวหน้าของครูอีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งสอดคล้องกับสนอง เครือมาก และวิสิฐ วงศ์จิตราท (สนอง เครือมาก และวิสิฐ วงศ์จิตราท. 2537 ; อ้างถึงใน รุ่งच्छดาพร เวหะชาติ. 2557 : 216) ที่ให้ความหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษาไว้ว่า การนิเทศภายในสถานศึกษา หมายถึง ความร่วมมือของบุคลากรภายในสถานศึกษาในการที่จะปรับปรุงแก้ไข หรือพัฒนาการสอนของครูเพื่อให้การเรียนการสอนมีคุณภาพ และวิไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2538 : 29) ที่ให้ความหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษาไว้ว่า การนิเทศภายในสถานศึกษา หมายถึง การทำงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่ทำร่วมกับครูในการพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการศึกษาที่กำหนด รวมทั้งชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2536 : 3) ให้ความหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษาไว้ว่า การนิเทศภายในสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการที่นำไปสู่การปรับปรุงการสอน โดยผู้บริหารสถานศึกษาทำงานร่วมกับครูอาจารย์และนักเรียน และเป็นกระบวนการที่กระตุ้นและช่วยเหลือครูให้รู้จักช่วยตนเองเพื่อพัฒนาการสอน นอกจากนี้กระทรวงศึกษาธิการ (2541 : 42) ให้ความหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษาไว้ว่า การนิเทศภายในสถานศึกษา หมายถึง การส่งเสริมสนับสนุน หรือให้ความช่วยเหลือครูในโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติตามภารกิจหลัก คือ

การสอนหรือการสร้างเสริมพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา จิตใจอารมณ์ และสังคมให้เต็มวัยและตามศักยภาพ โดยความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียน

นอกจากความหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษาในลักษณะของความร่วมมือกันของบุคลากรในสถานศึกษาแล้ว ยังมีนักการศึกษาที่ให้ความหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษาในลักษณะของผู้ให้การนิเทศและผู้รับการนิเทศดังนี้ บุญธรรม ปรีดีดิลก (2536 : 306) ให้ความหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษาไว้ว่า การนิเทศภายในสถานศึกษา หมายถึง การนิเทศบุคลากรในสถานศึกษา ซึ่งผู้นิเทศ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา รองผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้ากลุ่มสาระเรียนรู้ และหัวหน้าฝ่ายต่าง ๆ ทำหน้าที่เป็นผู้นิเทศและครูเป็นผู้รับการนิเทศ การนิเทศภายในสถานศึกษาจะเกิดประสิทธิภาพสูงสุดนั้น จะต้องทำอย่างมีขั้นตอนและกระบวนการ เมื่อนิเทศแล้วจะต้องได้ผลตามจุดมุ่งหมายของการนิเทศ ซึ่งถือได้ว่าเป็นหัวใจของการนิเทศ 4 ประการ คือ พัฒนาค้น พัฒนางาน ประสานสัมพันธ์ และสร้างขวัญและกำลังใจ ซึ่งสอดคล้องกับลีปนนท์ เกตุทัต (ลีปนนท์ เกตุทัต. 2545 ; อ้างถึงใน รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ. 2557 : 216) ที่ให้ความหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษาไว้ว่า การนิเทศภายในสถานศึกษา หมายถึง การนิเทศภายในที่โรงเรียนเป็นผู้นิเทศเอง ได้แก่ ครูใหญ่ ผู้ช่วยครูใหญ่ หรือหัวหน้าหมวดวิชา รวมทั้งครูที่มีความรู้ความสามารถ และความชำนาญ ตลอดจนมีประสบการณ์ในการสอนเฉพาะสาขาวิชา บุคลากรเหล่านี้จะต้องสามารถทำการนิเทศครูในโรงเรียน ในรูปของการเป็นพี่เลี้ยงการปฏิบัติงานในหมู่คณะ การให้ความรู้เพิ่มเติมโดยยึดถือหลักการฝึกทำลงปฏิบัติงานจึงจะสำเร็จได้ด้วยดี

จากความหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ร่วมกันแล้วให้นิยามของการนิเทศภายในสถานศึกษาไว้ดังนี้ การนิเทศภายในสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการทำงานด้านนิเทศการศึกษาร่วมกันของผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรภายในสถานศึกษาโดยผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้าแผนกวิชา และหัวหน้าฝ่ายต่าง ๆ ทำหน้าที่เป็นผู้นิเทศและครูเป็นผู้รับการนิเทศ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้และสัมฤทธิ์ผลสูงสุดในการเรียนของผู้เรียน

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้นำนิยามของการนิเทศการศึกษามาวิเคราะห์และสังเคราะห์ร่วมกับนิยามของการนิเทศภายในสถานศึกษา แล้วให้นิยามของการนิเทศภายในสถานศึกษาไว้ดังนี้ การนิเทศภายในสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการทำงานด้านนิเทศการศึกษาร่วมกันของผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรภายในสถานศึกษา โดยผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้าแผนกวิชา และหัวหน้าฝ่ายต่าง ๆ เป็นผู้นิเทศ ทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือ แนะนำ ส่งเสริม พัฒนา และสนับสนุนความร่วมมือซึ่งกันและกันของครู ในการพัฒนาศักยภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง ในด้านการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การสร้างและพัฒนาสื่อการเรียนรู้และนวัตกรรม

การเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ ให้มีประสิทธิภาพสูง ให้ผู้เรียนสัมฤทธิ์ผลสูงสุด สามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง เพื่อให้การจัดการศึกษาของสถานศึกษาบรรลุเป้าหมายสูงสุด โดยผู้วิจัยแบ่งระดับการนิเทศภายในสถานศึกษาเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. การนิเทศภายในสถานศึกษาระดับต้น หมายถึง การให้ความช่วยเหลือ ครูผู้ช่วย หรือครูที่มีประสบการณ์น้อยกว่า 5 ปี ในเรื่องการวิเคราะห์มาตรฐานและตัวชี้วัดของหลักสูตร การสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ การสร้างและใช้สื่อการเรียนรู้ การสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการวิจัยในชั้นเรียน
2. การนิเทศภายในสถานศึกษาระดับกลาง หมายถึง การแนะนำและส่งเสริมครูที่มีประสบการณ์ตั้งแต่ 5 - 10 ปี ในเรื่องการสร้างหลักสูตร การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ การสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ การหาคุณภาพของข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการวิจัยในชั้นเรียน
3. การนิเทศภายในสถานศึกษาระดับสูง หมายถึง การพัฒนาและสนับสนุนครูที่มีประสบการณ์มากกว่า 10 ปี ในเรื่องการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร การหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ การหาประสิทธิภาพของสื่อการเรียนรู้และนวัตกรรมการเรียนรู้ และการสร้างธนาคารข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการวิจัยในชั้นเรียน การสร้างความร่วมมือซึ่งกันและกันของครูในการพัฒนาศักยภาพการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง

จุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษา

การนิเทศภายในสถานศึกษาเป็นงานเกี่ยวข้องกับการพัฒนาบุคคล ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษา มีนักวิชาการกล่าวถึงความมุ่งหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษา ดังนี้

กิตติมา ปรีดีคิด (2532 : 306) กล่าวว่า การนิเทศภายในมีจุดมุ่งหมาย 4 ประการ คือ

1. การพัฒนาคน การนิเทศการศึกษาเป็นการให้ความช่วยเหลือ เมื่อนิเทศแล้วบุคลากรในหน่วยงานได้รับความรู้และมีความสามารถในการปฏิบัติงานมากขึ้น
2. พัฒนางานนิเทศการศึกษา เป็นการสร้างสรรค์วิธีทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
3. ประสานสัมพันธ์ การนิเทศการศึกษา เป็นการร่วมมือกันสร้างความเข้าใจในการทำงานร่วมกัน
4. การสร้างขวัญและกำลังใจ การนิเทศเป็นการสร้างความมั่นใจ ความสบายใจและมีกำลังใจในการทำงาน

วิไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2538 : 7) ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษา ดังนี้

1. เพื่อเป็นการช่วยเหลือในการพัฒนาและการปรับปรุงตนเอง
2. เพื่อเป็นการส่งเสริมให้มีการพัฒนาหลักสูตร
3. เพื่อส่งเสริมให้ครูรู้จักประเมินโครงการ การปฏิบัติงานและความก้าวหน้าของตนเอง
4. เพื่อช่วยเหลือครูในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับเด็กให้ดีขึ้น
5. เพื่อช่วยครูในการปรับปรุงการสอนของตนเอง
6. เพื่อส่งเสริมให้ครูมีความเข้าใจในอุปกรณ์การสอน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 : 7 - 8) ได้กำหนดความมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ว่า

1. เพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนในความรับผิดชอบของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
 2. เพื่อเป็นการช่วยเหลือให้ครูสามารถปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยตนเองให้ดียิ่งขึ้น
 3. เพื่อพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยี รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ตลอดจนพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น
 4. เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และการทำงานร่วมกันเป็นคณะ รวมทั้งแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น รวมทั้งให้ขวัญกำลังใจในการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ให้บรรลุวัตถุประสงค์
- อนึ่ง ส่งแสง (2540 : 137) ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนดังนี้
1. เพื่อช่วยเหลือ สนับสนุน ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน พัฒนาปรับปรุงกระบวนการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลทางการเรียนของนักเรียน
 2. เพื่อช่วยเหลือครูผู้สอนให้เข้าใจหลักสูตร และโครงสร้างของหลักสูตรในแต่ละระดับชั้นสามารถนำไปจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน
 3. เพื่อพัฒนานุเคราะห์ โดยการประชุม อบรม สัมมนา และปฏิบัติการเพิ่มพูนความรู้ และทักษะอยู่เสมอ
 4. เพื่อส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของครู ได้มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการเรียนการสอน เห็นความสำคัญของการทำงานร่วมกันเป็นทีม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการศึกษา
 5. เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน การปรับตัวของครูผู้สอนและนักเรียน เช่น การทำการศึกษารายกรณีสำหรับนักเรียนที่มีปัญหา การจัดแนะแนวในโรงเรียน การอบรมควบคุมความประพฤติ และจัดบรรยากาศทางการเรียน เป็นต้น

6. แบ่งเบาภาระความรับผิดชอบของบุคคลในแต่ละฝ่ายให้รับผิดชอบร่วมกัน และทำแทนกันได้ เช่น หัวหน้าหมวดวิชาที่ทำหน้าที่นี้แทนอาจารย์ใหญ่ หรือผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ ฝ่ายวิชาการ เป็นต้น

7. เพื่อแนะนำครู อาจารย์ใหญ่ และการจัดการปฐมนิเทศครู อาจารย์ตั้งแต่การเริ่มเปิดเรียน เพื่อตกลงทำความเข้าใจ ทบทวนนโยบายการดำเนินงาน หาแนวทางปรับปรุงพัฒนาทั้งงานหลัก และงานสนับสนุน

8. เพื่อช่วยในการประชาสัมพันธ์ความเข้าใจระหว่างโรงเรียนกับชุมชนหรือผู้ปกครอง เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางการศึกษา และการจัดกิจกรรมของโรงเรียน

9. เพื่อให้การเรียนการสอนในโรงเรียนบรรลุเป้าหมาย คือ คุณภาพของนักเรียน โดยเน้นกระบวนการให้มาก นอกเหนือจากการกวัดจั้นผู้เรียนแต่เพียงฝ่ายเดียว เป็นการเน้นทั้งระบบของการบริหารและการนิเทศภายในโรงเรียน

จากความมุ่งหมายของการนิเทศภายในที่กล่าวมาจึงสรุปได้ว่า การนิเทศภายในโรงเรียน ก็เพื่อให้คณะครูหรือทีมงาน ได้ร่วมกันวางแผนในการแก้ไขปัญหา และดำเนินการ พัฒนาการจัดการศึกษา สร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานให้แก่ครู การให้คำแนะนำและพัฒนาบุคลากร การประสานงานกับผู้เกี่ยวข้อง โดยการสร้างทีมงานและให้ทีมงานหรือคณะครูเรียนรู้วิธีการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ และมีส่วนร่วมและส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้นอันเป็นเป้าหมายสูงสุดที่มีประสิทธิภาพ

กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา

การนิเทศการศึกษาเป็นการนิเทศงานการเรียนการสอน ซึ่งมีมาพร้อมกับการจัดการศึกษาอย่างมีระบบ การนิเทศในปัจจุบันใช้หลักประชาธิปไตยที่ต้องอาศัยความร่วมมือกันคิดแก้ไขปรับปรุงสภาพการจัดการเรียนการสอนให้ดีขึ้น และสนับสนุนระบบบริหารการศึกษาให้ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อยังประโยชน์ให้เกิดต่อการเรียนรู้ของเด็กเป็นสำคัญ

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร (2540 : 11) ได้กำหนดกระบวนการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนไว้ ดังนี้ ขั้นตอนการนิเทศการศึกษามี 4 ขั้นตอน คือ ขั้นศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ ขั้นการวางแผนการนิเทศ ขั้นการปฏิบัติการนิเทศ ขั้นการประเมินผลการนิเทศ

ชารี มณีศรี (2542 : 202 - 203) ได้กล่าวถึงกระบวนการนิเทศภายในไว้ว่าเป็นกิจกรรมสำคัญ มีขั้นตอนปฏิบัติการทั้งด้านกระบวนการบริหาร กระบวนการนิเทศ และกระบวนการเรียนการสอนควบคู่กันไปอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ ประกอบด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพ เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การเข้าชั้น คุณลักษณะต่าง ๆ ตามเกณฑ์มาตรฐาน การสำรวจความต้องการของครู การจัดลำดับความสำคัญของปัญหาการจัดอันดับกำหนดทางเลือก การแก้ปัญหา และดำเนินการตามความต้องการ

2. ขั้นการวางแผน นำเอาทางเลือกในขั้นที่ 1 มากำหนดรายละเอียดของกิจกรรม โดยเขียนเป็นโครงการนิเทศ ซึ่งประกอบด้วยสาระสำคัญ คือ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ คาดว่าจะได้รับ

3. ขั้นการปฏิบัติการนิเทศ เป็นขั้นลงมือตามแผนหรือโครงการนิเทศที่กำหนด โดยคำนึงถึงหลักการนิเทศ เทคนิค ทักษะ สื่อ และเครื่องมือนิเทศ การเตรียมความพร้อม สร้างความเข้าใจ รวมถึงการเสริมแรงใจให้กำลังใจ ช่วยเหลือสนับสนุนจากผู้บริหารโรงเรียน

4. ขั้นการประเมินผล ตรวจสอบผลการดำเนินการนิเทศตามโครงการที่กำหนดผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ การประเมินความคิดเห็น กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนรวมผลการประเมิน ข้อมูลป้อนกลับเพื่อการปรับปรุงต่อไป

ดังนั้น กระบวนการนิเทศภายในจึงเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญที่ทำให้การทำงานเป็นไปตามขั้นตอน การทำงานไม่สับสน และเป็นการทำงานที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งมีขั้นตอนในการดำเนินงานนิเทศสู่ความสำเร็จได้อยู่ 4 ขั้นหลัก คือ การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาความต้องการ การวางแผน การปฏิบัติงานตามแผน และการประเมินผลงาน

กระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 24) กำหนดรูปแบบกระบวนการการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ 5 ขั้นตอน คือ

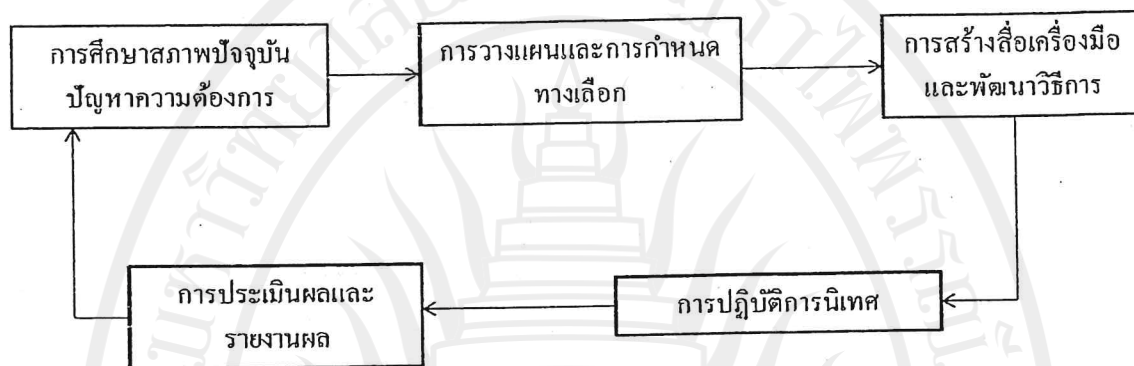
1. ขั้นศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการเป็นขั้นเริ่มต้นที่จะได้ข้อมูลจากการศึกษา เพื่อไปประกอบการตัดสินใจวางแผนและกำหนดทางเลือกต่อไป

2. ขั้นวางแผนและกำหนดทางเลือก การวางแผนคือ การพิจารณาและตัดสินใจอย่างมีเหตุมีผลตามหลักการทางวิทยาศาสตร์ ในการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่พึงประสงค์ ซึ่งรวมถึงการกำหนดการเลือกการปฏิบัติ รายละเอียดขั้นตอนการทำงานอย่างมีระบบที่สะดวกแก่การปฏิบัติและเป็นทางเลือกที่ดีที่สุด

3. ขั้นการสร้างสื่อ เครื่องมือและการพัฒนาวิธีการ

4. ขั้นการปฏิบัติการนิเทศ สามารถทำได้ 2 ลักษณะ คือ นิเทศเพื่อตรวจสอบและเพื่อส่งเสริมสุขภาพการศึกษา การออกนิเทศด้วยตนเอง และนิเทศทางอ้อม หมายถึง การนิเทศด้วยการใช้สื่อและเครื่องมือนิเทศ ตลอดจนบุคคลากรอื่นปฏิบัติการแทน

5. ขั้นการประเมินผลและรายงานผล เป็นขั้นตอนการตรวจสอบการปฏิบัติงาน รวบรวมปัญหาที่ปฏิบัติแต่ละขั้นตอน เพื่อหาทางแก้ไข การประเมินขั้นสุดท้ายเป็นการเปรียบเทียบผลงาน ดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ. 2545 : 24

รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษา

รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษา เป็นโครงสร้างและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบและแนวทางในการดำเนินการที่สถานศึกษานำมาใช้ในการปฏิบัติการณ์เทศอย่างเหมาะสมกับบุคคล สถานที่ เวลาหรือสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้การนิเทศภายในสถานศึกษาประสบความสำเร็จ บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในปัจจุบันนักวิชาการนำเสนอการจำแนกรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาออกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบการนิเทศลักษณะทั่วไป และรูปแบบการนิเทศลักษณะเฉพาะ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2539 : 8 - 9)

1. รูปแบบการนิเทศลักษณะทั่วไป

เก็จกนก เอื้อวงศ์ (2546 : 18 - 22) ให้ความหมายของรูปแบบการนิเทศลักษณะทั่วไปไว้ว่ารูปแบบการนิเทศลักษณะทั่วไป หมายถึง วิธีการหรือปฏิบัติการณ์เทศโดยคำนึงถึงลักษณะของการสื่อสาร หรือปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศว่าเป็นไปในลักษณะใด รวมทั้งคำนึงถึงจำนวนของผู้รับการนิเทศด้วย สำหรับประเภทของรูปแบบการนิเทศลักษณะทั่วไปนั้น กระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2539 : 8 - 9) จำแนกเป็น 3 ประเภท คือ

1.1 การนิเทศเป็นรายบุคคล เป็นรูปแบบที่ผู้ให้การนิเทศช่วยเหลือแนะนำให้คำปรึกษาในเรื่องต่าง ๆ เป็นรายบุคคลแก่ผู้รับการนิเทศ ซึ่งผู้นิเทศจะทำงานร่วมกับผู้รับการนิเทศ

โดยตรง ดังนั้นความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการนิเทศจึงขึ้นอยู่กับความสามารถในการทำงานร่วมกันของทั้งสองฝ่าย การนิเทศเป็นรายบุคคลใช้เทคนิคดังต่อไปนี้

1.1.1 การสังเกตการสอน เทคนิควิธีนี้ใช้มาเป็นเวลานาน และในปัจจุบันก็ยังเป็นเทคนิคที่ใช้อยู่ โดยสามารถจะนำไปใช้ควบคู่กับเทคนิคการนิเทศอื่น ๆ เช่น การให้คำปรึกษาแนะนำ หรือการนิเทศแบบเพื่อนนิเทศเพื่อน ผู้นิเทศต้องเข้าใจว่าการสังเกตการสอนไม่ใช่การประเมินครู แต่เป็นการให้ความช่วยเหลือครูในการพัฒนาตนเอง โดยการศึกษาสำรวจความต้องการและปัญหาของครูผู้สอน ให้คำปรึกษาแนะนำครูตามความต้องการและประเมินผลการสอนของครู โดยผู้นิเทศควรมีแนวปฏิบัติในการสังเกตการสอน ดังนี้

- 1) ควรสร้างเจตคติที่ดีต่อการสังเกตการสอน
- 2) ควรให้ครูเข้าใจจุดมุ่งหมายของการนิเทศ
- 3) ควรให้ผู้สอนมีส่วนร่วมวางแผนในการสังเกตการสอน
- 4) ควรสังเกตการสอนเฉพาะประเด็นที่กำหนดไว้กับครูผู้สอน
- 5) ควรทำให้บรรยากาศในห้องเรียนให้เป็นมิตรไม่ตึงเครียดและพยายามหา

จุดเด่นของผู้สอนให้มาก

- 6) การนิเทศควรจัดทำแผนการเยี่ยมชั้นเรียนเพื่อสังเกตการสอนล่วงหน้า

สำหรับหลักการสังเกตการสอนนั้น แมคกรีล (McGreal. 1983 ; Citing Beach and Reinhartz. 2000 : 243) นำเสนอหลักการสังเกตการสอนไว้ 3 ประการ คือ

1) ผู้นิเทศจะต้องมีข้อมูลจากครูเกี่ยวกับชั้นเรียนและบทเรียนก่อนการสังเกต โดยทั่วไปจะมีการประชุมก่อนการสังเกต ข้อมูลเหล่านี้จะช่วยให้อุปกรณ์การสังเกตมีความเที่ยงตรง และเป็นประโยชน์ต่อครูมากขึ้น

2) ผู้นิเทศควรจำกัดขอบเขตการสังเกตให้แคบ เพื่อให้คำอธิบายเกี่ยวกับการเรียนการสอนได้ถูกต้องแม่นยำ

3) วิธีการที่ผู้นิเทศเก็บรวบรวมข้อมูลและวิธีการนำข้อมูลเสนอให้ครูได้รับรู้ จะส่งผลกระทบโดยตรงต่อความยอมรับ และความเต็มใจของครูในการมีส่วนร่วมในการปรับปรุงการเรียนการสอนของตนในการสังเกตการสอน ผู้นิเทศจะสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน ได้แก่ กระบวนการเรียนการสอน แบบแผนปฏิบัติที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในชั้นเรียน และพฤติกรรมนักเรียน ซึ่งเซอร์จิโอวานนีและสตาร์แรทท์ (Sergiovanni and Starratt. 1993 ; Citing Beach and Reinhartz. 2000 : 242) ให้ข้อเสนอแนะว่า เมื่อทำการสังเกตการสอนผู้นิเทศจะต้องตอบคำถามว่าเกิดอะไรขึ้นในชั้นเรียน ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นสามารถอธิบายได้หรือไม่ และ

มีความหมายอย่างไร มีกฎเกณฑ์อะไรที่ควบคุมพฤติกรรมในบริบทนี้ และจะอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนได้อย่างถูกต้องชัดเจนอย่างไร

1.1.2 การให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล เป็นรูปแบบที่ใช้อยู่เป็นประจำโดยส่วนใหญ่ จะเกิดขึ้นเมื่อผู้นิเทศเยี่ยมชั้นเรียนและพบปัญหาเกี่ยวกับการสอน การตรวจงาน การจัดทำแผน การจัดการเรียนรู้ของครู รวมทั้งพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของครู ผู้นิเทศจะให้คำปรึกษาแก่ครู เป็นการเฉพาะ ซึ่งอาจจะเป็นการให้คำปรึกษาในห้องพักครู ห้องนิเทศ และห้องผู้บริหาร หลักการในการให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคลมีดังนี้

- 1) ควรเป็นการให้คำปรึกษาแบบไม่เป็นทางการ ให้มีบรรยากาศที่เป็นกันเอง
- 2) ผู้นิเทศต้องเตรียมข้อมูลเพื่อประกอบการนิเทศให้พร้อม ทั้งข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหา ผลการสังเกตการสอน รวมทั้งเตรียมข้อมูลเพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาครู
- 3) ควรเป็นการนิเทศบนฐานของความต้องการ จะทำให้ครูผู้รับการนิเทศเกิดความเต็มใจในการยอมรับปัญหา และเกิดความต้องการแสวงหาแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงตนเองมากขึ้น
- 4) การกำหนดแนวทางการแก้ปัญหาหรือการพัฒนาตนเองของครู ควรเป็นสิ่งที่ครูเป็นผู้กำหนดเอง หรือผู้นิเทศเฝ้าอำนวยความสะดวกให้ครูได้แสวงหาแนวทางที่เหมาะสมกับตนเอง
- 5) ผู้นิเทศควรติดตามผลการนิเทศ เพื่อสามารถสรุปผลการนิเทศได้อย่างชัดเจน เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาต่อไป

1.1.3 การสาธิตการสอน เป็นการฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเข้าใจวิธีการสอนอย่างหนึ่งอย่างใดที่เหมาะสมกับสถานศึกษา ข้อที่ควรคำนึงถึง คือ การต้องตระหนักว่าไม่มีวิธีการสอนแบบใดที่ดีสมบูรณ์แบบที่สุด และไม่มีวิธีการสอนใดที่ไม่ดีโดยสิ้นเชิง วิธีการสอนหนึ่งอาจเหมาะสมกับบริบท หรือสภาพการณ์ของสถานศึกษาหรือในชั้นเรียนหนึ่ง ๆ การสาธิตการสอนที่ดีจะต้องมีการเตรียมการอย่างรอบคอบและความมุ่งหมายที่แน่นอน โดยให้ครูได้มีโอกาสดูและเรียนรู้วิธีการสอนใหม่ ๆ ครูจะต้องได้รับการฝึกฝนในเรื่องการสังเกตและบันทึกสิ่งที่สังเกต การสอนอย่างระมัดระวัง และสามารถนำข้อมูลเหล่านั้นมานำเสนอ อภิปรายข้อค้นพบ ซึ่งอาจมีทั้งจุดดีและจุดด้อยภายหลังการสาธิตการสอน สำหรับการสาธิตการสอนนี้ หากเป็นการสาธิตให้เฉพาะครูคนใดคนหนึ่งก็ถือว่าเป็นการนิเทศเป็นรายบุคคล แต่หากเป็นการสาธิตให้ครูหลายๆ คนดู ก็ถือว่าเป็นการนิเทศแบบเป็นกลุ่ม

1.1.4 การเยี่ยมชั้นเรียน (Intervisitation) การเยี่ยมชั้นเรียนแตกต่างจากการสาธิตการสอน ตรงที่การสาธิตการสอนมีการเตรียมการสำหรับครูเพียงเล็กน้อย แต่การเยี่ยมชั้นเรียนที่จะทำให้เห็นสภาพที่แท้จริงหรือใกล้เคียงสภาพที่เป็นจริงมากที่สุด ผู้เยี่ยมหรือผู้สังเกตจะต้องบอก

จุดมุ่งหมายล่วงหน้าก่อนการสังเกต และเตรียมผู้สอนหรือผู้ที่จะถูกสังเกต โดยเลือกบุคคลที่มีความชำนาญในทักษะการสอนบางอย่างที่ผู้เยี่ยมชมต้องการสังเกต โดยผู้สังเกตและผู้สอนจะต้องทำการพบปะเพื่อทำความตกลงกัน มีการแจกรายละเอียดให้กับผู้สังเกต เช่น จุดมุ่งหมายที่จะไปดูการสอน บันทึกการสอน ลักษณะของห้องเรียนและรายละเอียดเกี่ยวกับผู้เรียนบางคนในห้อง และจะต้องมีการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ภายหลังจากที่สังเกตการสอนแล้วจึงจะทำให้การเยี่ยมชมเรียนได้ผลดีสมตามจุดมุ่งหมาย การเยี่ยมชมเรียนเป็นเทคนิคที่ใช้กันมากที่ให้ครูที่มีจุดอ่อน และต้องการความช่วยเหลือ ไปดูครูที่มีลักษณะตรงกับที่ตนต้องการสอนทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างครูด้วยกัน (Harris. 1985 : 83)

1.1.5 การเดินผ่านชั้นเรียน (Walkthrough) เป็นวิธีการในการนิเทศที่ แคโรลิน เจ โดว์นีย์ (Carolyn, J. Downey) ได้พัฒนาขึ้น โดยใช้ชื่อว่าการนิเทศแบบเดินผ่านชั้นเรียน 3 นาที (Three-Minute Walkthrough Supervision) ผู้นิเทศจะใช้การเดินผ่านชั้นเรียนซึ่งสามารถจะจับภาพที่ชัดเจนได้เลยว่า มีอะไรเกิดขึ้นในชั้นเรียน แต่การใช้วิธีการนี้อาจต้องเดินผ่านหรือเยี่ยมชมชั้นเรียนบ่อยครั้ง จึงจะสามารถระบุได้ชัดเจนว่าการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนเป็นอย่างไร โดยหลังจากการเดินผ่านชั้นเรียนหลายๆ ครั้ง ผู้นิเทศจะต้องมีการสนทนาแลกเปลี่ยนพูดคุยกับครู และต้องเป็นการสนทนาอย่างกัลยาณมิตรเพื่อช่วยในการพัฒนาวิชาชีพครู (Gieske. 2011) วิธีการนี้ โคเออร์เพอริช (Koerperich. 2008) ได้ทำการศึกษาวิจัยผลของการสังเกตโดยการเดินผ่านชั้นเรียนต่อความองอาจในวิชาชีพของครู พบว่า การดำเนินการสังเกตโดยใช้การเดินผ่านชั้นเรียนอย่างเป็นระบบจะเพิ่มความเชื่อมั่นของครู

สำหรับการนิเทศเป็นรายบุคคลนี้ โอลิวาและพอว์ลัส (Oliva and Pawlas. 2001 : 59) กล่าวถึงข้อดีของการนิเทศเป็นรายบุคคลไว้ดังนี้

- 1) สามารถสนองความต้องการพิเศษของครูเป็นรายบุคคล
- 2) เป็นการแสดงให้เห็นว่าผู้นิเทศให้ความสนใจครูแต่ละคน
- 3) ถ้าสนองความต้องการของครูได้ ก็จะสามารถลดการต่อต้านของครูเกี่ยวกับการนิเทศแบบกลุ่มที่ไม่ประสบผลสำเร็จ
- 4) ถ้าการดำเนินการเป็นไปด้วยความเหมาะสม การนิเทศแบบรายบุคคลช่วยให้ครูกล้าที่จะบอกข้อบกพร่องของตนเอง
- 5) การนิเทศแบบรายบุคคลทำให้เกิดความสัมพันธ์ส่วนบุคคล ความไว้วางใจระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศมากกว่าการนิเทศแบบกลุ่ม

1.2 การนิเทศแบบเป็นกลุ่ม กระทรวงศึกษาธิการ (2539 : 9 - 10) กล่าวว่า การนิเทศแบบเป็นกลุ่ม เป็นรูปแบบการนิเทศที่ผู้นิเทศให้ความช่วยเหลือ แนะนำให้คำปรึกษาแก่บุคคลตั้งแต่

2. ขึ้นไป กิจกรรมที่ใช้บ่อย ได้แก่ การประชุม การอบรม การศึกษานอกสถานที่ ซึ่งมีแนวปฏิบัติในการนิเทศ ดังนี้

- 1.2.1 มีการกำหนดวัตถุประสงค์ของการประชุมชัดเจน
 - 1.2.2 มีการวางแผนการประชุมไว้อย่างรัดกุม โดยให้ครูได้มีส่วนร่วมในการวางแผน
 - 1.2.3 ดำเนินการประชุมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป็นไปตามกำหนดที่วางไว้
 - 1.2.4 ทำให้คนรู้สึกเป็นกันเอง ไม่มีพิธีรีตอง ส่งเสริมให้มีการแสดงความคิดเห็น
 - 1.2.5 ข้อสรุปจากการประชุมจะต้องเป็นความเห็นร่วมกันของที่ประชุม
 - 1.2.6 พยายามให้ที่ประชุมได้ลงมือดำเนินการหลังจากที่มีข้อตกลงกัน โดยเร็วที่สุด
 - 1.2.7 ติดตามดูว่าครูได้นำข้อตกลงไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพียงใด
 - 1.2.8 ช่วยให้ครูได้ศึกษาและปรับปรุงเทคนิคการทำงานร่วมกัน
- การนิเทศแบบเป็นกลุ่มนี้ โอливаและพอว์ลัส (Oliva and Pawlas. 2001 : 59)

ได้กล่าวถึงข้อดีของการนิเทศแบบเป็นกลุ่มไว้ดังนี้

- 1) ช่วยให้ประหยัดเวลา และช่วยลดการเดินทางจากห้องเรียนหนึ่งไปยังอีกห้องเรียนหนึ่ง
- 2) เป็นการให้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น
- 3) ช่วยให้ผู้นิเทศไม่เหนื่อยเกินไป เพราะไม่ต้องนิเทศแบบซ้ำ ๆ เกี่ยวกับด้านประสบการณ์เรียนรู้ของครูแต่ละคน
- 4) กิจกรรมบางลักษณะจำเป็นต้องใช้กลุ่มในการตัดสินใจ เช่น การนำเสนอ
- 5) กิจกรรมบางอย่างต้องการพลังความสามารถของคนมากกว่า 1 คน เช่น การประเมินความต้องการจำเป็นของหลักสูตรในระบบโรงเรียน
- 6) กิจกรรมบางอย่างไม่สามารถที่จะประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

หากเป็นการทำงานเพียงคนเดียว เช่น การฝึกอบรมโดยใช้พลวัตกลุ่ม

1.3 การนิเทศทางอ้อม เป็นรูปแบบการนิเทศอีกลักษณะหนึ่งซึ่งเป็นที่นิยมใช้มากขึ้นในปัจจุบัน เนื่องจากมีความก้าวหน้าในเรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างมาก เป็นการนิเทศที่ผู้นิเทศใช้วิธีการผ่านกระบวนการใช้สื่อทางไกลกับผู้รับการนิเทศ ซึ่งจะช่วยให้สามารถนิเทศได้อย่างรวดเร็ว กว้างขวาง ในอดีตผู้นิเทศจะใช้วิธีการให้ผู้รับการนิเทศอ่านเอกสาร การจัดนิทรรศการ การไปศึกษานอกสถานที่เป็นหลัก แต่ในปัจจุบันที่เป็นโลกยุคข้อมูลสารสนเทศนี้ ผู้นิเทศจะใช้เทคโนโลยี

สารสนเทศเป็นหลัก เช่น การใช้การนิเทศออนไลน์เพื่อให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความรู้เรื่องต่าง ๆ มีการจัดทำกล่องสื่อสารระหว่างคนสองคน (Weblog) และใช้เครือข่ายออนไลน์ในการนิเทศ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันของครูและผู้นิเทศ

2. รูปแบบการนิเทศลักษณะเฉพาะ

รูปแบบการนิเทศลักษณะเฉพาะเป็นการนิเทศที่มีลักษณะเฉพาะ เป็นรูปแบบที่มีหลักการและทฤษฎีรองรับ มีขั้นตอนในการดำเนินการที่ชัดเจน และมีเทคนิควิธีการที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจง ปัจจุบันมีการนำรูปแบบการนิเทศลักษณะเฉพาะมาใช้กันอย่างหลากหลาย รูปแบบการนิเทศลักษณะเฉพาะมีดังนี้

2.1 รูปแบบการนิเทศแบบคลินิก (Clinical Supervision) เป็นเทคนิคที่เป็นที่รู้จักกันดี และนิยมใช้กันมาอย่างแพร่หลาย โคแกน (Cogan. 1973 : 9) ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มการนิเทศแบบคลินิก ให้ความหมายของการนิเทศแบบคลินิกไว้ว่า การนิเทศแบบคลินิก หมายถึง การดำเนินการนิเทศที่ออกแบบไว้สำหรับปรับปรุงสมรรถนะการสอนของครู โดยเน้นการปรับปรุงพฤติกรรมการสอนของครูในชั้นเรียน ซึ่งเป็นกระบวนการสังเกตการสอนภายในห้องเรียนที่จะทำให้ได้ข้อมูลต่างๆ เช่น บันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในห้องเรียน ตั้งแต่พฤติกรรมการสอนของครูและพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนในขณะที่ครูสอน รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับครูและนักเรียนด้านทัศนคติและความเชื่อ

2.1.1 ลักษณะสำคัญของการนิเทศแบบคลินิก โกลด์แฮมเมอร์ แอนเดอร์สัน และกรากิวสกี (Goldhammer. Anderson and Krajewski. 1993 : 97 - 100) กล่าวถึงลักษณะสำคัญของการนิเทศแบบคลินิกไว้ดังนี้

- 1) เป็นเทคโนโลยีในการปรับปรุงการเรียนการสอน
- 2) เป็นส่วนสำคัญที่แทรกอยู่ในกระบวนการเรียนการสอน
- 3) เป็นกระบวนการที่มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ชัดเจน โดยสามารถเชื่อมระหว่างความต้องการของสถานศึกษาและความต้องการความงอกงามในวิชาชีพครู
- 4) เป็นกระบวนการที่สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างวิชาชีพครูและผู้นิเทศ
- 5) เป็นกระบวนการที่ต้องมีความเชื่อถือซึ่งกันและกัน และสะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจการสนับสนุนซึ่งกันและกัน และความผูกพันในการพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้า
- 6) เป็นกระบวนการที่เป็นระบบ แม้ว่าการดำเนินการอาจต้องยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนวิธีการอย่างต่อเนื่อง
- 7) เป็นกระบวนการที่สร้างสรรค์ เชื่อมโยงระหว่างความจริงกับอุดมการณ์

8) เป็นกระบวนการที่อยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า ผู้นิเทศคือผู้ที่มีความรู้ อย่างแท้จริงเกี่ยวกับการวิเคราะห์การสอนและการเรียนรู้ รวมทั้งมีทักษะในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ต่อกันระหว่างเพื่อนมนุษย์

9) เป็นกระบวนการที่ต้องมีการให้การฝึกอบรม สำหรับผู้ที่จะทำหน้าที่นิเทศ ก่อนที่จะนำการนิเทศแบบคลินิกไปใช้ โดยเฉพาะเรื่องการสังเกตการสอน และการดำเนินการนิเทศ แบบคลินิกที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2.1.2 วงจรการนิเทศ (The Cycle of Supervision) โคแกน (Cogan, 1973 : 10 - 12) ได้นำเสนอวงจรการนิเทศของการนิเทศแบบคลินิก โดยแบ่งออกเป็น 8 ขั้นตอน คือ

1) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้นิเทศ เป็นการช่วยให้ครูเข้าใจ เกี่ยวกับความสำคัญและลำดับขั้นของการนิเทศ และเป็นการแนะนำให้ครูเข้าใจถึงบทบาทและ หน้าที่ของผู้นิเทศ ขั้นตอนนี้ต้องเกิดขึ้นก่อนที่ผู้นิเทศจะเข้าไปสังเกตการสอน

2) การวางแผนร่วมกับครู ครูและผู้นิเทศจะร่วมกันวางแผนการจัดการเรียนรู้ แผนโดยทั่วไปจะประกอบด้วย ผลลัพธ์ของการสอน การคาดการณ์ปัญหาการสอน วัสดุอุปกรณ์ และกลยุทธ์การสอน กระบวนการเรียนรู้ การให้ข้อมูลย้อนกลับและการประเมิน

3) การกำหนดกลยุทธ์ในการสังเกต ผู้นิเทศจะต้องกำหนดเป้าหมาย กระบวนการเรียนรู้ การจัดการด้านกายภาพและการทางเทคนิคต่าง ๆ สำหรับการสังเกต และการเก็บรวบรวมข้อมูล ในขั้นตอนนี้ควรให้ครูเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนด ซึ่งจะช่วยให้ครู ได้คุ้นเคยกับกระบวนการนิเทศแบบคลินิกมากขึ้น

4) การสังเกตการสอน ผู้นิเทศสังเกตการสอนโดยตนเองหรือผู้สังเกตคนอื่น และอาจใช้เทคนิคอื่นในการบันทึกเหตุการณ์ในชั้นเรียน

5) การวิเคราะห์กระบวนการเรียนการสอน หลังจากการสังเกต ครูและผู้ นิเทศจะวิเคราะห์เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนร่วมกัน ในขั้นแรกทั้ง 2 ฝ่าย อาจแยกกันวิเคราะห์ แล้วจะนำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกันอีกครั้ง ขั้นตอนนี้ต้องดำเนินการอย่างระมัดระวังโดยต้องพิจารณา ความสามารถในการพัฒนาของครูและความต้องการของครูในสถานการณ์นั้น

6) การวางแผนเพื่อกำหนดกลยุทธ์ เป็นการดำเนินการร่วมกันของทั้งครู และผู้นิเทศ หากสามารถวางแผนร่วมกันได้ก็จะทำให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินการประชุม ปรึกษาหารือ

7) การประชุมปรึกษาหารือ โดยทั่วไปการประชุมปรึกษาหารือจะดำเนินการ ระหว่างผู้นิเทศและครู แต่ถ้าเป็นความต้องการของครูและสถานการณ์เหมาะสม อาจเปิดโอกาสให้

ผู้มีส่วนร่วมอื่น ๆ เข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือได้ นอกจากนั้นการประชุมปรึกษาหารือในบางครั้งอาจจัดขึ้นเองโดยครูและเพื่อนครูโดยไม่ต้องมีผู้นิเทศก็ได้

8) การปรับปรุงแผน หากการประชุมปรึกษาหารือกันมีความเหมาะสมและสามารถให้ข้อเสนอแนะและทำให้ครูเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในชั้นเรียนได้ ครูและผู้นิเทศอาจหยุดกระบวนการวิเคราะห์ และร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับบทเรียนที่ผ่านมาและเริ่มต้นวางแผนสำหรับบทเรียนต่อไป

วัตถุประสงค์หลักของการนิเทศแบบคลินิก เป็นการพัฒนาครูให้มีความรับผิดชอบในวิชาชีพที่จะวิเคราะห์พฤติกรรมการสอนของตน และเปิดโอกาสให้มีผู้นิเทศเข้ามาช่วยเหลือและถือเป็นการกำกับตนเอง อย่างไรก็ตาม โคแกน (Cogan) กล่าวว่าขั้นตอนทั้ง 8 ขั้นตอนนั้นอาจจะเปลี่ยนแปลงหรือตัดลดขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งได้ ขึ้นอยู่กับการสานความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้นิเทศ

2.1.3 ขั้นตอนการนิเทศแบบคลินิก กลิกแมน, กอร์ดอนและโรส-กอร์ดอน (Glickman, Gordon and Ross-Gordon. 2009 : 229 - 230) ได้เสนอขั้นตอนการนิเทศแบบคลินิกไว้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1) การพูดคุยกับครูก่อนสังเกตการสอน (Pre-observation) ผู้นิเทศจะพูดคุยกับครูเพื่อกำหนด

(1) เหตุผลและจุดมุ่งหมายของการสังเกตการสอน

(2) จุดเน้นในการสังเกตการสอน

(3) วิธีการและแบบสังเกตที่ใช้

(4) ระยะเวลาที่ใช้ในการสังเกต

(5) ระยะเวลาพูดคุยหลังการสังเกต ประเด็นที่กล่าวมาข้างต้นผู้นิเทศจะต้องทำความเข้าใจกับครูก่อนเพื่อความเข้าใจที่ตรงกัน

2) การสังเกตการสอนในชั้นเรียน (Observation) เป็นการดำเนินการตามข้อตกลงที่กำหนดไว้ให้สำเร็จ โดยผู้สังเกตอาจใช้การสังเกตแบบเดียวหรือหลายแบบผสมผสานกัน อย่างไรก็ตาม ในการสังเกตการสอน ต้องมีการบันทึกการสังเกต ซึ่งควรเป็นบันทึกแบบบรรยายสภาพหรือเหตุการณ์ที่สังเกต (Descriptions) ก่อนที่จะสรุปตีความเหตุการณ์ (Interpretation) ซึ่งเป็นการตีความหมายที่สรุปได้จากเหตุการณ์เหล่านั้น

3) การวิเคราะห์และการตีความการสังเกตและกำหนดวิธีการพูดคุย หลังจากการสังเกตการสอนในชั้นเรียน และมีการบันทึกข้อมูลไว้โดยละเอียดเพื่อการทำทำความเข้าใจ

และตีความข้อมูลในการจัดทำข้อสรุปเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน หลังจากนั้น ผู้นิเทศจะทำการตกลงกับครูว่าจะกำหนดวิธีการพูดคุยอย่างไร ซึ่งอาจกำหนดเป็น 4 แนวทาง คือ

(1) แบบสั่งการและควบคุม ผู้นิเทศอาจใช้วิธีการพูดคุยโดยเสนอข้อมูล การสังเกต และข้อค้นพบจากการตีความและขอความเห็นจากครูในการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนา

(2) แบบสั่งการและให้ข้อมูล ผู้นิเทศร่วมมือกับครู โดยแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นในการสังเกตการสอน แล้วให้ครูนำเสนอการตีความข้อค้นพบและข้อตกลง เพื่อการพัฒนาการเรียนการสอนร่วมกัน

(3) แบบร่วมคิดร่วมทำ ผู้นิเทศอธิบายผลการสังเกตการสอน และกระตุ้น ให้ครูวิเคราะห์ ตีความ และวางแผนการพัฒนาด้วยตนเอง

(4) แบบไม่สั่งการ ผู้นิเทศให้ข้อมูลเกี่ยวกับการสังเกตการสอนแก่ครู ก่อนพูดคุยหลังการสังเกต ซึ่งช่วยให้ครูได้พิจารณาทบทวนข้อมูลล่วงหน้า และให้ครูนำเสนอ การสรุปตีความเองในการพูดคุยหลังการสังเกต

4) การพูดคุยหลังการสังเกต เมื่อกำหนดวิธีการพูดคุยแล้ว จึงกำหนด นัดหมายครูเพื่อให้ครูได้รับทราบข้อสังเกตและสิ่งที่ประทับใจจากการสังเกต โดยสะท้อนสิ่งที่ ผู้นิเทศได้สังเกตอย่างชัดเจน การดำเนินการพูดคุยจะดำเนินไปตามที่ได้กำหนดไว้แล้ว สำหรับ การจัดทำแผนพัฒนาในอนาคตอาจขึ้นอยู่กับผู้นิเทศ หรืออาจขึ้นอยู่กับทั้งครูและผู้นิเทศ หรือเป็น หน้าที่ของครูก็ขึ้นอยู่กับข้อตกลงที่กำหนดไว้ในตอนต้น

5) ขั้นตอนการติชม เป็นขั้นของการทบทวนรูปแบบและกระบวนการตั้งแต่ การพูดคุยกันก่อนการสังเกตจนถึงการพูดคุยกันหลังการสังเกต ขั้นนี้อาจกำหนดไว้เป็นช่วงสุดท้าย ของการพูดคุยหลังการสังเกต หรือกำหนดวันขึ้นใหม่เพื่อการพูดคุย ประเด็นคำถามในการพูดคุย อาจจะต้องประกอบด้วย อะไรคือจุดเด่น จุดด้อยในการดำเนินการ มีข้อเสนอแนะเพื่อการเปลี่ยนแปลง อะไรบ้าง ข้อคิดเห็นที่ได้จากครูช่วยให้ผู้นิเทศได้ทบทวนและปรับปรุงการปฏิบัติการนิเทศให้มี ประสิทธิภาพ ส่งผลดีต่อการทำงานร่วมกันได้

2.2 รูปแบบการนิเทศแบบร่วมพัฒนา (Collegial and Collaborative Supervision)

การนิเทศแบบร่วมพัฒนานี้มีลักษณะต่างๆ กัน เช่น การนิเทศแบบเพื่อนนิเทศเพื่อน (Peer Coaching) การนิเทศแบบชี้แนะทางปัญญา (Cognitive Coaching) และการนิเทศโดยครูพี่เลี้ยง (Mentoring) ซึ่งรูปแบบการนิเทศดังกล่าวมีแนวคิดหลักคือ ความร่วมมือกันของครูแต่ละรูปแบบทั้ง 3 ลักษณะ ก็มีจุดเน้นบางส่วนที่แตกต่างกัน สำคัญสำคัญของรูปแบบทั้ง 3 มีดังนี้ (Beach and Reinhartz, 2000 : 141 - 145)

2.2.1 รูปแบบการนิเทศแบบเพื่อนนิเทศเพื่อน (Peer Coaching) เป็นการนิเทศที่ใช้ทีมครูข้ามระดับและข้ามกลุ่มสาระการเรียนรู้ในการช่วยเหลือ สนับสนุนและการให้กำลังใจซึ่งกันและกันในการพัฒนาการเรียนการสอน โดยบทบาทของผู้นิเทศเป็นผู้เอื้ออำนวยในขณะร่วมงานกับครูในกลุ่มเพื่อน แนวทางที่ใช้จะดำเนินการเป็นกลุ่มเล็กในการเรียนรู้ โดยอาจนำกระบวนการนิเทศแบบคลินิกมาประยุกต์ใช้ ในระหว่างการเรียนรู้ในกลุ่ม มีการตั้งคำถามเพื่อช่วยให้ครูมีความเข้าใจในด้านการเรียนการสอนของตนอย่างชัดเจน ทั้งนี้สมาชิกในกลุ่มและผู้นิเทศต้องร่วมกันวิเคราะห์และให้ข้อมูลย้อนกลับ เพื่อช่วยให้ครูตัดสินใจในการปรับปรุงการเรียนการสอนของตนเอง ทักษะที่สามารถนำมาใช้ประกอบด้วย ทักษะการสังเกต การสื่อสาร และทักษะการแก้ปัญหา การนิเทศแบบเพื่อนนิเทศเพื่อนนี้ช่วยให้ครูประยุกต์ใช้ทักษะการสอนใหม่ๆ มาใช้ในการปฏิบัติงานให้มากขึ้น

2.2.2 การนิเทศแบบชี้แนะทางปัญญา (Cognitive Coaching) เป็นกระบวนการที่ไม่เน้นการตัดสินความถูกต้องผิด แต่จะเน้นการใช้การประจักษ์วางแผน การสังเกต และการประชุมเพื่อสะท้อนพฤติกรรมการสอน และยังใช้ในการวางกลยุทธ์ที่มีลักษณะเฉพาะเพื่อจะเสริมสร้างการเรียนรู้ การตัดสินใจ เกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนของนักเรียน เป็นการพัฒนาปรับปรุงกระบวนการคิดของครู จุดมุ่งหมายสำคัญของรูปแบบการนิเทศนี้คือ การพัฒนาและรักษาความไว้วางใจ การสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ และการส่งเสริมความองอาจในพฤติกรรมที่เป็นอิสระและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยการนิเทศแบบชี้แนะทางปัญญามีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1) การประชุมวางแผน ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้มีการสร้างความไว้วางใจระหว่างสมาชิกในกลุ่ม มุ่งเน้นเป้าหมายเพื่อการเตรียมการสอนและสร้างตัวชี้วัดเพื่อสะท้อนพฤติกรรมการสอน

2) การสังเกตการสอน เป็นการให้บริบทสำหรับการสอนแนะเพื่อนำไปใช้ในการกำหนดกลยุทธ์ การเก็บรวบรวมข้อมูลที่สอดคล้องกับสิ่งที่กำหนดไว้ในแผน

3) การประชุมเพื่อสะท้อนพฤติกรรมการสอน เกิดขึ้นภายหลังการสังเกตพฤติกรรมการสอน เพื่อให้ครูสามารถพิจารณาบทเรียนและพฤติกรรมก่อนเข้ามามีส่วนร่วมในการประชุม การสอนแนะจะช่วยให้ครูได้บอกถึงความรู้สึกประทับใจในการสอนของตนเอง โดยนำพฤติกรรมการสอนที่กำหนดให้ไปสังเกตในขั้นตอนการวางแผนและการสังเกตการสอนให้มาอภิปรายร่วมกัน

การนิเทศตามรูปแบบนี้จะประสบความสำเร็จก็ต่อเมื่อผู้นิเทศมีเวลาเพียงพอให้สมาชิกในกลุ่มได้ทำงานร่วมกัน ด้วยบรรยากาศที่มีอิสระในการพิจารณาประเด็นที่ไม่คุ้นเคย

และทำการสังเกตซึ่งกันและกัน จึงเป็นรูปแบบที่อยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจ ผลของการนิเทศแบบนี้ทำให้ครูมีความเป็นตัวของตัวเอง มั่นใจในตนเองและมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอน

2.3 รูปแบบการนิเทศโดยครูพี่เลี้ยง (Mentoring) เป็นรูปแบบที่ใช้วิธีการร่วมมือกัน โดยมีการช่วยเหลือเพื่อจะถ่ายโอนบทเรียนของประสบการณ์วิชาชีพ โดยเน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสำคัญว่าจะมีบทบาท 5 บทบาท คือ บทบาทการสอน การสนับสนุน การให้กำลังใจ การให้คำปรึกษา และการสร้างสัมพันธภาพ ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นครูพี่เลี้ยงควรมีบทบาท ดังนี้

2.3.1 การให้ข้อเสนอแนะโดยช่วยให้ผู้รับการนิเทศได้เข้าใจวัฒนธรรมของสถานศึกษา และเข้าใจนโยบายและแนวทางการปฏิบัติงานภายในสถานศึกษา

2.3.2 การให้การสอนแนะในการฝึกฝนเพื่อช่วยให้เกิดการพัฒนาวิชาชีพโดยใช้รูปแบบการช่วยเหลือ

2.3.3 ในบทบาทนี้ครูพี่เลี้ยงจะเป็นเพื่อนหรือที่ปรึกษาที่จะให้ความสนใจในการที่จะระบุ วิเคราะห์ และแก้ปัญหาคือการเรียนการสอนให้กับผู้รับการนิเทศ

2.3.4 ครูพี่เลี้ยงจะเป็นผู้ให้กำลังใจและพัฒนา โดยให้การยกย่องและร่วมฉลองความสำเร็จ การนิเทศโดยครูพี่เลี้ยงเป็นรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ เพราะช่วยให้เกิดการเรียนรู้และปรับปรุงพฤติกรรมการสอนในระยะเวลาอันสั้น การใช้ครูพี่เลี้ยงช่วยให้เกิดการถ่ายโอนประสบการณ์ระหว่างครูและครูพี่เลี้ยงซึ่งเป็นการพัฒนาวิชาชีพ อย่างไรก็ตามรูปแบบการนิเทศแบบนี้จะประสบความสำเร็จได้ เมื่อครูพี่เลี้ยงซึ่งเป็นแบบอย่างการปฏิบัติจะต้องได้รับการคัดเลือกและฝึกฝนมาเป็นอย่างดีในการสร้างสัมพันธภาพ เพื่อให้เกิดการสื่อสารที่ดี ซึ่งจะขจัดอคติและทัศนคติที่ไม่ดีในการรับการนิเทศ

รูปแบบการนิเทศแต่ละลักษณะต่างมีลักษณะเฉพาะของตน และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกันได้ การจะเลือกใช้รูปแบบใดจำเป็นที่จะต้องพิจารณาเลือกให้เหมาะสม ทั้งนี้ในการเลือกควรคำนึงถึงประเด็นต่อไปนี้

1. จุดหมายของการนิเทศ โดยพิจารณาว่ามีจุดมุ่งหมายในการนิเทศอย่างไร เพราะแต่ละรูปแบบจะสนองต่อจุดมุ่งหมายแตกต่างกันไป เช่น ต้องการให้ผู้นิเทศมีความรู้ ก็เลือกเทคนิควิธีการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ หรือจัดแหล่งวิชาการที่ครูศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองได้

2. เวลาที่ใช้ในการนิเทศ ผู้นิเทศควรพิจารณาเวลาในการจัดกิจกรรมว่า ต้องการเวลามากน้อยเพียงใด หากมีเวลาจำกัดก็ไม่สามารถจัดทัศนศึกษาหรือออกภาคสนามไปนอกเขตสถานศึกษา

3. งบประมาณที่ใช้ในการนิเทศ การนิเทศที่ไปศึกษานอกสถานที่ต้องการงบประมาณค่าใช้จ่ายมากกว่าการเชิญวิทยากรหรือการประชุมปรึกษาหารือ

4. ขนาดของกลุ่มผู้รับการนิเทศ การนิเทศเป็นรายบุคคลโดยทั่วไปจะใช้การสังเกตการณ์นิเทศเป็นกลุ่ม กลุ่มผู้รับการนิเทศขนาดเล็กไม่เกิน 10 คน เช่น กลุ่มครูที่สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกัน และการรับนิเทศในด้านปัญหาที่เกิดขึ้นจากการสอน โดยสามารถใช้อภิปราย ระดมสมอง บทบาทสมมุติ หรือการปรึกษาหารือกัน ได้เป็นกลุ่มที่พอเหมาะในเวลาและค่าใช้จ่าย

5. ความพร้อมของบุคลากรและบรรยากาศของสถานศึกษา เช่น สถานศึกษาที่มีครูซึ่งมีความรู้ความสามารถเฉพาะตัวบางอย่าง และมีบรรยากาศที่เป็นกัลยาณมิตรเป็นพื้นฐาน อาจเลือกและพัฒนาให้เกิดการนิเทศแบบร่วมพัฒนา เป็นต้น

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าและรวบรวมองค์ความต่าง ๆ เกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา และการนิเทศภายในสถานศึกษานำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อนิยามปฏิบัติการตัวแปรพยากรณ์ คือ การนิเทศภายในสถานศึกษาโดยดำเนินการดังนี้

1. นิยามความหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษา จากความหมายของ เดสไซ (Desai. 1963 : 58) ไวลส์ (Wiles. 1967 : 6) กูด (Good. 1973 : 572) โคแกน (Cogan. 1973 : 9 ; อ้างถึงใน นิพนธ์ ไทยพานิช. 2535 : 12) แฮร์ริส (Harris. 1985 : 10 - 11 ; อ้างถึงใน รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ. 2557 : 15) แทนเนอร์ และแทนเนอร์ (Taner and Taner. 1987 : 52) และกลิกแมน (Glickman. 1991 : 6) และความหมายของการนิเทศการศึกษาของสาย ภาณุรัตน์ (2517 : 25) บุญธรรม ปรีดีดิติก (2532 : 306) และสิปปนนท์ เกตุทัต (สิปปนนท์ เกตุทัต. 2545 ; อ้างถึงใน รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ. 2557 : 216) ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2536 : 3) ชารี มณีศรี (2538 : 15) วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2538 : 29) กระทรงศึกษาธิการ (2541 : 42) ชาญชัย อาจินสมาจาร (2547 : 1) รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ (2557 : 216) และผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ร่วมกันแล้วให้นิยามของการนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษาไว้ดังนี้ การนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการทำงานด้านนิเทศ การศึกษาร่วมกันของผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรภายในสถานศึกษา โดยผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ และหัวหน้าฝ่ายต่าง ๆ เป็นผู้นิเทศ ทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือ แนะนำ ส่งเสริม พัฒนา และสนับสนุนความร่วมมือซึ่งกันและกันของครูในการพัฒนาศักยภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้ของตนเองในด้านการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การสร้างและพัฒนา สื่อการเรียนรู้และนวัตกรรมการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ ให้มีประสิทธิภาพสูง ให้ผู้เรียนสัมฤทธิ์ผลสูงสุด สามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง เพื่อให้การจัดการศึกษาของสถานศึกษาบรรลุเป้าหมายสูงสุด โดยการให้ความช่วยเหลือ การแนะนำ และส่งเสริม และการพัฒนาและสนับสนุน

2. กำหนดจุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษาจากความมุ่งหมายของการนิเทศ การศึกษาของสงัด อุทรานันท์ (2530 : 12 - 13) และสาย ภาณุรัตน์ (สาย ภาณุรัตน์. 2517 : 30 - 33 ;

อ้างอิงใน ชารี มณีศรี. 2538 : 43 - 47) รวมทั้งนำความมุ่งหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษาของกิติมา ปรีดีติติก (2532 : 306) วิไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2538 : 7) และอเนก ส่งแสง (2540 : 137) มาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นความมุ่งหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษาดังนี้

- 2.1 เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพ ความเป็นผู้นำและความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของครู
- 2.2 เพื่อพัฒนาการจัดกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการวัดผลและประเมินผลของครู
- 2.3 เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหาร หัวหน้างานและครู โดยการทำงานร่วมกัน รับผิดชอบร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

2.4 เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ครู

2.5 เพื่อส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาและหลักสูตรสถานศึกษา

3. กำหนดหลักการของการนิเทศภายในสถานศึกษาจากหลักการของการนิเทศการศึกษาของบริกส์ และจัสท์แมน (Briggs and Justman. 1952) คิมบอล ไวลส์ (Kimball Wiles. 1955) และเบอร์ตัน และบรูกเนอร์ (Burton and Bruckner. 1974) มาร์ค และคณะ (Marks and et al. 1978) ชาญชัย อาจินสมาจาร (ม.ป.ป.) วิจิตร วรุตบางกูร และคณะ (2529) วินัย เกษมเศรษฐ์ (2540) และรุ่งชัชดาพร เวหะชาติ (2557 : 25 - 27) นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นหลักการของการนิเทศภายในสถานศึกษาดังนี้

3.1 หลักการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย

3.2 หลักความสัมพันธ์ระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ

3.3 หลักความเป็นประชาธิปไตย

3.4 หลักการพัฒนาวิชาชีพ

3.5 หลักความแตกต่างระหว่างบุคคล

3.6 หลักการประเมินผล

3.7 หลักวิทยาศาสตร์

3.8 หลักวิชาการ

3.9 หลักความรับผิดชอบ

3.10 หลักเหตุผล

4. กำหนดรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาจากรูปแบบการนิเทศการศึกษาของบาร์ทคีย์ (Bartkey. 1956 ; อ้างถึงใน รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ. 2557 : 41 - 42) แรนย์ (Ryans. 1977 : 271 ; อ้างถึงใน ชารี มณีศรี. 2538 : 56) แทนเนอร์และแทนเนอร์ (Tanner and Tanner. 1987 ; อ้างถึงใน สุวรรณโชติสุกานต์. 2547 : 12 - 13) ชารี มณีศรี (2538 : 56 - 58) และรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาของโคแกน (Cogan. 1973 : 9) โกลด์แฮมเมอร์ แอนเดอร์สัน และกรากิวสกี (Goldhammer, Anderson

and Krajewski. 1993) บีชและรีนฮาร์ทซ์ (Beach and Reinhartz. 2000 : 141 - 145) โอลิวา และพอว์ลัส (Oliva and Pawlas. 2001 : 59) กลิกแมน, กอร์ดอนและโรส-กอร์ดอน (Glickman, Gordon and Ross-Gordon. 2009 : 229 - 230) และเก็จนก เอื้อวงศ์ (เก็จนก เอื้อวงศ์. 2546 : 18 - 22 ; อ้างถึงใน กระทรวงศึกษาธิการ. 2539 : 8 - 9) นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นรูปแบบของการนิเทศภายใน สถานศึกษาที่เป็นวิธีการ ได้แก่

- 4.1 การนิเทศแบบประชาธิปไตย (Supervision as Democratic Professional Leadership)
- 4.2 การนิเทศการศึกษาแบบแนะนำ (Representative Supervision) เป็นการนิเทศ การศึกษาที่ถือว่าผู้นิเทศเป็นตัวแทนที่จะทำให้เกิดการพัฒนาการเรียนการสอน
- 4.3 การนิเทศการศึกษาแบบมีส่วนร่วม (Co - operative Democratic Supervision) เป็นการนิเทศการศึกษาที่ผู้นิเทศปฏิบัติงานร่วมกันกับครู เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน
- 4.4 การนิเทศการศึกษาแบบสอนงาน (Invetational Supervision) เป็นการนิเทศ การศึกษาที่ครูเชิญผู้นิเทศการศึกษาที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาดูการสอน เพื่อให้การแนะนำ เรื่องการสอนของครู
- 4.5 การนิเทศการศึกษาเชิงวิทยาศาสตร์ (Scientific Supervision) เป็นการนิเทศการศึกษา ที่นำเอาวิธีการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาใช้ในกระบวนการนิเทศ
- 4.6 การนิเทศการศึกษาแบบสร้างสรรค์ (Creative Supervision) เป็นการนิเทศการศึกษา โดยการให้ครูเป็นตัวของตัวเอง มีความคิดริเริ่มและสามารถปรับปรุงการสอนด้วยตนเองได้อย่างมี ประสิทธิภาพและรูปแบบของการนิเทศภายในสถานศึกษาที่เป็นการปฏิบัติการ
- 4.7 การนิเทศแบบคลินิก (Clinical Supervision) เป็นรูปแบบของการนิเทศที่ใช้ใน การนิเทศการสอนโดยตรง โดยการสังเกตการสอนและบันทึกข้อมูลจากสภาพการเรียนการสอน ที่เกิดขึ้นจริง เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ และเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอน การนิเทศแบบนี้จะเน้นการมีส่วนร่วมของครูผู้รับการนิเทศ เนื่องจากจะต้องทำงานร่วมกับผู้นิเทศ ในทุกขั้นตอนตั้งแต่กำหนดวัตถุประสงค์ การสังเกต การวิเคราะห์ และหาแนวทางในการพัฒนา
- 4.8 การนิเทศเป็นรายบุคคล เป็นรูปแบบที่ผู้ให้การนิเทศช่วยเหลือแนะนำ ให้คำปรึกษา ในเรื่องต่าง ๆ เป็นรายบุคคลแก่ผู้รับการนิเทศ ซึ่งผู้นิเทศจะทำงานร่วมกับผู้รับการนิเทศโดยตรง โดยการสังเกตการสอน การสาธิตการสอน การเยี่ยมชั้นเรียน และการเดินผ่านชั้นเรียน
- 4.9 การนิเทศแบบร่วมพัฒนา (Collegial and Collaborative Supervision) การนิเทศ แบบร่วมพัฒนานี้มีลักษณะต่างๆ กัน เช่น การนิเทศแบบเพื่อนนิเทศเพื่อน (Peer Coaching) การนิเทศ แบบชี้แนะทางปัญญา (Cognitive Coaching) และการนิเทศโดยครูพี่เลี้ยง (Mentoring) ซึ่งรูปแบบ

การนิเทศ ดังกล่าวมีแนวคิดหลักคือ การความร่วมมือกันของครู แต่รูปแบบทั้ง 3 ลักษณะก็มีจุดเน้นบางส่วนที่แตกต่างกัน สาระสำคัญของรูปแบบทั้ง 3 มีดังนี้

4.9.1 รูปแบบการนิเทศแบบเพื่อนนิเทศเพื่อน (Peer Coaching) เป็นการนิเทศที่ใช้ทีมครู

4.9.2 การนิเทศแบบชี้แนะทางปัญญา (Cognitive Coaching) เป็นกระบวนการที่มีแบบแผน โดยการนิเทศแบบชี้แนะทางปัญญามีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1) การประชุมวางแผน ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้มีการสร้างความไว้วางใจระหว่างสมาชิกในกลุ่ม มุ่งเน้นเป้าหมายเพื่อการเตรียมการสอนและสร้างตัวชี้วัดเพื่อสะท้อนพฤติกรรมการสอน

2) การสังเกตการสอน เป็นการให้บริบทสำหรับการสอนและเพื่อนำไปใช้ในการกำหนดกลยุทธ์การเก็บรวบรวมข้อมูลที่สอดคล้องกับสิ่งที่กำหนดไว้ในแผน

3) การประชุมเพื่อสะท้อนพฤติกรรมการสอน เกิดขึ้นภายหลังการสังเกต

4.9.3 รูปแบบการนิเทศโดยครูพี่เลี้ยง (Mentoring) เป็นรูปแบบที่ใช้วิธีการร่วมมือกัน โดยมีการช่วยเหลือเพื่อจะถ่ายโอนบทเรียนของประสบการณ์วิชาชีพ โดยเน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

5. กำหนดกระบวนการการนิเทศภายในสถานศึกษาจากกระบวนการการนิเทศการศึกษาของสัจด์ อุทรานันท์ (2534 : 45 - 46) ชารี มณีสรี (2538 : 87 - 90) และแฮริส (Harris. 1985 : 13 - 15) และกระบวนการการนิเทศภายในสถานศึกษาของชารี มณีสรี (2542 : 202 - 203) นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นกระบวนการการนิเทศภายในสถานศึกษา 3 ขั้นตอน ดังนี้

5.1 ขึ้นวางแผนการนิเทศภายในสถานศึกษา ผู้บริหาร ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศมีการประชุมปรึกษาหารือ เพื่อให้ได้ปัญหาและความต้องการจำเป็นที่จะต้องมีการนิเทศ และวางแผนเกี่ยวกับขั้นตอนการปฏิบัติงานการนิเทศประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

5.1.1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการประกอบด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพ เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การซ่อมเสริม คุณลักษณะต่างๆตามเกณฑ์มาตรฐาน การสำรวจความต้องการของครู การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การจัดอันดับกำหนดทางเลือกการแก้ปัญหาและดำเนินการ

5.1.2 จำแนกหน้าที่ของการนิเทศภายในสถานศึกษาของบุคลากรในสถานศึกษาทุกคนว่าแต่ละคนมีหน้าที่ต้องทำอะไร กับใคร อย่างไร ที่ไหน เมื่อไรให้ชัดเจน

5.1.3 ทำตารางปฏิบัติงานการนิเทศภายในสถานศึกษาของผู้นำการนิเทศภายในสถานศึกษาและผู้รับการนิเทศภายในสถานศึกษา เพื่อให้การปฏิบัติงานตามแผนง่าย สะดวก ตรงตามวัน เวลาและสถานที่ที่กำหนดไว้

5.1.4 กำหนดแหล่งให้การสนับสนุนและการอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับวัสดุ อุปกรณ์การสอน เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ทั้งในและนอกสถานศึกษา ทั้งที่สามารถหาได้เองและการให้บริการ

5.1.5 ทำโครงการการนิเทศภายในสถานศึกษา

5.2 ขั้นตอนการปฏิบัติงานการนิเทศภายในสถานศึกษา มี 5 ลักษณะ คือ

5.2.1 ให้ความรู้เกี่ยวกับการนิเทศภายในสถานศึกษาแก่ผู้นำการนิเทศและผู้รับการนิเทศว่าการดำเนินการนิเทศภายในสถานศึกษา ต้องอาศัยความรู้ความสามารถอะไรบ้าง และมีขั้นตอนในการดำเนินงานอย่างไร

5.2.2 การปฏิบัติงานของผู้นำการนิเทศภายในสถานศึกษา ผู้ที่ทำการให้การนิเทศการปฏิบัติงานให้การนิเทศภายในสถานศึกษาตามตารางจากการวางแผนการนิเทศภายในสถานศึกษา และควบคุมคุณภาพให้งานสำเร็จตามกำหนดและมีคุณภาพสูง โดยใช้รูปแบบการนิเทศเป็นรายบุคคล และใช้วิธีการนิเทศแบบแนะนำ การนิเทศแบบสอนงาน การนิเทศแบบมีส่วนร่วม การนิเทศแบบสร้างสรรค์ การนิเทศแบบร่วมพัฒนา การนิเทศแบบเพื่อนนิเทศเพื่อน การนิเทศแบบชี้แนะทางปัญญาโดยการสังเกตการสอน และการนิเทศโดยพี่เลี้ยง

5.2.3 การปฏิบัติงานของผู้รับการนิเทศภายในสถานศึกษา ผู้รับการนิเทศต้องลงมือปฏิบัติงานตามความรู้ความสามารถที่ได้รับมาจากการนิเทศภายในสถานศึกษา

5.2.4 การปฏิบัติงานของผู้สนับสนุนการนิเทศภายในสถานศึกษา ผู้บริหารจัดการให้มีความสนับสนุนในเรื่องวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ

5.2.5 การสร้างขวัญและกำลังใจ ผู้บริหารสร้างขวัญและให้กำลังใจทั้งผู้นำการนิเทศและผู้รับการนิเทศ เพื่อให้ผู้นำการนิเทศและผู้รับการนิเทศเกิดความมั่นใจและพึงพอใจในการปฏิบัติงานนิเทศภายในสถานศึกษา

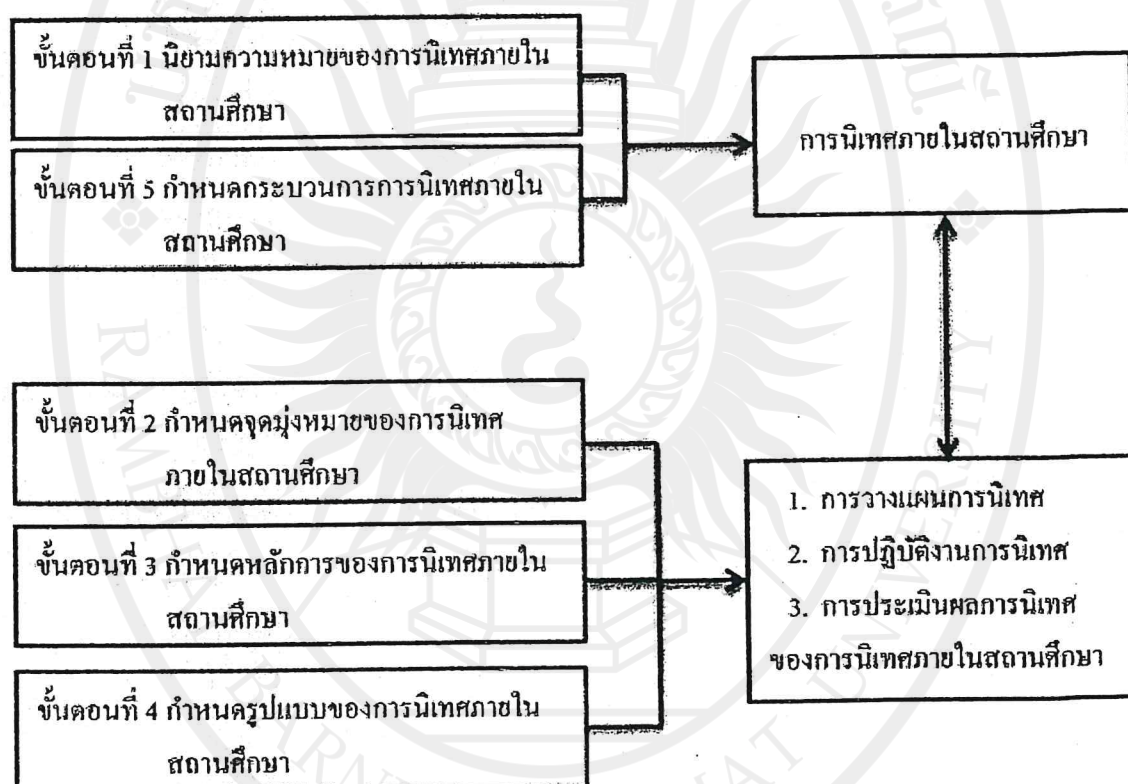
5.3 ขั้นตอนประเมินผลการนิเทศภายในสถานศึกษา สถานศึกษาประเมินผลการดำเนินงานการนิเทศภายในสถานศึกษาที่ผ่านไปแล้วว่าเป็นอย่างไร หากพบว่ามีปัญหาหรืออุปสรรค ต้องทำการปรับปรุงแก้ไข ซึ่งอาจดำเนินการ โดยให้ความรู้ในสิ่งที่ทำอีกครั้งหนึ่งสำหรับกรณีที่ผลงานยังไม่ถึงขั้นที่พอใจ หรือปรับปรุงการดำเนินงานทั้งหมดในกรณีที่การดำเนินงานไม่ได้ผลประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

5.3.1 เก็บรวบรวมข้อมูลที่เกิดจากการดำเนินการนิเทศภายในสถานศึกษา

5.3.2 วิเคราะห์ข้อมูลที่เกิดจากการดำเนินงานการนิเทศภายในสถานศึกษา
แปลผลการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการดำเนินงานการนิเทศภายในสถานศึกษา

5.3.3 นำผลการประเมินผลการดำเนินงานการนิเทศภายในสถานศึกษาเป็นข้อมูล
ย้อนกลับเพื่อใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานการนิเทศภายในสถานศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดทั้ง 5 ขั้นตอน สรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย
โดยใช้ขั้นตอนที่ 1 ในการให้ความหมายของการนิเทศภายในสถานศึกษา และใช้ขั้นตอนที่ 5
เป็นหลักในการวัดการนิเทศภายในสถานศึกษา โดยมีขั้นตอนที่ 2 – 4 มาใช้เสริมขั้นการปฏิบัติ
การนิเทศภายในสถานศึกษา ดังภาพประกอบ 3 แสดงการใช้กรอบแนวคิดทั้ง 5 ขั้นตอน

ภาพประกอบ 3 การใช้กรอบแนวคิดทั้ง 5 ขั้นตอน

การปฏิบัติงานของครูอาชีวศึกษา

จากระเบียบสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาว่าด้วยการบริหารสถานศึกษา พ.ศ. 2552
ข้อ 45 ครูมีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน การส่งเสริมการเรียนรู้
พัฒนาผู้เรียน ปฏิบัติงานทางวิชาการของสถานศึกษา พัฒนาตนเองและวิชาชีพประสานความร่วมมือ
กับผู้ปกครอง บุคคลในชุมชน และสถานประกอบการเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนการบริการสังคม
ด้านวิชาการและด้านวิชาชีพ และปฏิบัติหน้าที่ที่มอบหมาย โดยมีลักษณะงานที่ปฏิบัติดังนี้
(ระเบียบสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2552. 2552 : 26)

1. ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน และส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ด้วยวิธีการที่หลากหลายโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
2. จัดอบรมสั่งสอน และจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์
3. ปฏิบัติงานวิชาการของสถานศึกษา
4. ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน
5. ประสานความร่วมมือกับผู้ปกครอง บุคคลในชุมชนและสถานประกอบการ เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ
6. ทำนุบำรุง ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น
7. ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และประเมินพัฒนาการของผู้เรียนเพื่อนำมาพัฒนาการเรียน การสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

8. ปฏิบัติหน้าที่อื่นที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย

นอกจากการปฏิบัติงานตามระเบียบสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาว่าด้วยการบริหารสถานศึกษา พ.ศ. 2552 แล้ว ครูอาชีวศึกษาจะต้องปฏิบัติตามข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556 หมวด 2 มาตรฐานการปฏิบัติงาน ข้อ 11 ซึ่งครูต้องปฏิบัติตามมาตรฐานการปฏิบัติงาน 12 ประการ คือ (ข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556. 2556 : 69)

1. ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเพื่อพัฒนาวิชาชีพครูให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ
2. ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดแก่ผู้เรียน
3. มุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียนให้เติบโตเต็มตามศักยภาพ
4. พัฒนาแผนการสอนให้สามารถปฏิบัติได้จริงในชั้นเรียน
5. พัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ
6. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์โดยเน้นผล การที่เกิดแก่ผู้เรียน

7. รายงานผลการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน ได้อย่างมีระบบ

8. ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน

9. ร่วมมือกับผู้อื่นในสถานศึกษาอย่างสร้างสรรค์

10. ร่วมมือกับผู้อื่นในชุมชนอย่างสร้างสรรค์

11. แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา

12. สร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในทุกสถานการณ์

จากระเบียบสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาว่าด้วยการบริหารสถานศึกษา พ.ศ. 2552 และข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556 หมวด 2 มาตรฐานการปฏิบัติงาน

ข้อ 11 ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นการปฏิบัติงานของครูวิชาชีพ 3 ด้านดังต่อไปนี้

1. ด้านวิชาการ ประกอบด้วย
 - 1.1 ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน และส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลายโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
 - 1.2 ปฏิบัติงานวิชาการของสถานศึกษา
 - 1.3 ทำนุบำรุง ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - 1.4 ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และประเมินพัฒนาการของผู้เรียนเพื่อนำมาพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
2. ด้านกิจการนักเรียนนักศึกษา ประกอบด้วย
 - 2.1 จัดอบรมสั่งสอน และจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์
 - 2.2 ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน
3. ด้านการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย
 - 3.1 ประสานความร่วมมือกับผู้ปกครอง บุคคลในชุมชนและสถานประกอบการเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยต่างประเทศ

เวนส์ (Weyne, 1980 : 1293 - A) ได้ทำการวิจัยเรื่องการรับรู้บทบาทการนิเทศการศึกษาของครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษาที่รัฐ Virginia สหรัฐอเมริกา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาบทบาทการนิเทศการศึกษาของครูใหญ่ ในเรื่องหน้าที่ความรับผิดชอบและขอบข่ายของงาน งานนิเทศ และวิธีการนิเทศภายในโรงเรียน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากครูใหญ่จำนวน 278 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านความรับผิดชอบและขอบข่ายของงานที่มีอันดับความสำคัญสูง ได้แก่ งานหลักสูตรและการสอน งานแนะแนว งานบริหารและงานวิชาการ และงานนิเทศภายในโรงเรียน 2) เกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียน ผู้ที่ต้องรับผิดชอบมากที่สุดคือ ครูใหญ่ และผู้ช่วยครูใหญ่ ส่วนครูผู้สอนทำหน้าที่น้อยมาก 3) เกี่ยวกับเวลาที่ใช้ในการปฏิบัติงาน งานเกี่ยวกับวัสดุเป็นงานที่ครูใหญ่ใช้เวลา น้อยที่สุด ส่วนงานนิเทศภายในโรงเรียน งานเกี่ยวกับหลักสูตร งานการสอนและงานแนะแนว เป็นงานที่ครูใหญ่ใช้เวลามากที่สุด 4) เทคนิคการนิเทศที่ได้ผล ได้แก่ การเยี่ยมชั้นเรียน การประชุมร่วมกับครู ส่วนวิธีการใช้ออกสารเป็นวิธีการที่ได้ผลน้อย

ไทลาฮัน (Tilahun. 1983 : 2168 - A) ได้ทำการวิจัยเรื่องการจัดกิจกรรมการนิเทศภายใน ที่พึงประสงค์ของการพัฒนาประเทศเอธิโอเปีย กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ครู ศึกษานิเทศก์ นักวิชาการ ผลการวิจัยพบว่า 1) ครู ศึกษานิเทศก์และนักวิชาการ มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่ากิจกรรมที่ใช้ นิเทศภายใน โรงเรียนเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การฝึกอบรมแนะนำ การฝึกปฏิบัติการ การสาธิตการสอน โดยศึกษานิเทศก์ การประชุมกลุ่มย่อยของครู การเยี่ยมชั้นเรียน การสังเกตการสอน 2) ครู ศึกษานิเทศก์และนักวิชาการ มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า การจัดกิจกรรมการนิเทศภายใน โรงเรียนจัดอยู่ในระดับปานกลาง 3) ครู ศึกษานิเทศก์และนักวิชาการ มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า การนิเทศภายในลักษณะความร่วมมือปฏิบัติงานนิเทศ จะก่อให้เกิดผลดีกว่าการนิเทศในลักษณะ ที่ใช้อำนาจและการบังคับ

สโพน (Sphon. 1987 : 17 - 19) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การปรับปรุงการนิเทศการศึกษา เพื่อให้สถานศึกษาดีขึ้น ผลการวิจัยพบว่า การนิเทศการศึกษาจะต้องปรับปรุงทักษะของครูในเรื่อง สำคัญหลายๆ เรื่อง เช่น การวางแผน การดูแลเด็ก การประเมินผล และการควบคุมพฤติกรรม เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของแต่ละคน เพื่อมุ่งใจให้ผู้นิเทศมองเห็นข้อบกพร่องในเรื่อง ที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรมสิ่งต่างๆ

วิลเลียม (Williams. 1994 : 242) ได้ทำการวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การใช้การนิเทศภายในโรงเรียน และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคลากรในโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้บริหารและครู ขาดความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีในเรื่องการนิเทศภายในโรงเรียน 2) ครูผู้สอนมีความคิดเห็น ว่าผู้บริหารไม่ค่อยมีการสังเกตการณ์และเยี่ยมชมห้องเรียนอย่างเป็นทางการ แต่ผู้บริหาร โรงเรียน มีความเห็นว่าการสังเกตการณ์และเยี่ยมชมห้องเรียนอยู่เป็นประจำ 3) ผู้บริหาร โรงเรียน ได้ให้ ความสำคัญและความรับผิดชอบต่อการนิเทศภายในโรงเรียนมากกว่าการจัดกิจกรรมด้านอื่นๆ

มูรานกิ (Murangi. 1996 : 254) ได้วิจัยเรื่อง การนิเทศการสอนในนามิเบียต่อการศึกษา ของครู โรงเรียนมัธยมศึกษาและการยอมรับในการนิเทศการสอน ผลการวิจัยพบว่า การยอมรับ ในการนิเทศการสอนของครูได้รับการยอมรับน้อย ครูไม่ได้รับการนิเทศ จุดมุ่งหมายหลักสำคัญที่สุด สำหรับครู คือ การได้ร่วมแสดงความคิดเห็น ครูมีความรู้สึกรู้สึกต้องการความช่วยเหลือในการพัฒนา ทักษะเทคนิคการนิเทศการสอน ครูและศึกษานิเทศก์รู้สึกว่าการนิเทศมีความจำเป็น แนวคิด ในการศึกษาและบทบาทในการนิเทศในนามิเบีย ทำให้แรงจูงใจของครูมีการยอมรับในการเรียน และพัฒนาการกระทำ มีผลต่อความเป็นอยู่ในอาชีพครู การนิเทศการสอนในนามิเบียมีการปรับเปลี่ยน ด้านปรัชญา สมัยก่อนมีนโยบายควบคุมครู ซึ่งปัจจุบันเป็นแบบประชาธิปไตย การนิเทศ เป็นความต้องการการปฏิรูปการศึกษา การนิเทศจะเป็นส่วนช่วยปรับปรุงการศึกษา ศึกษานิเทศก์ เป็นผู้คอยแนะนำ เสนอแนวคิดใหม่ รวมทั้งประเมินผลการทำงานของครูด้วย

โรบินสัน (Robinson. 2000 : 60 - 61) ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจในการทำงานของครูประถมศึกษา และระดับการปฏิบัติกรณิเทศแบบคลินิกที่ใช้ในโรงเรียนที่ครูทำการสอน และยังมีจุดมุ่งหมายเพื่อทราบว่า การเพิ่มการปฏิบัติกรณิเทศแบบคลินิกจะเพิ่มความพึงพอใจให้กับครูได้หรือไม่ พบว่า โรงเรียนที่มีระดับการปฏิบัติกรณิเทศแบบคลินิกอยู่ในระดับสูงและระดับปานกลาง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญต่อความพึงพอใจในการทำงานของครู และยังแนะนำให้เพิ่มการใช้กรณิเทศแบบคลินิกเพื่อเพิ่มความพึงพอใจในการทำงานของครู

เคลตตัน (Kelton. 2002 : 101) ได้ศึกษา เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะกรณิเทศของผู้บริหารโรงเรียนกับบทบาทพฤติกรรมของผู้บริหาร พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา ไม่มีลักษณะของผู้ให้กรณิเทศโดยตรง และมีข้อค้อยในเรื่องของพฤติกรรมกรณิเทศไม่มีการนิเทศอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยว่ามีจุดค้อยอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

จากการศึกษางานวิจัยของต่างประเทศ ที่เกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา พบว่าการดำเนินงานกรณิเทศภายในสถานศึกษา มีความสำคัญทั้งผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ ซึ่งกรณิเทศจะได้ผลดีนั้นจะต้องได้รับความร่วมมือ และความช่วยเหลือระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศในด้านการจัดทำข้อมูลและสารสนเทศของสถานศึกษา ด้านการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการนิเทศภายในสถานศึกษา ด้านการวางแผนกรณิเทศภายในสถานศึกษา ด้านการดำเนินการนิเทศภายในสถานศึกษา รวมทั้งด้านการติดตามและประเมินผลกรณิเทศภายในสถานศึกษา และด้านการเผยแพร่และขยายผลกรณิเทศภายในสถานศึกษา และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การวางแผนการดำเนินงาน การประเมินผล และการมีส่วนร่วมในการร่วมรับผลประโยชน์ระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศในการปฏิบัติงาน จะส่งผลให้การนิเทศภายในสถานศึกษามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

งานวิจัยในประเทศ

สุรศักดิ์ จำปาหอม (2550 : 4, 64 - 66, 79) ได้ทำวิจัยเรื่อง ความต้องการกรณิเทศการศึกษาของครูในโรงเรียนเทศบาลนครอุดรธานี โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความต้องการกรณิเทศการศึกษาของครูในโรงเรียนเทศบาลนครอุดรธานี และเพื่อเปรียบเทียบความต้องการกรณิเทศการศึกษาของครูในโรงเรียนเทศบาลนครอุดรธานี จำแนกตามวุฒิการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และระดับชั้นที่ทำการสอน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามความต้องการกรณิเทศการศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง มีลักษณะแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่น .99 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบที และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว

ผลการวิจัยพบว่า 1) ครูมีความต้องการการนิเทศการศึกษาทั้งในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 2) ความต้องการการนิเทศการศึกษาของครูในโรงเรียนเทศบาลนครอุดรธานี ที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีความต้องการไม่แตกต่างกัน 3) ความต้องการการนิเทศการศึกษาของครูในโรงเรียนเทศบาลนครอุดรธานีที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีความต้องการไม่แตกต่างกัน และ 4) ความต้องการการนิเทศการศึกษาของครูในโรงเรียนเทศบาลนครอุดรธานีที่สอนระดับชั้นต่างกัน มีความต้องการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครูที่สอนในระดับปฐมวัยมีความต้องการการนิเทศการศึกษามากกว่าครูที่สอนในระดับมัธยมศึกษา และครูที่สอนในระดับประถมศึกษามีความต้องการการนิเทศการศึกษาน้อยกว่าครูที่สอนในระดับมัธยมศึกษา

ประทุม เนตรสุขแสง (2551 : 5, 85, 140 - 154) ได้ทำวิจัยเรื่องความพึงพอใจของครูที่มีต่อกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนสันต์เสริมวิทย์ จังหวัดสมุทรปราการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของครูที่มีต่อกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน เพื่อเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจของครูที่มีต่อกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนจำแนกตามอายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน ระดับชั้นที่สอน และศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูที่มีต่อกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน กลุ่มตัวอย่างคือ ครูในโรงเรียนสันต์เสริมวิทย์ จังหวัดสมุทรปราการ ปีการศึกษา 2549 จำนวน 43 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามระดับความพึงพอใจของครูที่มีต่อกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนสันต์เสริมวิทย์ จังหวัดสมุทรปราการ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบที ผลการวิจัยพบว่า 1) ครูมีความพึงพอใจต่อกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนอยู่ในระดับมาก 2) ครูที่มีอายุต่างกันมีความพึงพอใจต่อกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนไม่แตกต่างกัน 3) ครูที่มีวุฒิการศึกษาต่างกันมีความพึงพอใจต่อกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4) ครูที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกัน มีความพึงพอใจต่อกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนไม่แตกต่างกัน 5) ครูที่สอนในระดับชั้นต่างกัน มีความพึงพอใจต่อกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนไม่แตกต่างกัน และ 6) ข้อเสนอแนะต่อกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ ควรมีการประชุมสัมมนากันระหว่างผู้บริหาร คณะกรรมการนิเทศภายในโรงเรียน และครูผู้สอนเพื่อศึกษาปัญหาและหาแนวทางในการแก้ปัญหาาร่วมกัน ควรมีผู้ทรงคุณวุฒิกายนอกมาเป็นที่ปรึกษา และควรจัดให้มีการประเมินผลทุกครั้งหลังการนิเทศภายในโรงเรียน

ธนวิทย์ มหาพรหม (2552 : 3, 78) ได้ทำวิจัยเรื่องความพึงพอใจของครูที่มีต่อกิจกรรมการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำพูน เขต 2 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความพึงพอใจของครูที่มีต่อกิจกรรมการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของครูที่มีต่อกิจกรรมการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

จำแนกตามเพศและประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน และเพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางในการพัฒนา กิจกรรมการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มตัวอย่างคือ ครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำพูน เขต 2 ปีการศึกษา 2549 จำนวน 246 คน เครื่องมือที่ใช้ เก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบตรวจสอบรายการแบบสอบถามความพึงพอใจของครูที่มี ต่อกิจกรรมการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และแบบสอบถามปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูล ด้วยค่าเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบที ผลการวิจัยพบว่า 1) ความพึงพอใจของครู ที่มีต่อกิจกรรมการนิเทศภายใน ทั้ง 5 ขั้นตอน และในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง 2) ครูเพศชาย และเพศหญิงมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการนิเทศภายในไม่แตกต่างกัน 3) ครูที่มีประสบการณ์ ในการปฏิบัติงานต่างกัน มีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการนิเทศภายในแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .01 และ 4) ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนากิจกรรมการนิเทศภายใน คือ ควรมีการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ผู้บริหารและครูควรมีการวิเคราะห์ผลการประเมิน ร่วมกัน จัดทำเอกสารสรุปผลการประเมินที่ชัดเจน มีการรายงานให้ครูทราบ และควรมีการประเมิน และรายงานผลที่เป็นระบบ ชัดเจน รวดเร็ว ไม่ยุ่งยากซับซ้อน

ประกิจ สิงห์ทอง (2552 : 5 - 6, 68 - 70, 100 - 102) ได้ทำวิจัยเรื่องการนิเทศการศึกษา ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลอย เขต 2 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพ และปัญหาการนิเทศการศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลอย เขต 2 และ เปรียบเทียบสภาพและปัญหาการนิเทศการศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลอย เขต 2 จำแนกตามตำแหน่งและระดับการจัดการศึกษา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ข้าราชการครูและ บุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลอย เขต 2 ที่คัดเลือกมาด้วยวิธีการสุ่ม แบบแบ่งชั้น เป็นผู้บริหารสถานศึกษา 99 คน และครู 228 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพและปัญหา การนิเทศภายในสถานศึกษา มีลักษณะเป็นมาตราส่วน ประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าเชื่อมั่นเท่ากับ .95 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบที และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการนิเทศ การศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลอย เขต 2 ทั้งในภาพรวมและรายด้าน พบว่ามีการดำเนินการในระดับมากทุกด้าน 2) ปัญหาการนิเทศการศึกษาในสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลอย เขต 2 ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย และปัญหารายด้านอยู่ในระดับ น้อยถึงปานกลาง 3) ครูและผู้บริหารมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการนิเทศการศึกษาในสถานศึกษา ไม่แตกต่างกัน และ 4) ครูและผู้บริหารในสถานศึกษาที่จัดการศึกษาระดับต่างกัน มีความคิดเห็น เกี่ยวกับสภาพการนิเทศการศึกษาในสถานศึกษาไม่แตกต่างกัน

สุณีย์รัตน์ วีระสุนทร (2553 : 4, 47 - 48, 65) ได้ทำวิจัยเรื่องการศึกษาสภาพการนิเทศภายในตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตราด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการนิเทศภายในสถานศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตราด และเปรียบเทียบสภาพการนิเทศภายในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตราด จำแนกตามประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน และขนาดของสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตราด ปีการศึกษา 2552 จำนวน 97 คน ที่คัดเลือกมาด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งเป็น 2 ตอน คือ 1) แบบสำรวจรายการเกี่ยวกับประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน และขนาดของสถานศึกษา และ 2) แบบสอบถามสภาพการนิเทศภายในสถานศึกษา มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ของลิเคิร์ท มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .97 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบที และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการนิเทศภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตราดอยู่ในระดับมาก 2) ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสภาพการนิเทศภายในสถานศึกษาไม่แตกต่างกัน และ 3) ผู้บริหารสถานศึกษาที่อยู่ในสถานศึกษาขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสภาพการนิเทศภายในสถานศึกษาไม่แตกต่างกัน

ทิพย์ทิวพร ปานทอง (2554 : 4 - 5, 59, 86) ได้ทำวิจัยเรื่องการนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 3 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 3 เพื่อเปรียบเทียบการนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 3 จำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน และขนาดสถานศึกษา และเพื่อรวบรวมข้อเสนอแนะในการนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 3 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ข้าราชการครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 3 ปีการศึกษา 2553 จำนวน 286 คน ที่คัดเลือกมาด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่ายเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามเกี่ยวกับการนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษา ใน 5 ด้าน คือ ด้านหลักสูตรและการบริหารหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผล การศึกษา ด้านนิเทศการเรียนการสอน และด้านการประกันคุณภาพการศึกษา จำนวน 65 ข้อ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า แบ่งเป็น 5 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .93 ผลการวิจัยพบว่า 1) การนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง 2) ข้าราชการครูตำแหน่ง

ต่างกัน มีทักษะต่อการนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษาไม่แตกต่างกัน 3) ข้าราชการครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกันมีทักษะต่อการนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษาแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยข้าราชการครูที่มีประสบการณ์มากกว่า 20 ปี มีทักษะต่อการนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษาสูงกว่าข้าราชการครูที่มีประสบการณ์ต่ำกว่า 10 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 4) ข้าราชการครูที่อยู่ในสถานศึกษาขนาดต่างกัน มีทักษะต่อการนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยข้าราชการครูที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาขนาดใหญ่ มีทักษะต่อการปฏิบัติงานการนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษาสูงกว่าข้าราชการครูที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาขนาดเล็กอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 4) ข้อเสนอแนะในการนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษามีดังนี้ ด้านหลักสูตรและการบริหารหลักสูตรมีข้อเสนอแนะคือ จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้หลักสูตร เพื่อให้ครูมีความรู้ความเข้าใจเป็นแนวปฏิบัติให้กับครูผู้สอน สถานศึกษาควรปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน และให้มีการติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตรตามลำดับ ด้านการจัดการเรียนการสอนมีข้อเสนอแนะคือ จัดครูเข้าสอนให้ตรงตามความรู้ความสามารถ จัดสรรงบประมาณสนับสนุนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและส่งเสริมให้ครูเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ให้ครูได้สอนตรงตามสาขาวิชาที่จบมา หรือสาขาวิชาที่มีความถนัด และส่งเสริมให้ครูใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย ด้านการวัดและประเมินผลการศึกษา มีข้อเสนอแนะคือ ควรมีการจัดอบรมและสร้างความเข้าใจให้กับครูเกี่ยวกับการสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผลทางการศึกษา ส่งเสริมให้ครูนำผลที่ได้จากการวัดและประเมินผลไปใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน และควรมีการชี้แจงแนะนำ ควบคุมดูแลและตรวจสอบครูผู้สอนให้ดำเนินการวัดและประเมินผลให้ครอบคลุมเนื้อหาตามที่หลักสูตรกำหนดตามลำดับ ด้านการนิเทศการเรียนการสอน มีข้อเสนอแนะคือ ผู้บริหารสถานศึกษาจัดให้มีโครงการนิเทศการเรียนการสอนในโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง สถานศึกษาจะต้องกำหนดหน้าที่ ความรับผิดชอบ และตัวบุคคลในด้านการนิเทศไว้อย่างเหมาะสม และผู้บริหารควรมีการสังเกตการสอนของครูที่ชั้นเรียน การประกันคุณภาพการศึกษามีข้อเสนอแนะคือ ให้ครูและบุคลากรทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการวางแผนการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา มีการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาตามยุทธศาสตร์และกิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผนอย่างจริงจัง และสถานศึกษาควรจัดสรรงบประมาณในการจัดหาสื่อและวัสดุอุปกรณ์ในการพัฒนาคุณภาพปรับปรุงคุณภาพการศึกษา

จิรภัทร เหมืองทอง (2555 : 6 - 7, 88, 177 - 178) ได้ทำวิจัยเรื่องสภาพปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานองคาย เขต 2

โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 เพื่อเปรียบเทียบสภาพปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 จำแนกตามสถานภาพ ขนาดของสถานศึกษาและประสบการณ์ในการทำงาน และเพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการพัฒนาการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 ทำการศึกษากับผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 ปีการศึกษา 2553 จำนวน 230 คน เป็นผู้บริหารสถานศึกษา 115 คน และครูผู้สอน 115 คน ที่คัดเลือกมาด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามสภาพปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษา มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 50 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.86 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบที และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอยู่ในระดับปานกลาง 2) ผู้บริหารและครูผู้สอนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานไม่แตกต่างกัน 3) ผู้บริหารและครูผู้สอนในสถานศึกษาขนาดเล็กและสถานศึกษาขนาดใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4) ผู้บริหารและครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อเปรียบเทียบรายคู่พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่ำกว่า 5 ปี กับผู้บริหารและครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 10 ปีขึ้นไป และผู้บริหารและครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ในการทำงาน 5 - 10 ปี กับผู้บริหารและครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 10 ปีขึ้นไป มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนผู้บริหารและครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ในการทำงาน ต่ำกว่า 5 ปี กับผู้บริหารและครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ในการทำงาน 5 - 10 ปี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานไม่แตกต่างกัน และ 5) ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีดังนี้ ด้านการประเมินความต้องการ ความจำเป็นในการพัฒนา ควรส่งเสริมให้บุคลากรในสถานศึกษาเข้ารับการอบรมเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างต่อเนื่อง ด้านการวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย เพื่อกำหนดจุดพัฒนา ควรจัดประชุมบุคลากรเพื่อร่วมกันวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยเพื่อกำหนดจุดพัฒนาในการดำเนินงานนิเทศภายในอย่างเป็นระบบและหาแนวทางการปรับปรุง ส่งเสริมให้ดีขึ้น ด้านการหาแนวทางเลือกเพื่อพัฒนา

ควรจัดประชุมเพื่อมอบหมายภาระงานด้านการนิเทศภายในแก่บุคลากร ตามความสามารถและความถนัดของแต่ละบุคคลเพื่อหาแนวทางการพัฒนาร่วมกันครั้งต่อไป ด้านการลงมือปฏิบัติควรส่งเสริมการทำงานเป็นทีม ส่วนด้านการติดตามประเมินผลและปรับปรุงแก้ไขควรจัดประชุมเพื่อติดตามประเมินผลการดำเนินงานนิเทศภายใน โดยให้ทุกฝ่ายในสถานศึกษามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์และนำข้อมูลที่ประเมินได้มาเปรียบเทียบกันเพื่อหาจุดบกพร่องและดำเนินการหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน

วิภา อยู่คง (2555 : 57 - 60) ได้ทำวิจัยเรื่องการศึกษาปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา จำแนกตามสถานภาพ ประสบการณ์การปฏิบัติงาน และขนาดของสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา ปีการศึกษา 2554 จำนวน 340 คน เป็นผู้บริหารสถานศึกษา 62 คน และครูผู้สอน 278 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษา มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ของลิเคิร์ท จำนวน 37 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .97 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบที และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง 2) ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความคิดเห็นต่อปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษาไม่แตกต่างกัน 3) ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนที่มีประสบการณ์การปฏิบัติงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษาไม่แตกต่างกัน และ 4) ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนที่อยู่ในสถานศึกษาขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นต่อปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษาไม่แตกต่างกัน

นันทวดี พุ่มเกิด (2556 : 5, 52, 73 - 76) ได้ทำการวิจัยเรื่องแนวทางการนิเทศภายในของโรงเรียนประถมศึกษาอำเภอท่าตะโก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 3 โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความต้องการการนิเทศภายในของครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษาอำเภอท่าตะโก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 3 เพื่อศึกษาแนวทางการนิเทศภายในของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอท่าตะโก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 3 ทำการศึกษากับครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอท่าตะโก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3 จำนวน 201 คน ที่คัดเลือกมาด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย เก็บรวบรวมข้อมูลด้วย แบบสอบถามความต้องการการนิเทศภายในของครูผู้สอน ซึ่งมี

ลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .97 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ยและความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) ครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษาที่มีความต้องการนิเทศภายในอยู่ในระดับมากทุกด้าน 2) แนวทางการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษาด้านหลักสูตร ได้แก่ แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารหลักสูตร จัดทำโครงการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ จัดประชุมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้ความเข้าใจขั้นตอนและกระบวนการจัดทำหลักสูตร กลุ่มสาระการเรียนรู้อย่างชัดเจน จัดประชุมสัมมนาและจัดหาวิทยากรให้ความรู้ การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและหลักสูตร กลุ่มสาระการเรียนรู้ จัดทำคู่มือขั้นตอนและกระบวนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและหลักสูตร กลุ่มสาระการเรียนรู้ การศึกษาดูงาน และนิเทศติดตามการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและหลักสูตร กลุ่มสาระการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องด้านการจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ได้แก่ จัดทำโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้ความเข้าใจและฝึกปฏิบัติการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ จัดทำโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการและจัดหาวิทยากรให้ความรู้ เทคนิคและวิธีการสอนดำเนินการ จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และนำเสนอแผนการจัดการเรียนรู้พร้อมการสาธิตการสอน และวิจารณ์แก้ไขปรับปรุงด้านสื่อการเรียนรู้ ได้แก่ จัดทำโครงการจัดการสื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัย มีความสอดคล้องในการจัดการเรียนการสอน จัดประชุมเชิงปฏิบัติการและจัดหาวิทยากรให้ความรู้ การจัดการสื่อและเทคโนโลยี การจัดทำสื่อ ICT และผลิตสื่ออบรมสัมมนาเกี่ยวกับการเทคนิคการผลิตสื่อที่หลากหลาย จัดการศึกษาดูงานและนิเทศ ติดตามสนับสนุนและเสนอแนะเป็นระยะๆ ตลอดภาคเรียน ด้านการวัดผลและการประเมินผล ได้แก่ สำรวจความรู้ ความเข้าใจการสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผลจัดประชุมสัมมนา และจัดหาวิทยากรให้ความรู้ การวัดและประเมินผล จัดทำโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้ความเข้าใจ และฝึกปฏิบัติการสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผล จัดทำคู่มือการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตร สร้างเครื่องมือวัดและประเมินผลไปทดลองใช้พร้อมเก็บข้อมูล และนิเทศ ติดตาม การนำไปใช้และพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ด้านการวิจัยในชั้นเรียน ได้แก่ สำรวจความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการวิจัยในชั้นเรียน แต่งตั้งผู้รับผิดชอบ อบรมสัมมนาเกี่ยวกับการจัดทำวิจัยในชั้นเรียนตามที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดขึ้น จัดประชุมสัมมนา และจัดหาวิทยากรให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการวิจัยในชั้นเรียน จัดทำโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการจัดทำวิจัยในชั้นเรียน นำผลการวิจัยในชั้นเรียนมาใช้จริงเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน และดูแลติดตามผลงานด้านการวิจัยในชั้นเรียนอย่างต่อเนื่อง

เกสรธิดา พงไทยสง (2557 : 111 - 113) ได้ทำวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการนิเทศภายในกับประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 2 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการนิเทศ

ภายในสถานศึกษา และประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 2 และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรม การนิเทศภายในกับประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารและครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 2 ปีการศึกษา 2555 จำนวน 280 คน เป็นผู้บริหาร 140 คน และครู 140 คน ที่คัดเลือกมาด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นโดยใช้ขนาดโรงเรียน และอำเภอเป็นชั้นของการสุ่มเครื่องมือวิจัยแบ่งเป็น 3 ตอน คือ 1) แบบตรวจสอบรายการเกี่ยวกับ เพศ ตำแหน่ง ประสบการณ์การทำงาน ขนาดโรงเรียนและบทบาทของการนิเทศภายใน 2) แบบสอบถาม เกี่ยวกับพฤติกรรมการณ์ภายใน มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 35 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .97 3) แบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 25 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .97 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ แบบเพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า 1) พฤติกรรมการณ์ภายในของผู้บริหารสถานศึกษามีระดับ การปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 2) ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ใน ระดับมาก 3) พฤติกรรมการณ์ภายในมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงกับประสิทธิภาพ การบริหารงานวิชาการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

รัชนิกร วงศ์สะอาด (2557 : 4 - 5 , 92 - 93, 123 - 126) ได้ทำวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วม ในการดำเนินงานการนิเทศภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมและแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การนิเทศภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25 จำนวน 472 คน เป็นผู้บริหารสถานศึกษา 126 คน และครูจำนวน 346 คน ที่คัดเลือกมาด้วยวิธี การสุ่มแบบแบ่งชั้นมีการดำเนินการเก็บข้อมูล 2 ระยะ คือ ระยะแรกเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ด้วยแบบสอบถามการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการนิเทศภายในสถานศึกษา จำนวน 45 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.87 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระยะที่สอง เป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการจัดสนทนากลุ่มในหัวข้อแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วม ในการดำเนินงานการนิเทศภายในสถานศึกษา แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอ แบบความเรียงผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการนิเทศภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25 จังหวัดขอนแก่น ได้แก่ 1) ด้านการจัดทำ ข้อมูลและสารสนเทศของสถานศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมด้านการจัดทำข้อมูลและสารสนเทศ

ของสถานศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน ชุมชนและผู้ปกครอง เพื่อจัดทำข้อมูลและสารสนเทศของสถานศึกษา และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ การวางแผนเพื่อกำหนดชนิดของข้อมูลที่จะจัดเก็บและวิธีการที่ได้มา ซึ่งข้อมูลเหล่านั้น 2) ด้านการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการนิเทศภายในสถานศึกษา พบว่า การมีส่วนร่วมด้านการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการนิเทศภายในสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การประชุมชี้แจงผลการดำเนินงานของสถานศึกษา ผลการประเมินภายในและภายนอก เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการตัดสินใจวางแผนการดำเนินงานในปีต่อไป และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ การวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา โดยอาศัยความร่วมมือจากชุมชนและผู้ปกครองรวมทั้งหน่วยงานภายนอก 3) ด้านการวางแผนการนิเทศภายในสถานศึกษา พบว่า การมีส่วนร่วมด้านการวางแผนการนิเทศภายในสถานศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศและกำหนดบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานการนิเทศภายในสถานศึกษา และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ จัดระดมทุนและทรัพยากรเพื่อการศึกษา รวมทั้งแหล่งเรียนรู้ร่วมกับชุมชน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน 4) ด้านการปฏิบัติการนิเทศภายในสถานศึกษา พบว่า การมีส่วนร่วมด้านการปฏิบัติการนิเทศภายในสถานศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การเข้าร่วมประชุมชี้แจงให้บุคลากรในสถานศึกษาเกิดความตระหนักถึงความสำคัญและเข้าใจจุดมุ่งหมายของการดำเนินงานการนิเทศภายในสถานศึกษาร่วมกัน และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ การมีส่วนร่วมในการเยี่ยมชั้นเรียนและนิเทศภายในเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนและเรียนรู้ร่วมกัน 5) ด้านการติดตามและประเมินผลการนิเทศภายในสถานศึกษา พบว่า การมีส่วนร่วมด้านการติดตามและประเมินผลการนิเทศภายในสถานศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การมีส่วนร่วมให้ความเห็นชอบในการติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินงานการนิเทศภายในสถานศึกษาในแต่ละแผนงานหรือโครงการ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ การนำเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลไปสู่การใช้จริงในชั้นเรียนอย่างเป็นรูปธรรมและสะท้อนผลการใช้ 6) ด้านการเผยแพร่และขยายผลการนิเทศภายในสถานศึกษา พบว่า การมีส่วนร่วมด้านการเผยแพร่และขยายผลการนิเทศภายในสถานศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การจัดงานเพื่อร่วมยกย่อง ชมเชย แสดงความยินดีและประกาศเกียรติคุณแก่ครูผู้ประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอน เช่น ครูต้นแบบการใช้ภาษาไทยดีเด่น เป็นต้น และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ การนำเสนอบทความทางวิชาการ ผลการวิจัย และสื่อนวัตกรรมในชั้นเรียน ต่อที่ประชุมของโรงเรียน เขตพื้นที่และระดับชาติ ส่วนแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการนิเทศภายในสถานศึกษา

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25 แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการนิเทศภายในสถานศึกษา มีดังนี้ 1) ด้านการจัดทำข้อมูลและสารสนเทศของสถานศึกษา พบว่า ควรมีการกำหนดนโยบายสู่สถานศึกษาให้พัฒนาระบบสารสนเทศของสถานศึกษา และดำเนินการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาคูให้มีความรู้ และสามารถใช้เทคโนโลยีในการจัดทำฐานข้อมูล 2) ด้านการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการนิเทศภายในสถานศึกษา พบว่า ควรสร้างความตระหนักให้กับครูในเรื่องการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการนิเทศภายในสถานศึกษา และควรส่งเสริมกระบวนการทำงานเป็นทีมและกลุ่มงาน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน 3) ด้านการวางแผนการนิเทศภายในสถานศึกษา พบว่า ควรมีการสร้างเครือข่ายพัฒนางานร่วมกันเกี่ยวกับการจัดทำเกณฑ์และมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู ที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ที่เน้นการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนด้วยกระบวนการนิเทศภายใน และควรสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงานร่วมกัน 4) ด้านการปฏิบัติการนิเทศภายในสถานศึกษา พบว่า ควรมีการระบุวิสัยทัศน์เป้าหมายของสถานศึกษาที่ชัดเจนในการยกระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน และใช้ปฏิบัติการนิเทศภายใน กำกับ ติดตาม ช่วยเหลือครู และควรมีการสร้างชุมชนทางวิชาการเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน พร้อมทั้งควรส่งเสริมให้ครูได้มีการสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน มีการจัดระดมทุนและจัดสรรงบประมาณอย่างเป็นธรรมและโปร่งใส เพื่อใช้ในการปฏิบัติการนิเทศ และควรมีการพัฒนาระบบการประเมินครู กำหนดเกณฑ์และสร้างเครื่องมือในการประเมิน พร้อมกับนำเครื่องมือไปใช้อย่างโปร่งใส 5) ด้านการติดตามและประเมินผลการนิเทศภายในสถานศึกษา พบว่า ควรมีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษาและครูได้ร่วมมือกัน จัดสร้างเครื่องมืออย่างจริงจังและมีความหลากหลาย เพื่อนำไปใช้วัดและประเมินผลการนิเทศภายใน และควรมีการส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาได้นำผลการนิเทศมาปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน พร้อมทั้งควรสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน ผู้ปกครองและสถานศึกษา ใกล้เคียง ได้เข้ามามีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลการนิเทศภายใน ด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย อย่างเป็นกัลยาณมิตร 6) ด้านการเผยแพร่และขยายผลการนิเทศภายในสถานศึกษา พบว่า ควรส่งเสริมให้มีการสรุป รายงานผลการดำเนินงานการนิเทศภายในสถานศึกษา และระบุนวัตกรรมที่ได้จากการจัดการเรียนการสอน และมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ให้บุคลากรและชุมชนได้ทราบ พร้อมทั้งควรส่งเสริมให้มีการจัดเวทีทางวิชาการ จัดสัมมนาทางวิชาการ เพื่อเผยแพร่ผลงานและมีการจัดตั้งเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อขยายผลการดำเนินงานการนิเทศภายในสถานศึกษา

วารุณีย์ วงศ์ลีชา (2557 : 4, 37, 52 - 56) ได้ทำการวิจัยเรื่องการนิเทศภายในโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศกนคร เขต 3 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการนิเทศภายในโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษาประถมศึกษา สกลนคร เขต 3 และเปรียบเทียบการนิเทศภายในโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สกลนคร เขต 3 จำแนกตามประสิทธิภาพการทำงานกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 3 ปีการศึกษา 2554 จำนวน 144 คน ที่คัดเลือกมาด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามเกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา ที่มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ของลิเคิร์ท จำนวน 30 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .83 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าการทดสอบที่ ผลการวิจัยพบว่า 1) การนิเทศภายในโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก 2) การนิเทศภายในโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพมาก และประสิทธิภาพน้อยไม่แตกต่างกัน

สุจิตรา แซ่จิ๋ว (2557 : 4 - 5, 71 - 75, 99) ได้ทำวิจัยเรื่องการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการการนิเทศภายในสถานศึกษากับพฤติกรรมการสอนของครูสังกัดเทศบาลในจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาและพฤติกรรมการสอนของครูตามความคิดเห็นของครูผู้สอน และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษากับพฤติกรรมการสอนของครูสังกัดเทศบาลในจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูผู้สอน สังกัดเทศบาลในจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด ปีการศึกษา 2556 จำนวน 248 คน ที่คัดเลือกมาด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น โดยใช้สถานศึกษาเป็นชั้นของการสุ่ม เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ แบ่งเป็น 2 ตอน คือ 1) แบบสอบถามเกี่ยวกับกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษา จำนวน 30 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .89 และ 2) แบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอนของครูจำนวน 30 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .84 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า 1) กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูผู้สอน สังกัดเทศบาลในจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด อยู่ในระดับมาก 2) พฤติกรรมการสอนของครู สังกัดเทศบาลในจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด อยู่ในระดับมาก และ 3) กระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงกับพฤติกรรมการสอนของครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ปนัดดา ศิริพัฒนกุล (2558 : 4, 46 - 47, 64 - 65) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาบทบาทการนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทการนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด และเปรียบเทียบบทบาทการนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด จำแนกตามประสิทธิภาพการปฏิบัติงานและ

ขนาดของสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูในจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด ปีการศึกษา 2557 จำนวน 358 คน ที่คัดเลือกมาด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นโดยใช้ขนาดของสถานศึกษาเป็นชั้นในการสุ่ม เก็บรวบรวมข้อมูลด้วย แบบสอบถาม 1 ฉบับ แบ่งเป็น 2 ตอน คือ 1) แบบตรวจสอบรายการเกี่ยวกับ ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน และขนาดของสถานศึกษา และ 2) แบบสอบถามความคิดเห็น เกี่ยวกับบทบาทการนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษา มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 40 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .88 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ความเบี่ยงเบน มาตรฐาน การทดสอบที และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ผลการวิจัยพบว่า 1) บทบาท การนิเทศภายในของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด อยู่ใน ระดับมาก 2) ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานต่างกัน มีบทบาทการนิเทศ ภายในแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) ผู้บริหารสถานศึกษาที่อยู่ในโรงเรียน ขนาดต่างกัน มีบทบาทการนิเทศภายในแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยผู้บริหารสถานศึกษาที่อยู่ในโรงเรียนขนาดเล็กมีบทบาทการนิเทศภายในสูงกว่าผู้บริหาร สถานศึกษาที่อยู่ในโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดกลาง และผู้บริหารสถานศึกษาที่อยู่ในโรงเรียน ขนาดกลางมีบทบาทการนิเทศภายในสูงกว่าผู้บริหารสถานศึกษาที่อยู่ในโรงเรียนใหญ่

จากการศึกษางานวิจัยของในประเทศ ที่เกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา พบว่า การนิเทศ ภายในสถานศึกษามีความสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยผู้บริหารสถานศึกษา และครูต้องดำเนินการตามกระบวนการและขั้นตอนอย่างเป็นระบบ สม่าเสมอและต่อเนื่อง โดยต้อง อาศัยการจัดทำข้อมูลและสารสนเทศของสถานศึกษา การวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหาาร่วมกัน และความต้องการในการนิเทศภายในสถานศึกษา รวมถึงการวางแผนการนิเทศภายในสถานศึกษา และการดำเนินการนิเทศภายในสถานศึกษา รวมทั้งการติดตามและประเมินผลการนิเทศภายใน สถานศึกษา และให้การเผยแพร่และขยายผลการนิเทศภายในสถานศึกษาโดยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ในการปฏิบัติงาน จะส่งผลให้การนิเทศภายในสถานศึกษามีประสิทธิภาพ

จากการศึกษางานวิจัยของต่างประเทศและในประเทศที่เกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา พบว่า การนิเทศภายในมีบทบาทสำคัญในการบริหารการศึกษา ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ของโรงเรียน และผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการจัดการนิเทศภายในให้เป็นระบบ มีขั้นตอนและมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง และได้รับความพึงพอใจจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การนิเทศ ภายในโรงเรียนเป็นการทำงานของผู้บริหารที่ทำงานร่วมกับครู ในการพัฒนาการสอนให้มี ประสิทธิภาพ จากงานวิจัยจะเห็นได้ว่า ครูยังต้องการให้มีการนิเทศภายใน และต้องการความช่วยเหลือ จึงจำเป็นต้องนิเทศให้สอดคล้องกับความต้องการของครู และจะทำให้ครูทราบถึงโครงการที่ครู

จะดำเนินการให้สามารถบรรลุจุดประสงค์ เพื่อจะได้พัฒนาการปฏิบัติงานในโรงเรียนให้มี
ประสิทธิภาพต่อไป

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี